

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΘ'.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1956

ΑΡΙΘ. 176.

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Α'.

Θέλει να ξαναρχίσω πάλι την έρευνά της τούτη η στήλη, όμως της κόβει για λίγο την πορεία ένα εμπόδιο, ευχάριστο αλήθεια εμπόδιο κι' εύλογο. Πριν συνεχίσω με την μελέτη μας σχετικά με την κρίσι που περνά ο πολιτισμός μας, πρέπει να σταθούμε μπροστά σε μια δεκαετηρίδα, που χρέος μας μα και κέρδος μας είναι να την προσέξουμε και, έστω και μ' ένα άρθρο μόνο, να την εορτάσουμε. Τα Χριστούγεννα του 1946 κυκλοφορούσε ένα βιβλίο με τον τίτλο: «Διά κάθε Έλληνα. Διακήρυξεις της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων».

Από τους καιρούς που περνούσαμε, από την αγωνία των καιρών, ήταν εμπνευσμένη ή «Διακήρυξεις» αυτή. Στα χρόνια εκείνα της φοβερής γερμανοϊταλικής κατοχής είχε διατυπωθή. Ένας φόβος ήταν το πρόσταγμα για την σύνταξί της. Όμως δεν ήταν ο φόβος, που ήταν φυσικό να προκαλή η βαρεία, η αφόρητη τυραννία, εκείνη η άπαισία μπόττα του κατακτητού, που το κτύπημά της ακούγεται, τη νύχτα ιδίως, στους έρημους από τον ελληνικό πληθυσμό δρόμους. Άλλος ήταν ο φόβος μας. Να τί γράφει η ίδια η «Διακήρυξεις» στον πρόλογο της:

Έπρεπε να αντιμετωπισθή ο φόβος, μήπως η αβύσος δεν είναι όπως την εφантаζόμεθα.

Και ο φόβος αυτός μας συνέχεε περισσότερο από κάθε άλλον. Η νίκη των συμμάχων είχε πλέον αρχίσει να ροδίζει, και ο κατακτητής ακόμη έδειχνε, πως και ο ίδιος δεν το άγνοούσε αυτό. Θά φύγη, λοιπόν, έφέτος, του χρόνου, τον άλλον χρόνο, ο κατακτητής. Θά τα περάσωμεν ως τότε όπως-όπως με την πείναν. Θά τελειώση κάποτε ο πόλεμος. Άλλά ξ-

πεται; Έπειτα θά είναι... το τέλος άρά γε, ή μήπως ή άρχή; Ποιά θά είναι, άρά γε, ή αβύσος; Θά είναι εκείνη την όποιαν με τόσο χτυπόκαρδι περιμένει ο ελληνικός λαός, ή μήπως ή αβύσος θά είναι αυτή που θά απογοητεύση;

Αυτός ο φόβος, που έσφιγγε την καρδιά κάθε πνευματικού ανθρώπου, ήτο άσυγκρίτως μεγαλύτερος από τον φόβον που ένέπνεεν ή σκλαβιά. Έδω πλέον το ραδιόφωνον δεν είχε τίποτε να πη, ή προέλασις των συμμαχικών στρατιών έπαιρνε πλέον έντελώς δευτερεύουσαν σπουδαιότητα. Ο άγών ο πολεμικός έκτυπούσε το κακόν, το άποτέλεσμα. Τα αίτια όμως που ώδήγησαν εις το κακόν, εις την επικράτησιν της βαρβάρου χιτλερικής κοσμοθεωρίας, εις τον πόλεμον κατόπιν, τα αίτια αυτά δεν μπορούν να κτυπηθούν ούτε με κανόνια, ούτε με βόμβες. Πνευματικόν είναι το πεδίο, όπου παίρνουν την γέννησιν των τά αίτια αυτά, πνευματικός ο πόλεμος, πνευματικά και τά όπλα που χρειάζονται διά να κτυπηθή όχι μόνον ο καρπός αλλά προ παντός ή ρίζα, όχι μόνον ή μπόττα που ακούεται αυτήν την στιγμήν εις τον δρόμον, αλλά κυρίως ή δύναμις που εκίνησε την μπόττα, την βάραβρον βίαν.

Και ή δύναμις αυτή, ώλέθρου δύναμις, ήταν, λέει ή «Διακήρυξις», ή άρνησις. Η άρνησις των πνευματικών αξιών και πριν απ' όλα της πίστεως σε ό,τι ύπερυλικό. Τί είναι αυτή ή άρνησις... μα δεν χρειάζεται να το αναπτύξωμε έδώ! Μόλις άνοιξης τον πρώτο τόμο των «Ακτινων» στην πρώτη σελίδα παρουσιάζεται κι' άλλας το θέμα που λέγεται άρνησις, ενώ στού Μαρτίου 1956 το φύλλο έπροσπαθήσαμε να δώσωμε έναν ισολογισμό του τί εισέφερε ή άρνησις αυτή για την διαμόρφωσι του σημερινού πολιτισμού μας.

Κύριος στόχος της άρνήσεως ήταν ή χριστιανική πίστις. Κύριο όπλο της και έπιστημονική της εμφάνισις ο ύλισμός, με την

μορφή «εκκλαικευμένης επιστήμης». Ξεχασμένα ίσως σήμερα είναι τὰ ὀνόματα τοῦ Th. Huxley, τοῦ Haeckel, τοῦ Büchner, ὅμως τέτοια ὀνόματα ἐκυρίαρχησαν στὸν ΙΘ' αἰῶνα κι' ἀλλοίμονο σ' ὅποιον δὲν ἐδήλωνε ὑποταγὴ σ' αὐτούς. Γινόταν «ἀποσυνάγωγος» τῆς ἐπιστήμης, ἀπόβλητος ἀπὸ τὸν περίβολό της. Ἐπιστήμη, τουλάχιστον θετικὴ ἐπιστήμη, ἦταν κατὰ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν προπαγάνδα αὐτῆ, ὁ ὕλισμός στὴν πιὸ χονδροειδῆ του ἐμφάνισι. Ὅ,τι ἔλεγε, ὅ,τι πλαστογραφίες παρουσίαζε⁽¹⁾ ἀπὸ τὴν Jena ὁ Haeckel ἦταν γιὰ μᾶς ἐδῶ θέσφατο. Εἰδικὸ περιοδικό, μὲ συνεργάτες ἀκαδημαϊκοὺς διδασκάλους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν στὴν Ἑλλάδα, ὁ «Προμηθεύς», ἔβγαινε μὲ σκοπὸ ἀκριβῶς τὴν προπαγάνδα αὐτῆ. Κι' ἀπὸ τὸν «Προμηθεά» πήγαμε στὰ διδασκαλικά βιβλία. Ἕνα ὑπόμνημα γεμάτο ντοκουμέντα ἔδειχνε τὸ 1937, πὼς ἡ ἄρνησις εἶχε γίνει καθεστῶς στὰ διδασκαλικά βιβλία μας⁽²⁾. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα... ἡ ἀδιανομία κάθε κουτσομορφωμένου γιὰ ὅ,τιδήποτε ἀληθινὰ πνευματικὸ, εἰδικώτερον γιὰ κάθε χριστιανικὴν ἐκδήλωσι. Καὶ δὲν ἦταν ἀδύνατο (μὴν, ἀντίθετα, ἐκ τοῦ φυσικοῦ) νὰ ἀκούσεται στὴν ἐκκλησία ἕναν ἱεροκήρυκα νὰ ἐκφράξῃ τοτὸ κήρυγμά του τὴν μεγάλῃ του χαρὰ, γιατί ἐκτός ἀπὸ τὶς συνειθισμένες δυό-τρεῖς γρηοῦλες, αὐτὴ τὴ φορά παρακολουθεῖ (καταδέχεται νὰ παρακολουθήσῃ) τὴν ὁμιλία καὶ τὴν λειτουργία... ἕνας ὑπολογαγός!

Β'.

Λέν ἔλειψαν φυσικά, κι' ἐκεῖνοι, πὸν ὕψωσαν διαμαρτυρίας φωνὴ γιὰ ἕνα τέτοιο κατάντημα καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν ἐπίκλησι τῆς ἐπιστήμης, γιὰ τὸν προπαγανδιστικὸ ἰσχυρισμὸ πὼς τάχα ἡ ἐπιστήμη ἐπιβάλλει τὴν ἀρνητικὴ μεταφυσικὴ. Οἱ ἀγωνισταὶ τῆς ἀλήθειας δὲν ἔλειψαν βέβαια. Καὶ θ' ἀναφέρω ἐδῶ τ' ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Σκαλτσούνη.

Πρόσφατα, εὐτυχῶς, εἶναι τὰ ἄρθρα πὸν ἐδημοσιεύθηκαν στὶς «Ἀκτίνες» γύρω

ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου πράγματι αὐτοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ρωτοῦσε μὲ τόλμη (χρειαζόταν τόλμη) τὴν ἀρνητικὴ, τὴν ὕλιστικὴ προπαγάνδα, πὸν ὅλο καὶ ζητοῦσε νὰ καλυφθῆ μὲ τῆς ἐπιστήμης τὸ κύρος, τῆς ἔθετε τὸ τόσο λογικὸ ἐρώτημα, ποῖα τέλος πάντων ἐπιστήμη, πότε, πὼς τῆς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ ἐμφανίζεται μὲ τῆς ἐπιστήμης τὸ περίβλημα. Τὴν ρωτοῦσε, δηλαδῆ, πὼς νομιμοποιεῖται ὁ ὕλισμός σ' αὐτὴ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπίκλησι. Καὶ γιὰ νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ ὁ Σκαλτσούνης περιώδευσε τὶς διαφορὰς χώρες τῆς Εὐρώπης, ἐρευνῶντας κι' ὅπου μποροῦσε καὶ μὲ προσωπικὴν ἐπαφὴ ἀναζητῶντας, τί ἔλεγαν οἱ ἀληθινοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἐπιστήμης, οἱ ἀληθινοὶ σοφοί, πάνω σ' αὐτὰ τὰ θέματα. Κι' ἔφερεν διαπιστώσεις ὁλότελα ἀντίθετες ἀπὸ τὸν ὕλισμὸ!

Ὅμως, ἄς μὴ σταματήσωμε περισσότερον τοῦ Ἰω. Σκαλτσούνη τὸ ὑπέροχο ἔργο καὶ τὴν κομικὴ ἀλήθεια ἀντίδρασι πὸν βοήθη ἀπὸ τὴν ὕλιστικὴ ἄρνησι⁽³⁾. Μᾶς φθάνει πὼς τὸ ἔργο του βοήθη ὕστερον τὴν ποθητὴ συνέχεια καὶ τέλος, νὰ πὸν τὸ 1938 ἐκδίδεται εἰδικὸ περιοδικὸ γιὰ τὴν μελέτη τῆς ἀληθινὰ ἐπιστημονικῆς θέσεως πάνω στὰ βασικά γιὰ τὸν ἄνθρωπο θέματα, τὸ περιοδικὸ ἀκριβῶς τοῦτο, «Ἀκτίνες», πὸν μπαίνει σὲ λίγο στὸν εἰκοστὸ του χρόνον. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ παρουσιάσθηκε σὰν ὄργανο μᾶς Ἐνώσεως πὸν τὴν ἀποτελοῦν πτυχιούχοι τοῦ Πανεπιστημίου, ἰσοδυνάμων Σχολῶν, τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Καμμιά τριανταριά οἱ ἰδρυταὶ της τὸ 1937, χίλιοι τόσοι ἦσαν τὰ μέλη της ὅταν τελείωνε ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος. Καὶ σ' ὄνομα τῶν μελῶν αὐτῶν ἀπευθύνεται πρὶν ἀπὸ 10 χρόνια, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1946, πρὸς τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἡ «Διακήρυξις». Δυὸ μῆνες πρὶν κυκλοφορήσῃ ἡ «Διακήρυξις», εἶχε δημοσιευθῆ στὶς «Ἀκτίνες» ἡ «Δήλωσις» κορυφαίων ἐργατῶν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων στὴν Ἑλλάδα μὲ κεντρικὸ νόημα πὸν τὸ ἀποδίδει τούτῃ ἡ περιοχὴ:

(1) Βλ. τέτοια πλαστογραφία, φωτοτυπημένη μάλιστα, στὶς «Ἀκτίνες» 1948, σελ. 151 ἐπ.

(2) Γιὰ τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ βλ. «Ἀκτίνες» 1944, σελ. 262 ἐπ.

(3) Βλ. σχετικὰ... διασκεδαστικὰ ἀποσπάσματα εἰς «Ἀκτίνες» 1938, σελ. 142 ἐπ.

Ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτὴ (ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν πίστιν) ἀντιτίθεται πρὸς τὰ συμπεράσματα τῆς πράγματι ἀποκαταλήπτου ζωτικῆς ἐρευνῆς ἐπὶ τῶν μεγάλων βασικῶν διὰ τὸν ἄνθρωπον προβλημάτων, καὶ εἰδικώτερον πρὸς τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία διεξάγεται ἐντὸς τοῦ ὄντως ἐπιστημονικοῦ πεδίου, μὲ ἀοστηρῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον καὶ μὲ πνεῦμα γνησίως ἐπιστημονικόν. Τόσον εἰς τὰς θεικτάς, φυσικάς καὶ βιολογικάς, ὅσον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, ἡ πρόοδος τῆς συγχρόνου ἐρευνῆς κατέδειξεν ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ φαῖν ἡ ἐπιστήμη ὡς διαφρενδύουσα τὴν χριστιανικὴν Πίστιν, δὲν ἔχει κανὲν ἐπιστημονικὸν ἔρεισμα. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμειγνύῃ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ πεδίου ὅπου εὐρίσκονται τὰ μεγάλα μεταφυσικὰ ζητήματα καὶ νὰ χρησιμοποιῇ τὸ ὄνομα καὶ τὸ κύρος τῆς ἐπιστήμης διὰ νὰ στηρίξῃ πολεμικὴν ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς Πίστεως. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς Τέχνης, τῆς καλλιτεχνικῆς ἐν γένει δημιουργίας, ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸν χριστιανικὸν ὑπογραμμόν, ὅχι μόνον δὲν ὑπαγορεύεται ἀπὸ οἰανδήποτε ἀνάγκην ἢ σκοπιμότητα γνησίως καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἀλλά, τοῦναντίον, ἀποτελεῖ πλήγμα βαρὺ διὰ τὴν Τέχνην καὶ τὴν ἐκτοπίζει ἀπὸ τὴν ἡγετικὴν θέσιν ἢ ὁποῖα τῆς ἀρμόζει μέσα εἰς ἕνα γνήσιον πολιτισμόν.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ ἔρχονται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν δηλώσεις ἐπιστημόνων καὶ λογοτεχνῶν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποὺ ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ ἡ ἀνθρωπότης στὴν γενεά μας, γιὰ νὰ δηλώσουν τὴν ὀλόμυχην καὶ ἀνεπιφύλακτον προσχώρησιν τοὺς στὴς ἑλληνικῆς «Δηλώσεως» τὸ περιεχόμενον. Lecomte du Nouÿ καὶ Eric Martin καὶ Mather καὶ οἱ τρεῖς γίγαντες τῆς νέας ἐπιστήμης ὁ Millikan καὶ ὁ Milne καὶ ὁ Max Planck... ποὺ νὰ τοὺς ἀραδιάσω τώρα ὄλους! Φωτοτυπωμένα ἔχουν δημοσιευθῆ τὰ γράμματά τοὺς στὶς «Ἀκτῖνες» τοῦ 1948 (Ἰανουάριος καὶ Φεβρουάριος), ἀξίζει πράγματι νὰ τὰ ξαναϊδῇ κανεὶς!

Γ'.

Καὶ τὸ ἑλληνικὸ κοινόν... μὰ ὑπερέβαινε καὶ τὴν πιὸ αἰσιόδοξην πρόβλεψιν ἢ ὑποδοχὴν ποὺ ἐπεφύλαξε στὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἐκδήλωσιν. Σειρὰ τὰ ταχυπειστήρια ἐδούλευαν τὰ Χριστοῦγεννα ἐκεῖνα γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἀκατάσχετην ζήτησιν. Κι' οἱ ἄπειρος συγκινητικὰς ἐκδηλώσεις... νὰ μπορούσαν νὰ μεταφερθοῦν σὲ τοῦτο τὸ ἄψυχο χαρτί! Καὶ νὰ μπορούσε νὰ μετρηθῇ

καὶ νὰ σταθμηθῇ πόση πνευματικὴ ἐξόρμησις ξεπήδησε ἀπὸ μιὰ τέτοια πνευματικὴ ἀνάτασι!

Ὅμως, φυσικά, ἤλθε καὶ ἡ ὑποδοχὴ ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρῶν—ἐκείνων δηλαδή ποὺ ἤθελαν σώνει καὶ καλά νὰ δοῦν μὲ μάτι ἐχθρικό μὴν ἐκδήλωσιν πνευματικῆς, ποὺ δὲν ἤθελε καὶ δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἀπειροελάχιστην αἰχμὴν ἐναντίον κανενός. Ἰδιαιτέρα μιὰ διακήρυξις χριστιανικῆς, σὰν τὴν δικήν μας, συνήντησε μανιασμένη ἐπίθεσιν ἀπὸ τὸν πολιτικὸν ὕλισμό, ποὺ ἐχθρικό του θεωρεῖ κάθε τι ποὺ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ὕλιστικὴν μεταφυσικὴν.

Ἄλλὰ ἐπὶ τέλους, ἡ ἐπίθεσις ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρῶν, (δηλαδή ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ εἶναι ἐχθροὶ στοὺς περιεχόμενον τῆς διακήρυξεως) ἦταν φυσικὴ, ἄλλως τε καὶ φανερὴ. Ὅμως—αὐτὸ, ἀλήθεια, δὲν τὸ περιμέναμε!—ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπίθεσις ἀπὸ τοὺς φίλους, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπερίμενες νὰ ἀγκαλιάσουν, νὰ ἀξιοποιήσουν, νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν, τὸ ὄπλον ποὺ τοὺς παρουσιαζόταν ἐκεῖ ποὺ οὔτε νὰ τὸ ὀνειρευθοῦν κἄν ἐτολμοῦσαν, πνιγμένοι καθὼς ἦσαν σ' ἕνα πλέγμα μειονεκτικότητος μπροστὰ στὴν ἀρνητικὴν πλημμύραν. Ἐπίθεσις, ποὺ τὶς περισσότερες φορὰς ἦταν ἕνα κουτσομπολιὸν τοῦ χειροτέρου εἶδους, ξέσπασμα τοῦ φθόνου, ποὺ, ὅπως σοφὰ τὸ λέει ὁ ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας μας, «οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον»!

Ὅμως, ἄς μὴ ἀμαρῶσωμε τὴν εὐλογημένην ἐπέτειον μὲ τέτοιες ἀναπολήσεις. Κι' ἄς σταθοῦμε σὲ μιὰ διαπίστωσιν ποὺ δημιουργεῖ ἕνα ἐρώτημα. Ἡ διαπίστωσις εἶναι: μιὰ πνευματικὴ ἐκδήλωσις ποὺ μᾶς ἤλθε χωρὶς νὰ τολμήσωμε ὅχι νὰ τὴν ζητήσωμε, μὰ οὔτε νὰ τὴν ὀνειρευθοῦμε κἄν, μιὰ προσφορὰ ποὺ τῆς ἔκαναν τόσο ὀλόθερμην ὑποδοχὴν ὁ ἑλληνικὸς λαός, μιὰ τέτοια ἀναπάντεχην ἐνίσχυσιν δὲν ἀξιοποιήθηκε ἀπὸ τὴν κάθε λογῆς ἡγεσία. Καὶ τὸ ἐρώτημα: Γιατί ἄρα γε;

Δ'.

Ἐνας πρῶτος λόγος ποὺ προβάλλεται εἶναι πὼς ἡ «Διακήρυξις» δὲν ἐχρηματιζόταν, γιατί τώρα πιά ἡ ἀρνησις εἶναι ξεπερασμένη, ὅπως δὲ καὶ ὁ ὕλισμός. Καὶ τὴν

Ίδια κριτική βρέθηκαν να κάνουν μερικοί και στο ξεκίνημα των «Ακτινών». Αυτό θυμίζει λίγο το γνωστό: «Τί τὸν θέλομε τὸν ἥλιο τὸ μεσημέρι, ἀφοῦ εἶναι πού εἶναι μέρα!» Ὁ ὕλισμός ἔχει βέβαια ὑπερνεκρωθῆ κ' ἡ ἄρνησις ἢ ἐν ὀνόματι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν» ἔχει ξεπερασθῆ, γιατί ὅμως; Διότι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι σ' ὅλον τὸν κόσμον, πού ἀφιέρωσαν τὴν ζωὴ τους ὁλόκληρη στὸ νὰ διαφωτισθῆ ἢ κοινῇ γνώμη πάνω στὰ ζητήματα αὐτά. Διότι ἔγιναν ἐργασίες καὶ ἐκδηλώσεις πού ἔκοψαν τὸν ὕλιστικὸ μόνολογο πού ἄκουε, θέλοντας καὶ μὴ, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἸΘ' αἰῶνος. Εἰδικότερα γιὰ τὴν χώρα μας καὶ τὴν μεταπολεμικὴ νοτροπία καὶ διότι ἔγινε ἡ «περιττῆ» ἐργασία πού μιὰ τῆς ἔκφρασις ἦταν κ' ἡ «Διακήρυξις». Ἄς μὴν τᾶχαμε ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ βλέπαμε ἀκόμα τὶς ἐκκλησίες μὲ δυοτρεις γρηοῦλες, τοὺς κόμπους τοῦ μαντηλιοῦ μπρὸς στὸν παπᾶ (τὰ ξεχάσαμε ὅλα αὐτά;) καὶ τὸν ἱεροκλήρικα νὰ ἐκφράζῃ τὴ χαρὰ του καὶ τὴν ἐκπληξί του γιατί καταδέχεται νὰ παρακολουθῆ τὸ κήρυγμά του ὄχι πιά ἕνας ὑπολογαγός, παρὰ ἕνας δεκανέας!

Ἐνας δευτέρως λόγος ἦταν, πὼς ἡ Διακήρυξις, σὰν ἔξαρσις πνευματικῆ, δὲν μπορούσε νὰ ἀξιοποιηθῆ, γιατί αὐτὸ προϋπέθετε ἀπὸ μέρους ἐκείνων πού θὰ τὴν ἀξιοποιούσαν, δηλαδὴ ἀπὸ μέρους τῆς ἡγεσίας, μιὰν ἀντίσφιχτη πνευματικὴ κατάρτισι καὶ ἄνωσι, ἕνα ἀληθινὸ «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδιάς», ἄς ποῦμε τὴν λέξι, ἕναν πολιτισμὸ. Κι' αὐτὸν τὸν πολιτισμὸ ἡγεσίας ἀπλούστατα δὲν τὸν διαθέτομε ἀκόμα στὸν τόπο μας. Γι' αὐτὸ ἡ ὑποδοχὴ τῆς Διακηρύξεως μὲ τὰ γνωστὰ καὶ τετριμμένα τὴ ζήλεια, τὴν κακολογία, τὴν καχυποψία πὼς τάχα ἐτοιμάζεται... κόμμα πολιτικὸ ἢ δὲν ξέρω τι (τὰ δεκάχρονα θὰ ἔπεισαν, φαντάζομαι, πόσο παρανοικὰ ἦσαν ὅλα αὐτά). Γιατὶ φαίνεται, ὅτι σ' ὅσους ὁ Θεὸς δὲν δίδει ἐξυπνάδα, δίδει ὁ διάβολος καχυποψία! Γνωστὰ πράγματα στὸν τόπο μας, πρέπει νὰ τὰ περιμένωμε, ἄλλο τώρα ὅτι πρέπει νὰ ἀγωνισθοῦμε γιὰ νὰ τὰ ἐξαλείψωμε...

Μὰ ὑπάρχει καὶ τρίτος λόγος, κ' αὐτὸς φαίνεται πὼς εἶναι ὁ κυριώτερος. Ἡ Διακήρυξις δὲν ἀξιοποιήθηκε, ἀπλούστατα

διότι... μὰ διότι ἀξιοποιήθηκε, μὲ τὸ παρὰ πάνω μάλιστα!

Ἀξιοποιήθηκε, βέβαια, διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι περιμέναμε. Ὅχι σὰν ὄπλο τῆς ἡγεσίας, μὰ σὰν τροφὴ τοῦ λαοῦ, καὶ στὴ βᾶσι μὰ καὶ στὴν κορυφὴ τῆς μορφωτικῆς πυραμίδας, πάντα ὅμως τοῦ ἀγνοῦ λαοῦ πού βλέπει τὰ θέματα αὐτά, ὅπως καὶ πρέπει, sub specie aeterni. Καὶ νὰ πού ὅ,τι τότε ἐφάνηκε σὰν μπόμπα, εἶναι τώρα κοινὸς τόπος. Κοινὸς τόπος εἶναι πιά σήμερα ἐκεῖνο πού τόσο ἐτάραξε τότε, ὅτι «τόσον εἰς τὰς θετικὰς, φυσικὰς καὶ βιολογικὰς, ὅσον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, ἡ πρόοδος τῆς συγχρόνου ἐρεύνης κατέδειξεν, ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ φανῆ ἡ ἐπιστήμη ὡς διαψεύδουσα τὴν χριστιανικὴν πίστιν δὲν ἔχει κανὲν ἐπιστημονικὸν ἔρεισμα». Καὶ αὐτὸ, τὸ νὰ γίνῃ ἀπὸ μπόμπα κοινοτοπία, αὐτὸ εἶναι ἡ ἀξιοποίησις!

Ε'.

Οἱ μπόττες τῶν χιτλερικῶν ὁρδῶν δὲν χτυπᾶνε πιά στὰ πεζοδρομια τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως ἐχτυποῦσαν τότε πού ἐτοιμάζαμε τὴν «Διακήρυξι». Πόσες ἄλλες μπόττες ὅμως χτυπᾶνε, σήμερα, σὲ τόσα ἄλλα πεζοδρομια! Λέτε πὼς τὸ 1956 εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ 1946, ἡσυχώτερο, εἰρηνικώτερο, πὺ πολιτισμένο, πὺ ὑψηλό; Μὰ ἂν τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς καὶ τὰ πρῶτα μεταπελευθερωτικὰ ἦσαν χρόνια ἐξάρσεως, τὸ 1956 εἶναι ἔτος ἀηδίας. Ἄν τότε μᾶς ξεγέλασαν ἐπαγγελίες πλάνες, σήμερα δὲν ἔχομε κἄν τὴν πλάνη γιὰ παρηγοριά. Τώρα ὑπάρχει ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ νοοτροπία μας εἶναι νοοτροπία ἀπογνώσεως. Δὲν χρειάζεται νὰ ποῦμε περισσότερα γιὰ τὸ κατάντημα τοῦτο, τὸ ἔχομε ἄλλως τε εἰδικῆς ἐρεύνης θέμα, γιὰ τὴν κρίσι πού περνᾶ ὁ πολιτισμὸς μας. Ἀλλὰ μπεροσὰ στὴν ἀπίστευτη κατάπτωσι, πού τὴν ζοῦμε στὸ 1956, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ μᾶς ἔλθῃ στὸ νοῦ ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ πρόλογος τῆς «Διακηρύξεως» τοῦ 1946: Τὸ θέμα δὲν εἶναι πὼς θὰ φύγῃ ἡ μπόττα τῆς κατοχῆς ἐκείνης. Τὸ θέμα εἶναι πὼς θὰ φύγῃ ἡ βία, τὸ πνεῦμα πού ἔφερε τὴν μπόττα, ἡ ἄρνησις πού ἔφερε τὴν μπόττα. Διαφορετικὰ, τὸ ἕνα κακὸ θὰ διαδέχεται ἀπλούστατα, τὸ ἄλλο. Κι' ὁ σκοπὸς εἶναι

να ἔλθῃ ἡ «τῶν κακῶν παῦλα» κι' ὄχι νὰ ἔχωμε ἐναλλαγὴ κακῶν!

ΣΤ'.

Ναί, ἀλλὰ πῶς;

—Μ' ἐμένα! Διακηρύνει ὁ Χριστιανισμός... κι' ἡ Διακήρυξις τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων».

Ναί, ἀλλά... τόχουμε πῆ κι' ἄλλοτε, τὸ λέει ὁ πόνος, τὸ βογγητὸ τοῦ συγχρόνου χιλιοβασανισμένου ἀνθρώπου: Ὁ ἄνθρωπος ἀποζητᾷ τὸν Χριστιανισμό ὄχι σὰν ἱστορία μόνο, οὔτε σὰν βιβλία μόνο (οὔτε καὶ σὰν «Διακήρυξι», ἐπομένως, μόνο) ἀλλὰ τὸν ἀποζητᾷ σὰν πραγματικότητα σημερινή. Τὸν Χριστιανισμό σὰν πραγματικότητα πού τὴ ζοῦμε, πού πρέπει νὰ μιλήσῃ στοὺς καιροὺς πού ζοῦμε. Ἀλλοῦς... ἂν δὲν μιλήσῃ ὁ Χριστιανισμός θὰ μιλήσῃ ὁ ὄλεθρος!

Καὶ γιὰ τὴν ὥρα—ἄς ἐπιτραπῇ στὴ στῆλη τούτῃ νὰ φέρῃ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ὠμότητα στὸ κορυφαίωμα—γιὰ τὴν ὥρα ἐκεῖνο πού μιᾷ εἶναι ἡ ἀπογοήτευσις κι' ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό μ α ς, ὄχι σὰν αἰῶνα ἀλήθεια, ἀλλὰ σὰν σημερινὸ βίωμα, ὅπως τὸν ἐμφανίζομε, σύγχρονοι ἄνθρωποι στοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀπογοήτευσις, αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερό! Τρεῖς κυρίως ἐχθροὺς ἀντιμετώπισε, στῆς ἱστορίας τὸ διάβα ὁ Χριστιανισμός. Ὁ ἕνας

ἦταν τὸ μαχαῖρι. Ἀπὸ τὸ μαχαῖρι τοῦ Ἡρώδου, ὡς τοὺς διωγμοὺς ὄλων τῶν αἰώνων. Καὶ ὁ Χριστιανισμός ἐνίκησε καὶ νικᾷ, καὶ θὰ νικᾷ τὸν ἐχθρὸ αὐτό. Ὁ δεύτερος ἦταν ἡ «σοφία τοῦ κόσμου τούτου». Καὶ δῶ νικητῆς ὁ Χριστιανισμός. Μὰ ἐρχεται ὁ τρίτος ἐχθρός, ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν σύγχρονη χριστιανικὴ ἠγετικὴ ἐμφάνισι, κι' αὐτὸν τὸν τρίτον ἐχθρὸ... αὐτὸν δὲν τὸν ἐνίκησαμε ἀκόμα. Καὶ γιὰ νὰ νικηθῇ ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς δὲν φθάνουν Διακηρύξεις· χρειάζεται κάτι ἀσύγκριτα δυσκολώτερο! Χρειάζεται νὰ παρουσιάσῃ ὁ Χριστιανισμός, σὰν πραγματικότητα, καὶ ὄχι μόνον σὰν ἰδέα, τὸν ἄρτιον ἄνθρωπο, πού θὰ γράφῃ, αὐτός κι' ὄχι ὁ ὄλεθρος, τὴν καινούργιαν ἐποχὴ!

Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικότης ὁ ἄρτιος αὐτὸς ἄνθρωπος χρειάζεται... ἀλλὰ ἐδῶ ἐφύγαμε πιά ἀπὸ τὴν πανηγυρικὴ παρένθεσι πού μᾶς εἶχαν ἐπιβάλει τὰ δεκάχρονα τῆς «Διακηρύξεως». Γυρίζομε πίσω στὴν πορεία μας. Πρέπει, λοιπόν, νὰ συνεχίσωμε ἀπὸ τὸ ἐπόμενο τὴν ἔρευνά μας σχετικὰ μὲ τὴν κρίσι πού περνᾷ ὁ πολιτισμός μας, γιὰ νὰ ἰδοῦμε τί πρέπει νὰ γίνῃ, ὥστε νὰ βρῇ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τὸν Δρόμο, τὴν Ζωή, τὸ αἴριο πού θὰ μᾶς ἀποζημιώσῃ γιὰ τὸ σήμερα.

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

«Δὲν γνωρίζομε ποῖαν ἐξέλιξι θὰ πάρῃ ἡ διεθνὴς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ μας κατάστασις. Δὲν γνωρίζομε (ποῖος θνητὸς τὸ γνωρίζει;) τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.

Ἄλλ' ἔχομε τὴν πεποίθησι, ὅτι ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τῶν γεγονότων ἡ ἐξέλιξις, τὴν τελευταίαν λέξι θὰ ἔχῃ ἡ πνευματικὴ δυναμικότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία καὶ θὰ καθορίσῃ ἐν τέλει τὸ μέλλον μας. Καὶ ὅτι ἡ δυναμικότης αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θὰ ἐπιζητήσῃ νὰ θεμελιώσῃ, ὕστερα ἀπὸ τὰ σημερινὰ ἐρείπια, τὴν ἀνοικοδόμησι τῆς ζωῆς του, ἐπάνω εἰς τὰς ἀξίας πού βάθρον τῶν ἔχουν τὸν Χριστιανισμόν, τὴν χριστιανικὴν πίστιν, τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν. Καὶ ὅτι μὲ τὴν θεμελιώσιν αὐτὴν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος θὰ δυνηθῇ νὰ κτίσῃ, ἀπὸ τὰ σημερινὰ συντρίμματα, τὸ οἰκοδόμημα, πού θὰ μπορῇ νὰ σταθῇ, ὅτι δῆποτε καὶ ἂν τὸ μέλλον ἐπιφυλάσῃ, διότι θὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν ἐκείνην, πού ἀξιοποιεῖ τὴν γαλήνην καὶ ὑπερνιακὰ τὰς θινέλλας».

(Ἀπὸ τὴν «Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων».)
Χριστούγεννα 1946.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Γ'.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.—ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΗ:

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης μας, προσεπαθήσαμεν νὰ περιγράψωμεν πῶς ἐνηργεῖτο ἄλλοτε καὶ πῶς σήμερον ἡ ἰατρικὴ πρᾶξις, ἡ διάγνωσις καὶ ἡ θεραπεία τοῦ ἄρρωστοῦ. Ἐσημειώσαμεν τὰς μεταβολὰς τὰς ὁποίας ἐπέφερε ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς εἰς τὰς σχέσεις ἰατροῦ καὶ ἄρρωστοῦ. Εἶδομεν ἐπίσης ὅτι ἡ παρεμβολὴ μεταξύ των τῶν σπουδαίων τεχνικῶν μεθόδων συνετέλεσεν εἰς τὴν διακοπὴν τῆς ἐπαφῆς των καὶ τὴν μηχανοποίησιν τῶν σχέσεών των.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἀνεφέραμεν τὰς συνεπείας τῶν μεταβολῶν αὐτῶν. Οἱ ἰατροὶ ἐπροχώρησαν τόσον εἰς τὴν ἀνάλυσιν, ὥστε εἰς τὴν μέθην τῆς ἐπιτυχίας των ἐλησμόνησαν τὸν ἄνθρωπον, ὃ ὁποῖος ὑποφέρει ὄχι μόνον σωματικῶς ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς.

Οἱ ἄρρωστοὶ παρεσύρθησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον τῶν ἀνακαλύψεων καὶ ἐπίστευσαν καὶ αὐτοὶ ὅτι ὡς ἀπλᾶ μηχαναὶ θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ ἐπιδιορθῶνται. Αἱ ἐλπίδες των ὅμως διεψεύσθησαν. Καὶ τὰ παράπονά των καὶ τὰ αἰτήματά των καθημερινῶς αὐξάνονται.

Καὶ οἱ δύο, ἰατροὶ καὶ ἄρρωστοὶ, ἀνικανοποίητοι εὐρίσκονται πρὸ ἐνὸς προβλήματος καὶ ἀναζητοῦν νὰ εὕρουν τὴν αἰτίαν, ἡ ὁποία τὸ προσεκάλεσε. Καὶ εἶδομεν ὅτι καὶ αἱ δύο πλευραὶ ὁμολογοῦν καὶ συμφωνοῦν ἐπὶ ἐνὸς σημείου: Ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως ἐπαφῆς μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου πού ὑποφέρει καὶ τοῦ ἀνθρώπου πού θεραπεύει. Ἐπὶ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς «μοναδικῆς ἐκείνης συναντήσεως», ἡ ὁποία ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ οὐσία τῆς ἰατρικῆς πράξεως καὶ ἡ ὁποία ἐδημιούργει ἓνα προνομιοῦχον δεσμὸν ἐπαφῆς καὶ συναντήσεως, μίαν πρᾶξιν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Συμφωνοῦν ὅτι ὁ ἰδιαίτερος αὐτὸς διάλογος ἔχει σήμερον ἀντικατασταθῆ δι' ἐνὸς διαλόγου ἐρζάτς. Διαπιστώνουν τὴν ὑ-

παρξιν σήμερον μᾶς ἀπροσώπου ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία κινδυνεύει νὰ πέσῃ τὸ ταχύτερον εἰς μίαν τελείαν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, μετὰ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν διοικητικὴν ἀνώνυμον ὀργάνωσιν τῆς υγείας, ἡ ὁποία ἐπιδεινώνει τὴν ὑπάρχουσαν κρίσιν. Διαπιστώνουν ἀκόμη τὴν προσκόλλησιν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης πρὸς μίαν ὑλιστικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς υγείας, μίαν μηχανοποίησιν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἄρρωστοῦ-ἀνθρώπου νὰ θεραπευεῖται ὡς ἄνθρωπος καὶ ἰδιαίτερος ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει τὸ χρῆμα.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ διαπιστώσεις προκαλοῦν δίκαια ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ ἀπαντήσωμεν.

Θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ ἰατρός ὅλας τὰς συγχρόνους τεχνικὰς προόδους, αἱ ὁποῖαι βοηθοῦν τόσον πολὺ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς υγείας τοῦ ἄρρωστοῦ, διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τῆς ἰδιαίτερας ἰατρικῆς συναντήσεως;

Ὁ ἄρρωστος ἀφ' ἐτέρου θὰ παραιτηθῆ ὅλων τῶν συγχρόνων θεραπευτικῶν μέσων καὶ τεχνικῶν μεθόδων διὰ νὰ πλησιάσῃ περισσότερο τὸν ἰατρὸν ἄνθρωπον;

Αὐτονόητος βεβαίως εἶναι ἡ ἀπάντησις. Οὔτε ὁ ἰατρός εἶναι δυνατὸν νὰ παραιτηθῆ τῶν συγχρόνων τεχνικῶν μεθόδων. Μία ἐπάνοδος πρὸς τὰ ὀπίσω, μία ἐγκατάλειψις τῶν κατακτήσεων τῆς ἐπιστήμης, θὰ τὸν ἐστέρει ἐξ ὀλοκλήρου ὅλης τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως πού διαθέτει σήμερον. Ἀλλὰ, οὔτε καὶ ὁ ἄρρωστος ἠμπορεῖ νὰ παραιτηθῆ τῶν τῶν σπουδαίων συγχρόνων μέσων διὰ τὴν διάγνωσιν καὶ θεραπείαν του.

Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν πρέπει νὰ οἰκοδομήσουν τὸ μέλλον. Καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἰατρικῆς κρίσεως πρέπει νὰ τοποθετηθῆ ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ πεδίου.

Ὁ ἄρρωστος πρέπει νὰ καθοδηγηθῆ καὶ

νά μάθη νά προσαρμοσθῆ πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν πραγμάτων ἢ ὁποία ἐδημιουργήθη. Νά παύσῃ νά νομίζῃ ὅτι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη τὸν βλέπει ὅπως τὸν ἰσολογισμόν τῆς ἐπιχειρήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐργάζεται. Νά ἐπαναδώσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς τὸν ἱατρὸν τὸν ὁποῖον σήμερον κρίνει προτοῦ τὸν γνωρίσῃ καὶ νά συνεργασθῆ μαζί του διὰ τὴν θεραπείαν του. Διὰ νά γίνῃ ὁμως αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νά δοθῆ πάλιν ἀνθρώπινος χαρακτήρ εἰς τὰς ἱατρικὰς σχέσεις, διὰ νά ἐπαναληφθῆ, πέραν ἀπὸ τὴν ἀπρόσωπον τεχνικὴν, ὁ παλαιὸς ἀδελφικὸς διάλογος μετ' ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νά ἀνακουφίξῃ καὶ νά θεραπεύῃ. Ὁ ἱατρὸς ὀφείλει νά ἀρχίσῃ καὶ πάλιν νά ἀκούῃ μετ' ὑπομονῆν καὶ προσοχὴν τὸν ἄρρωστον. Θὰ φροντίσῃ νά δημιουργήσῃ ἐκ νέου τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ διὰ τῆς προσωπικότητός του νά ἐμπνεύσῃ ἐκ νέου εἰς τὸν ἄρρωστον τὸν σεβασμὸν τὸν ὁποῖον ἔχει ἀπολέσει. Καὶ αὐτὸ θὰ ἐπιτευχθῆ, ἂν ὁ ἱατρὸς κατανοήσῃ τὴν εὐθύνην του ἔναντι τοῦ ἀρρώστου. Ἡ εὐθύνη ὁμως αὐτῆ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ οὐσιώδες δεδομένον, γράφει ὁ ὑψηγῆτης Requiñot, δὲν εἶναι οὔτε ἡ τυπικὴ οὔτε ἡ νομικὴ ἀλλὰ μία ἔννοια ὑποκειμενικῆ, παράδειγμα χαρακτηριστικὸν τῆς ὁποίας εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἰστορίαν τοῦ Σαμαρείτου, ὁ ὁποῖος διέκωψε τὸ ταξείδιόν του διὰ νά βοηθήσῃ τὸν «περιπεσόντα εἰς τοὺς ληστάς», τὸν ἐγκαταλελειμμένον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δρόμου. Ὁ Σαμαρείτης ἐσκέφθη τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅτι ἦτο ὑπεύθυνος δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐνήργησεν ἀναλόγως, χωρὶς κανὲν προηγούμενον συμβόλαιον, καμμίαν νομικὴν ὑποχρέωσιν. Καὶ ὁμως ἠσθάνθη τὸν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον. Ὑπεύθυνον διὰ τί; Διὰ τίποτε τὸ ὁποῖον νά δύναται νά καθορισθῆ ἀντικειμενικῶς, ὑπεύθυνον ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐκείνου, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε καὶ θὰ ἠδύνατο νά γίνῃ ὑπ' αὐτοῦ.

Ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος τυχαίως ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετ' ὁν ἄρρωστον του, εἶναι τοιαύτης φύσεως καὶ αὐξάνει μετ' ἡλικίαν ἀποτελεσματικότητά τῆς ἐπιστήμης τῆς ὁποίας εἶναι ὑπέρτης. Εἶναι φανερόν ὅτι διὰ νά ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν του αὐτὴν πρέπει νά ἔχῃ ὁ ἱατρὸς τὰ ἀνθρώπινα

ἐκεῖνα προτερήματα τὰ ὁποία ὑπερβαίνουν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὴν τεχνικὴν ἱκανότητα. Πρέπει πρῶτον νά γνωρίζῃ νά δέχεται, νά ἀκούῃ. Ὁ ἄρρωστος πρέπει ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπαφὴν νά δοκιμάξῃ τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο τῆς χαλαρώσεως, τὸ ὁποῖον διευκολύνει τὰς ἐκμυστηρεύσεις. Ἐπίσης νά ἔχῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὐρίσκεται ἐνώπιον ὑπάρξεως, ἡ ὁποία δέχεται τὴν ὁμολογίαν του ὡς κάτι παρθενικὸν καὶ ἡ ὁποία κύπτει μετ' ἀποκλειστικὴν προσοχὴν ἐπάνω εἰς τὸν ταλαιπωρὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως ὁμοιάζει μετ' ὅσους ἄλλους ἄρρωστους, ἀλλὰ ἡ ἡχώ τῆς ἐξομολογήσεώς του μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἱατροῦ ἀνῆκει μόνον εἰς αὐτόν. Παρὰ τὴν εὐθύνην αὐτὴν ἔχει ὑποχρέωσιν ὁ ἱατρὸς νά γίνῃ καὶ ὁ ἐκπαιδευτὴς τοῦ περιβάλλοντός του. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐνὸς ἀσθενοῦς συνίσταται εἰς τὸ νά ἐπιτύχῃ ὁ ἱατρὸς νά ἀνακαλύψῃ ὁ ἀσθενὴς, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀσθενείας του, τὴν προσωπικὴν του ἀλήθειαν μετ' ὅλας τὰς ἀποχρώσεις τῆς. Ἀλλὰ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἱατροῦ ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς του καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς δράσεώς του εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ψυχολογικὴν καὶ κοινωνιολογικὴν του κατάρτισιν. Συγχρόνως, ἐπὶ τοῦ ἱατρικοῦ πεδίου, ἡ θεραπευτικὴ δρᾶσις τοῦ ἱατροῦ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν πησίαν του ὑπεράνω τῆς καθόλου ἱατρικῆς, ἥτις μόνη θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νά μὴ τεμαχίσῃ τὸν ἄρρωστον μεταξὺ διαφόρων εἰδικῶν.

Ὅλα αὐτὰ βεβαίως, γράφει ὁ ὑψηγῆτης Requiñot, προϋποθέτουν τὸν πλήρη καταρτισμὸν τοῦ ἱατροῦ διὰ νά ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του.

Ἐὰν γίνῃ πεποίθησις ὅτι ἡ ἱατρικὴ πρέπει νά ὀδηγήσῃ εἰς πράξεις προσωπικὰς μεταξὺ ἱατρῶν καὶ ἀσθενῶν καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἰδίως ὁ ἀσθενὴς ἄνθρωπος, δὲν τεμαχίζεται, πρέπει ἡ ἱατρικὴ διδασκαλία νά ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ καὶ νά δημιουργῇ ἐπαφὴν μεταξὺ ἱατρῶν καὶ ἀσθενῶν ὁσημέραι στενωτέραν.

Μετ' ἄλλους λόγους, τὸ πρόβλημα τῆς ἱατρικῆς κρίσεως θὰ εἴρῃ τὴν λύσιν του, μόνον ἐὰν τοποθετηθῆ ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ ἐπιπέδου, ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου. Τότε ἡ ἱατρικὴ πράξις θὰ ἐπανεύρῃ τὴν πρα-

γματικήν θέσιν της, ή όποία θα στηρίζεται εις την έμπιστοσύνην του ανθρώπου που υποφέρει και την συνείδησιν του ανθρώπου που προσφέρει την βοήθειάν του. Και εις αυτήν την μοναδικήν συνάντησιν θα στηριχθί και ή άνοιχοδόμησις της ιατρικής έπιστήμης, ή όποία μόνον τότε θα δρέψη τους καρπούς μόχθων και άγώνων τόσων έπιφανών έκπροσώπων της.

Δ. Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άρ. Άσπιώτη: «Η άρρώστεια και ή ψυχή». Άθήναι 1951.

Άρ. Άσπιώτη: «Θέματα της σημερινής ψυχολογίας». Άθήναι 1955.

Άρ. Άσπιώτη: «Πρός όλοκληρώσιν της προσωπικότητας». Άθήναι 1955. (Έκδόσεις Ίνστιτούτου Ίατρικής Ψυχολογίας και Ψυχικής Υγιεινής Άρ. 1, 22, 23).

M. Advier, J. Barraud, J. Lenep: «Qu'attend-on du médecin». Medecine de France No L VIII, MCMLIV

M. Armand, Ch. Fontaine Vincent, R. Lion: «Les facteurs psychologiques et affectifs de la rencontre médecin-malade». Médecine de France No L III MCMLIV.

P. Arousseau: «La morale hospitalière». Médecine de France N 71, MCMLVI.

L. Berard et P. Valery-Radot: «Science et Humanisme». Paris 1956.

R. Biot: «La santé humaine» Paris 1942,

R. Biot: «Au service de la personne humaine», Paris 1945.

Cahiers Laennec, L'information médicale du public No 1, 1954.

J. Debray: Le premier congrès international de morale médicale» Médecine de France No LXVII MCMLV

J. Debray: «La médecine et l'information du public». Médecine de France No XLII MCMLIII.

J. Debray: «Conclusions de l'enquête «que peut-on attendre du médecin» Médecine de France LXI, MCMLV.

P. Delore: «Reponses á l'enquête «Qu'attend-on du médecin» NLV, CMLIV.

G. Dushesney: Malades et médecins Médecine de France No LV MCMLIV.

S. Fouché: «Le malade mon frère», Paris 1955.

A. Maeder: «La personne du médecin un agent psychotherapeutique», Neuchâtel 1953.

G. Marcel, G. Thibon, S. Fouché, J. Rolin etc. «Qu'attendez-vous du médecin», Paris 1953.

H. Pequignot: «Médecine et monde moderne», Paris 1953.

L. Portes: «A la recherche d'une éthique médicale», Paris 1954.

R. Rey-Ardid: «L'equation médecin-malade», εισήγησις εις τó ΙΧ Συνέδριον της Ίατρικής της Προσωπικότητας - «Άκτιβες», Μάρτιος 1956.

M. Sendrail: «Le serpent et le miroir», Paris 1954.

G. Torris: «L'acte médical et le caractère du malade», Paris 1954.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Α'.

Ἡ σχέση τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν ἔχει τὸν χαρακτῆρα μη-τρικῆς συνεπειας.

Ὁ Ἰδρυτὴς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι καὶ ὁ θεμελιωτὴς τῆς προνοίας, ὅπως πρέπει νὰ τὴν αἰσθανώμαστε καὶ νὰ τὴν ἀσκοῦμε σήμερα, ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι αἰῶνες ἀφ' ὅτου ὁ ἴδιος παρέδωκε στὸν ἄνθρωπο τὴν παρακαταθήκη καὶ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ ἀληθινὴ χριστιανικὴ θρησκεία, ὅπως ἔγραφε ὁ ἀείμνητος Σεραφεῖμ Παλακώστα «εἶναι ἐφηρμοσμένη καὶ ἔμπρακτος ἀγάπη, ἡ ὁποία βοηθεῖ καὶ στηρίζει τὸν θλιβόμενον πλησίον»⁽¹⁾. Καὶ τὸ μέτρο αὐτῆς τῆς ἐμπράκτου ἐφαρμογῆς τῆς ἀπεραντῆς ἀγάπης τοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο, μᾶς τὸ ἔδωκε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλη τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν του, ποῦ τὴν ἐπέρασε ὑπηρετώντας τὸν ἄνθρωπο.

Ἔτσι, ἡ κοινωνία τῶν πιστῶν, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς μεγάλης ἐντολῆς του, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, ἔχει κάμει τὴν πρόνοιαν, ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμη χρόνια τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἕνα ἀναπόσπαστο κομμάτι τοῦ βιώματός της.

Μὰ ἂν γιὰ τὸν ἀπλὸ χριστιανὸ αὐτὴ εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἡ θέσις τῆς προνοίας στὴ ζωὴν του, γιὰ τὴν ἐπίσημη διοκοῦσα Ἐκκλησία καὶ τοὺς ἐπίσημους ἐκπροσώπους της, τὸ πρᾶγμα ἔχει θεμελιώδη σημασία καὶ ἡ πρόνοια γιὰ τὸν πλησίον εἶναι βασικὴ προϋπόθεσις καὶ συνέπεια συγχρόνως γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς μεγάλης τῆς ἀποστολῆς.

Ἡ λατρεία καὶ ἡ ἀγάπη στὸν Θεὸ δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀσκῆται μόνον στὸ θυσιαστήριον, ἀλλὰ καὶ στὸ σπῆτι τοῦ πόνου, τῆς ἀρρώστειας, κοντὰ στὸ ὄρφανόν, τὴν χήρα, τὸν ἠθικὰ πεσμένο, τὸν ἀνερ-

γο καὶ τόσοσους ἄλλους «ἐνδεεῖς». Ἡ πρώτη ἐντολὴ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἀρρηκτα συνδεδεμένη καὶ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν δευτέρην, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Οἱ δύο αὐτὲς ἐντολές, στὶς ὁποῖες ἀναφέρεται τὸ «ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται», συγκροτοῦν τὴν ἐννοία τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ τοὺς ἐκπροσώπους της ὁ ἄνθρωπος περιμένει τὴν μίμησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἰδρυτοῦ της καὶ τὴν πιστὴ ἐφαρμογὴ τῆς θείας διδασκαλίας του. Τίποτα περισσότερο ἀλλὰ καὶ τίποτα λιγώτερο.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ στὸν τομέα αὐτὸν τῆς προνοιακῆς ἐργασίας, ἀδιαφιλονίκητους τίτλους τιμῆς, ἔργα καὶ μεγάλες μορφές ποῦ τὴν κατοχυρώνουν, γιὰ ὀρισμένες μάλιστα ἐποχὲς ἀπόλυτα, ἀπέναντι στὸν ἀσθηρὸ κριτὴ καὶ ἐλεγκτὴ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς ἀποστολικῆς περιόδου, τηρώντας πιστὰ καὶ ἐφαρμόζοντας μὲ ἀγάπη τὸ παράγγελμα τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν «πρόνοιαν ποιεῖσθε τῶν ὄρφανῶν καὶ τῶν χηρῶν καὶ πάντων τῶν δεομένων», κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ λαμπρὸν «οὐδὲ γὰρ ἐνδεὴς τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς» (Πράξ. Ἀποστ. δ' 34).

Τὸ Βυζάντιον, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς κοινωνικῆς καὶ προνοιακῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας του, εἶναι φωτεινὸ πρότυπο γιὰ τὶς μεταγενέστερες ἐποχὲς⁽²⁾. Ἡ ὅλη προνοιακὴ ἐργασία ὑπὲρ τῶν πασχόντων καὶ πτωχῶν, ἦταν ἄρτια ὀργανωμένη, ἀποκλειστικὴ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας «μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς κατὰ τόπους ἐπισκόπους, βοηθουμένους παλαιότερον μὲν ὑπὸ τῶν διακόνων καὶ πρεσβυτέρων,

(1) Σεραφεῖμ Παλακώστα: «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὁ-
ροῦς ὁμιλία» σελ. 90.

(2) «Διακήρυξις» τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως
Ἐπιστημόνων, 1946, σελ. 151.

βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ οἰκονόμου»⁽³⁾).

Ἡ Ἐκκλησία τῶν τεσσάρων αἰώνων δουλείας, παράλληλα πρὸς τὴν γενικώτερη ἔθνικη ἀποστολή της, ἔχει νὰ ἐπιδείξει μιὰ πλούσια προνοιακὴ ἐργασία γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις.

Ἡ τετράχρονη, τέλος, γερμανοϊταλικὴ κατοχὴ τῶν ἰδικῶν μας ἡμερῶν ἔδωκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναφανοῦν ἐξαιρετοί⁽⁴⁾ κληρικοί, κατ' ἐξαιρέσειν δυστυχῶς, λαμπροὶ ἐργάται τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

Ἡ «Υπηρεσία Προνοίας Στρατευομένων»⁽⁵⁾ μὲ τὴν εὐλογία τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου, μὲ τὴν ὁποίαν ξεσηκώθηκαν ἀπ' τὸν Νοέμβριον τοῦ 1940 χιλιάδες χριστιανικῶν ψυχῶν, γιὰ νὰ δώσουν στὸ λαό, μὲ τὴν ἐπιτήρησι τοῦ ἰδίου καὶ τὴν καθοδήγησι τῶν ἐπισήμων ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, παντοειδῆ βοήθεια καὶ νὰ μεταδώσουν πίστι καὶ ἔθνικὸ παλμό, καὶ ὁ διάδοχος τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς «Ἐθνικὸς Ὀργανισμὸς Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης» μὲ τὴν πολυσιδῆ προνοιακὴ του δρασί στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς, εἶναι πραγματικοὶ σταθμοὶ στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας τῶν νεωτέρων χρόνων.

Καὶ οἱ ἔθνικες συμφορὲς καὶ τὰ γεγονότα δίνουν εὐκαιρίες στὴν Ἐκκλησία γιὰ τὴν ἐξόρμησι τοῦ «δέματος τοῦ ἐπαναταξισμοῦ»⁽⁶⁾ στὸν καιρὸ τοῦ συμμοριτοπολέμου καὶ γιὰ τὸν ἔρανο γιὰ τὸ ξαναχτίσιμο τῶν ἐκκλησιῶν μας⁽⁷⁾.

Καὶ αὐτὲς ὅλες βέβαια εἶναι ἐξορμήσεις καὶ προνοιακὲς ἐκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερου χαρακτήρος, ποὺ τὶς προκαλοῦν οἱ ἐξαιρετικὲς, κάθε φορὰ, συνθήκες τῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους μας.

Εἶναι ὁμοῦ καὶ οἱ ἄλλες, οἱ ὄχι ἐξαιρετικὲς, μὰ καθημερινὲς συνθήκες τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας, τοῦ καθενὸς μας, ποὺ κτυ-

ποῦν καὶ μάλιστα συνεχῶς καὶ ἔντονα, αὐτὲς πιά, τὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ζητοῦν τὴ βοήθειά της, τὴν συμπαραστάσι της, τὴν πρόνοιά της, ζητοῦν ἐν ὀνόματι τοῦ ἰδρυτοῦ της τὴν ἐκτέλεσι τῆς ἐντολῆς του, τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης. Τί γίνεται μὲ αὐτὲς τὶς σπουδαῖες εὐκαιρίες γιὰ ἀνάπτυξι προνοιακῆς ἐργασίας;

Ἐνα εὐρύτατο κοινωνικὸ πεδίο ἀνοίγεται μπροστὰ στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν καλεῖ νὰ δώσῃ τὴν καθημερινὴ μάχη τῆς δυστυχίας. Τὴν καλεῖ κάθε λεπτὸ τὸ δάκρυ τῆς χήρας μὲ τὰ τόσα μικροσφραγεμένα παιδιὰ της, τῆς κτυπᾶ τὴν πόρτα ἢ ἀπελπισία τοῦ ἠθικὰ πεσμένου νέου, τὴν παρακαλεῖ τὸ βογγητὸ τοῦ κατάκοιτου, πᾶνε καὶ τῆς φιλοῦν τὸ χέρι τὰ ἐξώγαμα παιδιὰ τοῦ παράνομου δεσμοῦ, πλάι μὲ τὰ σκελετωμένα χλομὰ παιδιὰ τοῦ ἀνέργου, τῆς τρυπᾶει τ' αὐτιά τὸ σαρκαστικὸ γέλιο τοῦ ἀδιάφορου γι' αὐτὴν πλούσιου ἢ φτωχοῦ, ἀδιάφορο, καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ κραυγὲς, τὰ παρακάλα καὶ τὰ βογγητὰ συνθέτουν τὸ προσκλητήριον τῆς Προνοίας, ἓνα πολὺ δυνατὸ ἐγεργτήριο γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Οἱ χίλιες δυὸ μορφὲς τῆς δυστυχίας καὶ τῆς φτώχειας ὕλικῆς ἢ ἠθικῆς καλοῦν τὴν Ἐκκλησία, χρόνια καὶ χρόνια τώρα, σὲ μιὰ συνεχῆ συμπαράστασι κοντὰ στὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει τὴν ἀνάγκη της, γιὰ μιὰ σωστὴ καὶ ἀπὸ κοντὰ ἀντιμετώπισι τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς.

Καὶ ποιά εἶναι ἡ δικὴ της ἀπάντησι;

Βέβαια μέσα ἀπ' τὸν ναὸ ἀκοίγεται ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν νὰ συνιστᾷ στὸν Τιμόθεο⁽⁸⁾ καὶ σ' ὅλους τοὺς σημερινούς Τιμόθεους, νὰ γίνῃ «ἐργάτης ἀνεπαίσχυντος» καὶ φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ δίνῃ τὸ παράδειγμά του «τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα ἵνα πάντως τῶν ἐσώσω»⁽⁹⁾. Ἀλλά, ποῦ εἶναι οἱ σύγχρονοι ἐφαρμοσταὶ τῶν ἐντολῶν, οἱ κοινωνικοὶ ἐργάται τῆς Ἐκκλησίας; Οἱ κοινωνικοὶ ἐργάται κληρικοί, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀσφαλῶς καὶ κατὰ πρῶτον λόγον ἀπευθύνεται ὁ Ἀπόστολος, ὅταν μᾶς δίδῃ τὴν εἰκόνα τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου σὰν κατὰ τὸ ἐνιαίον, δίχως διάκρισι

(3) Φαίδωνος Κουκουλέ: «Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς» Τόμ. Β' I σελ. 88.

(4) «Ὁ εὐσυνείδητος κληρὸς», Περιοδικὸν «ΖΩΗ», Τόμ. 1946, σελ. 214 ἐπ.

(5) Ἱερ. Ι. Κοτσώνη: «Πρόνοια Στρατευομένων», «Ἀκτίνες» 1956, σελ. 78 ἐπ.

(6) Ἱερ. Ι. Κοτσώνη: «Τὸ δέμα τοῦ ἐπαναταξισμοῦ» «Ἀκτίνες» 1950, σελ. 145.

(7) «Ἀκτίνες» 1951, σελ. 181 «Ἀπόψεις».

(8) Β' Τιμοθ. β' 15.

(9) Α' Κορινθ. θ' 22.

τῆς ἠθικῆς-πνευματικῆς ἀνάγκης ἀπὸ τὶς ὕλικές ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς;

Καὶ ἔχει ἡ Ἐκκλησία τὶς προϋποθέσεις καὶ τὶς δυνατότητες γιὰ μιὰ συστηματικὴ ἐργασία ἀγάπης πᾶνω στὸ λαό. Εἶναι σὲ θέσι ν' ἀλλάξῃ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν ὄψιν τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας, συντονίζοντας τὶς προσπάθειές της γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ πρὸς τρεῖς κυρίως κατευθύνσεις: Πρῶτα-πρῶτα τὴν θεωρητικὴ-πνευματικὴ συμβολή της. Ὕστερα τὴν ἐμπρακτὴ συμπαράστασι στὸν πονεμένο ἄνθρωπο. Καὶ τέλος τοὺς φορεῖς τῆς προνοίας της, τοὺς κληρικούς.

I

Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ-ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ

Θάταν, πραγματικά, περιττὸ νὰ θελήσῃ κανεὶς νὰ περιγράψῃ τὴν τεράστια ἠθικὴ δύναμι, τὸ κύρος καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ διαθέτει ἡ ἐπίσημος, ἡ διοικουσα Ἐκκλησία. Θὰ μπορούσε ὅμως νὰ διατυπώσῃ ἀπλῶς τὴν ἀπορία, ἂν γίνεται ἡ κατάλληλος ἀξιοποίησις τῶν ἠθικῶν δυνάμεων ποὺ κρατεῖ στὰ χέρια της. Ἄν τὰ πνευματικὰ μέσα ποὺ ἔχει στὴ διάθεσί της ἡ Ἐκκλησία, τὰ ἀσχετῶν μὲ τὸν ἐπιβαλλόμενον θεῖον τρόπον, γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης καὶ τὴν συναίσθησι τῶν σκοπῶν τῆς προνοίας, ποὺ κι' αὐτὴ, μὲ τὴν ἴδια συνέπεια θὰ φέρῃ τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξύψωσι καὶ τοῦ φορέως καὶ τοῦ δέκτου τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀγάπης αὐτῆς.

Βέβαια, πρῶτα ἀπ' ὅλα, πρέπει νὰ πλησιάσῃ τὸν ἄνθρωπο.

Καὶ χρειάζεται προσπάθεια καὶ ἀγῶνας πολὺς καὶ μακροὺς γιὰ νὰ φέρῃ ἡ Ἐκκλησία τὸν σημερινὸ πολυάσχολο καὶ «μοντέρνο» ἄνθρωπο κοντά της. Μὰ σὰν τὸ κατορθώσῃ, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ φορὰ, πρέπει νὰ νῆαι σὲ θέσι νὰ τὸν κρατήσῃ, γιατί ἀλλοιῶς ἢ μιὰ τυχόν ἀποκαρδίωσίς του, θὰ τὸν κρατήσῃ μὲ πείσμα μακρυνά της, μὲ τὶς εὐνόητες καταστροφικὰς συνέπειες καὶ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ γιὰ ὄσους θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του.

Καὶ ἂς πάρομε τὴν λειτουργία. Μόνον ὅταν πραγματοποιηθῇ καὶ ἐξασφαλισθῇ πέρα γιὰ πέρα σ' ὅλη τὴ χώρα μας «ἡ ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν λειτουργία, ἡ ἀκολου-

θία ὡς παράγον πολιτισμοῦ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου»⁽¹⁰⁾, ὅταν θὰ ἔχη δηλαδὴ ἐπιτύχει ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν «ἀποστολὴ τῆς λειτουργικῆς», τότε θὰ μπορῇ νὰ προσδοκᾷ καὶ νὰ ἐλιπίξῃ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ στὴν ἐπιτυχία τῆς κοινωνικῆς-προνοιακῆς ἀποστολῆς της.

Ἐξ ἴσου σοβαρῆ, ἀλλὰ καὶ πολύπλευρῃ καὶ βαρύνουσα καὶ μάλιστα καὶ καταφανῶς αἰσθητῇ γιὰ τὴν προνοιακὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὰ μυστήρια τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τὴν παρακολούθησι τοῦ κηρυκτικοῦ της ἔργου.

Ἡ ἀνάδειξις καθ' ὅλα ἀξίων καὶ καταλλήλων «πνευματικῶν» ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀνάθεσις σὲ πραγματικὰ ἐμπνευσμένους ἀπὸ ἀπέραντη ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο κληρικούς τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως, θὰ εἶχε ἄμεσο τὸν ἀντίκτυπὸ της στὴν πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐξ ἄλλου τὴν σημαντικὴν, προνοιακῆς φύσεως, ἐργασίαν ποὺ ἐπιτελεῖ ὁ ἄμβων, παράλληλα πρὸς τὴν γενικώτερή του πνευματικὴ-ἐποικοδομητικὴ ἀποστολή, δὲν θὰ νῆαι ἴσως ἀνάγκη νὰ τὴν τονίσῃ κανεὶς ἰδιαιτέρως ἐδῶ. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ, ἀκριβῶς γιὰ τὴν μεγάλη καὶ πολυσχιδῆ βοήθεια ποὺ προσφέρει τὸ κήρυγμα στὴν προνοιακὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαίτερης καὶ συνεχοῦς προσοχῆς καὶ μελέτης ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, εἶναι ἡ ἐκλογὴ τῶν καταλλήλων καὶ ἐμπνευσμένων ἱεροκηρῦκων. Ἱεροκηρῦκων ποὺ ἔχοντες, ἐκτὸς ἀπ' τὴν εἰδικὴ θεολογικὴ τους μόρφωσι καὶ καρδιὰ γεμάτη ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ πόνο γιὰ τὴν δυστυχία του, θὰ καταπιαστοῦν μὲ θέρη καὶ ἀγάπη μὲ τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ προβλήματα, συνδυασμένα μὲ τὶς ἰδιαίτερες εἰδικὰς συνθήκας τῆς ἐνορίας, ποὺ ἔχουν ἀγκαλιάσει, καὶ ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καθαρῶς πνευματικὴ τους βοήθεια πρὸς τὸ ἐκκλησιασμα, θὰ τὴν βοηθήσουν καὶ στὸ προνοιακὸ της ἔργο.

(10) Towards a christian civilization: ἐκδοσις «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», Ἄθηνα 1950, παράγρ. 45, σελ. 75.

Καὶ ἡ συμβολὴ καὶ βοήθεια αὐτὴ στὴν προνοιακὴ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας θάνα σημαντικὴ καὶ πολὺπλευρῆ. Ἡ ἐπίδρασις πάνω στὶς ψυχὰς τοῦ κηρύγματος γιὰ τὴν ἐντολὴ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάτης καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς συναισθήσεως τῶν σκοπῶν καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς προνοίας, προ- λειαινεί πολλὰς φορὰς ἄμεσα ἀλλὰ καὶ ἐμ- μέσως συνήθως τὸ ἔδαφος τῆς ἐνορίας γιὰ τὴν προνοιακὴ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας. Τῆς ἀνοίγει τὸ δρόμο.

Μετὰ τὰ λίγα τοῦτα θὰ κατέλγη κανεὶς στὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἐπιβαλλόμενος συν- τονισμὸς τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἐκκλησί- ας γιὰ μιὰ μάχη κατὰ τῆς δυστυχίας, δεί- χνει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἀξιοποιήσεως ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὴν προνοιακὴ τῆς αὐτῆς ἐργασία, τῶν ἀντανα- κλαστικῶν προνοιακῆς φύσεως συνεπειῶν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς καθαρὰ πνευματικῆς ἀποστολῆς τῆς. Καὶ ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν συμβολὴ αὐτὴ θάνα μεγάλη καὶ σημαντι- κή ὄχι μόνον γιὰ κείνους πού θὰ δεχθοῦν τίς ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάτης καὶ τὴν συμ- παράστασι στὸν πόνο τους, μὰ κυρίως γιὰ κείνους πού θὰ ὀδηγήσῃ ἡ Ἐκκλησία στὸ νὰ δώσουν τὴν ἀγάτη τους καὶ ἔτσι νὰ καλ- λιεργήσουν καὶ νὰ ἐπαυξήσουν μέσα στὸ ἐργαστήρι τοῦ πόνου τὴν ψυχικὴ καὶ πνευ- ματικὴ ἀνοικοδομὴ τους⁽¹¹⁾.

Ἡ Ἐκκλησία θάχη ἐπιτελέσει πλέον δι- πλᾶ τὸ πνευματικὸ τῆς ἔργο.

II

Η ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΝΕΜΕΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἐνα ἔργο προνοίας τῆς Ἐκκλησίας χρειάζεται κατὰστρωσι ἐπιτελικῶν σχεδίου καὶ μελέτη ἐνὸς προγράμματος μακρᾶς πνοῆς. Ἄν ἡ Ἐκκλησία τὸ ἀποφασίσῃ, καὶ καιρὸς εἶναι πιά, δὲν πρέπει νὰ βασι- σθῇ σὲ πρόχειρες σκέψεις καὶ προτάσεις καὶ νὰ ἐκτεθῇ σὲ σπασμωδικὰς κινήσεις μὲ τίς εὐνόητες συνέπειες.

Ἡ προσπάθειά τῆς αὐτὴ γιὰ τὴν κατὰ- στρωσι τοῦ σχεδίου τῆς μάχης τῆς κατὰ

τοῦ πόνου καὶ τῆς φτώχειας, ὕλικῆς ἢ ἠ- θικῆς καὶ πνευματικῆς, θὰ πρέπει νὰ στρα- φῇ πρὸς τρεῖς βασικὰς κατευθύνσεις: α) τὴν ἐπαφὴν τῆς μὲ τὸν λαὸ, β) τὴν ἐπα- φὴν καὶ ἀλληλεγγύη τῶν χριστιανῶν μετα- ξύ τους, καὶ γ) τὰ ὕλικὰ μέσα, πού ἐνδε- χομένως ἢ μᾶλλον ἀσφαλῶς θὰ τῆς χρειασ-θοῦν.

α) Ἡ ἐπαφὴ τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν λα-ὸν. Ἡ σημερινὴ θέσις τῆς Ἐκκλησίας σχε- τικὰ μὲ τὸ θέμα πού λέγεται ἐπαφὴ μὲ τὸ λαὸ δὲν θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς πὼς εἶ- ναι ἐκείνη πού θάπρεπε. Στὸ χωριὸ βέβαια ἢ στὴ μικρὴ ἐπαρχιακὴ πόλι, ἢ ἐπαφὴ τοῦ ἱερέως μὲ τὸν ἐνορίτη καὶ ἡ γνῶσις τῆς καταστάσεώς του ἠθικῆς-πνευματικῆς-οἰ- κονομικῆς καὶ τῶν προβλημάτων πού τὸν ἀπασχολοῦν, θὰ πρέπει νὰ παραδεχθῆται πὼς πρέπει νάνα πραγματικὴ. Ἀλλὰ τίς μεγάλες ἐπαρχιακὰς πόλεις μὲ τὸν πληθυ- σμὸ κάτω ἀπὸ ἑκατὸν χιλιάδες, ὅπου ὁ ἐ- φημέριος ἔχει τὸ λιγώτερο πεντακόσιες οἰ- κογένειες⁽¹²⁾ καὶ στὴν πρωτεύουσα καὶ τίς πόλεις μὲ τὸν πληθυσμὸ πάνω ἀπὸ ἑκατὸν χιλιάδες μὲ τίς ἑξακόσιες τὸ λιγώτερο οἰ- κογένειες σὲ κάθε ἐνορία, γνωρίζει ἡ Ἐκ- κλησία ὅλους τοὺς ἐνορίτες τῆς ἢ καὶ τοὺς μισοὺς ἢ καὶ ἀκόμη περισσότερο τὸ τέταρ- το τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν; Καὶ ὅμως ἐ- κεῖ, στὴ μεγάλη πόλι καὶ τὴν πρωτεύουσα, εἶναι ἀνοικτὸ ἕνα τόσο μεγάλο σὲ πλάτος καὶ σὲ βάθος μέτωπο δυστυχίας πού πε- ριμένει τὸν ἀγωνιστὴ, τὴν Ἐκκλησία, νὰ δώσῃ τὴ μάχη τῆς. Ἡ μέχρι σήμερα πα- ρατήρησις δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ἐνθαρ- ρυντικὴν ἀπάντησιν οὔτε γιὰ μιὰ ἀπλῆ γνωριμία τοῦ ἱερέως μὲ τοὺς ἐνορίτες του αὐτούς, πολὺ περισσότερο γιὰ μιὰ πραγμα- τικὴ ἐπαφὴ μὲ γνῶσι τῆς καταστάσεως καὶ τῶν προβλημάτων τους. Καὶ ὁ συνήθης τρόπος καὶ τῆς ἀπλῆς αὐτῆς γνωριμίας γιὰ τοὺς μᾶλλον εὐπόρους ἐνορίτες θάνα οἱ περιπτώσεις τῆς ἀναγκαστικῆς προσφυ- γῆς στὴν Ἐκκλησία γιὰ κάποια ἄδεια γά- μου ἢ τέλεσι μυστηρίου ἢ στὶς ἡμέρες θλι- βερῶν συμβάντων, θανάτων, μνημοσύνων κ.ο.κ. Καὶ τὸ συνηθέστερο εἶναι ἡ γνωρι-

(11) «Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάτης», Ἐκ- δόσεις «Ἡ Λαμασκό», 1949 καὶ «Ὁδηγὸς τῆς Ἐπισκοπείας», Ἀθήνα 1948.

(12) Ν. 2200/1940 «περὶ Ναῶν καὶ Ἐφημε- ρίων».

μία νὰ μένη ἐκεῖ, δίχως καμμιὰ κατὰ κανόνα συνέχεια.

Γιὰ τοὺς «πτωχοὺς» ἀλλάζει τὸ ζήτημα, γιατί τὸ βοήθημα τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα ἢ καμμιὰ ἐνδιάμεση μικροβοήθεια τοῦ «Φιλοπτώχου Ταμείου» τοὺς φέρνει συχνότερα στὸ γραφεῖο τοῦ ναοῦ καὶ κατ' ἀνάγκη καὶ σὲ γνωριμιά μὲ τὸν ἐφημέριο.

Πρέπει νὰ παραδεχθῶμε πὼς καὶ στίς δὺο περιπτώσεις, ἢ γνωριμιά τοῦ ἐνοριτοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησία γίνεται κατ' αἴτησιν τοῦ πρώτου. Σπάνια, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ποτέ, ἢ Ἐκκλησία θάρθη εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐνοριτοῦ σὲ οποιαδήποτε ἠθικὴ ἢ οικονομικὴ κατάστασι κι' ἂν βρίσκεται.

Ἔστωρ' ἀπὸ τὴν παρατήρησι αὐτή, παρουσιάζεται μὲ συνέπεια τὸ θλιβερὸ πόρισμα πὼς ἢ Ἐκκλησία σήμερα δὲν ἀσκεῖ καμμιὰ σχεδὸν καὶ κατὰ κανόνα, χωρὶς νὰ λείπουν οἱ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, πρόνοια γιὰ τὸν καθένα χριστιανὸ χριστιανό. Καμμιὰ σοβαρὴ καὶ ὀργανωμένη προνοιακὴ προσπάθεια δὲν κάνει στὴν ἐνορία, προσπάθεια πού νὰ βοηθήσῃ τὸν χριστιανὸ στίς πνευματικῆς-ἠθικῆς καὶ οικονομικῆς ἀδυναμίς καὶ προβλήματά του. Καὶ εἶναι κατὰ κύριον λόγον δική της ἢ ἀποστολή αὐτή. Δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπαναπαύεται στίς προσπάθειες ἄλλων, ἐξωεκκλησιαστικῶν, ἀτόμων καὶ ὀργανώσεων. Τὴν συνεργασίαν των, ὅπως καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας των, ἢ Ἐκκλησία πρέπει νάχη γιὰ μέλημά της βέβαια, μὰ μ' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὰ δική της προνοιακὴ ἀποστολή. Ἄλλως τε εἶναι καὶ τόσες οἱ ἀνάγκες, πού πάντα θὰ ὑπάρχῃ ἐλεύθερο πεδίο προνοιακῆς δράσεως γιὰ ὅποιον θέλει νὰ δουλέψῃ. Πολὺ περισσώτερον γιὰ τὴν ἐπίσημη Ἐκκλησία.

Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ σταθῇ σὰν ἐπιχειρημα γιὰ δῆθεν ἄσκησι ὀργανωμένης Προνοίας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἢ ὑπαρξίς τῶν φιλοπτώχων ταμείων. Ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς πρέπει νὰ τονισθῇ πὼς τὰ φιλόπτωχα ταμεία τοῦλάχιστον πρόνοια, ὅπως πρέπει ν' ἀσκήται, δὲν κάνουν. Κι' ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἴδιον τους τὸν τίτλο

θὰ πρέπει νὰ πῆ κανεὶς πὼς πρέπει ν' ἀλλάξῃ. Θυμίζει καλῆς πράξεις συναισθηματικῆς «φιλανθρωπίας» πρὸς «πτωχοὺς», δηλαδὴ ἀπόρους οικονομικῶς, βοηθήματα στίς γιορτῆς καὶ ἄλλα παρόμοια, πού, ἄλλωστε, δίνονται δίχως ἀναζήτησι καὶ καταπολέμησι τῆς βαθύτερης αἰτίας τῆς φτώχειας κλπ. Ἔτσι ἀφίνει ἀπ' ἔξω ὅλο τὸ ἄλλο ἀνθρώπινο ὕλικὸ πού δὲν χρειάζεται οικονομικὸ βοήθημα, ἀλλ' ἔχει ἀτέραντες καὶ ἀτέλειωτες ἀνάγκες, πού καλοῦν τὴν Ἐκκλησία σὲ μιὰ προνοιακὴ ἐργασία. Ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνάγκη δὲν συνυπάρχει μὲ τὴν ὕλικη καὶ τὴν οικονομικὴ. Μπορεῖ νὰ κατοικῇ καὶ σὲ σπῆτια ἐφωδιασμένα μὲ ἠλεκτρονικὰ ψυγεία, καὶ ἐκεῖ ἴσως εἶναι καὶ τὸ εὐρύτερο πεδίο δράσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκεῖνο πού λείπει ἀπ' τὸν σημερινὸ πονεμένο-φορτωμένο μὲ βάσανα ἄνθρωπο εἶναι ἢ ἀγάπη. Ζητάει στοργή, κατανόησι τῆς θέσεώς του καὶ συμπαράστασι στίς δυσκολίες του, γιὰ νὰ μπορέσῃ ν' ἀνέβῃ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ καὶ νὰ σταθῇ στὴν κοινωνία σὰν πραγματικὸς, συνεπὴς χριστιανός. Κι' αὐτὸ εἶναι, κατὰ πρώτο λόγο, δουλειὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Θάχουν ἀρχίσει ἀσφαλῶς κίβλας οἱ ἐνστάσεις γιὰ τὴν ἀδυναμία ἐπιτυχίας ἐπαφῆς πραγματικῆς μὲ τοὺς ἐνοριτες καὶ μάλιστα τῆς τελευταίας κατηγορίας, γιὰ τίς προκαταλήψεις καὶ αὐτὲς ἀκόμη τίς προλήψεις μερικῶν κλπ. κλπ. Ἐνστάσεις πού καταπίπτουν μπροστὰ στὸ τεράστιο ἠθικὸ κῦρος καὶ τὴν ἐπιβολὴ πού κρατᾷε στὰ χέρια της ἢ Ἐκκλησία καὶ δὲν θάχουν θέσι, ἂν γίνῃ ἢ κατάλληλη χρῆσις τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησία, μὲ μιὰ συστηματικὴ καὶ συντονισμένη προνοιακὴ προσπάθεια, πού νὰ συναρπάσῃ τὴν κοινωνία καὶ νὰ τῆς ἐμπνεύσῃ τὴν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη. Ἀρκεῖ νὰ τὸ σκεφθῇ, νὰ τὸ νοιώσῃ καὶ νὰ τὸ ἀποφασίσῃ ἢ Ἐκκλησία, καὶ ἔχει τὸν τρόπο νὰ ἐπιτύχῃ στὴν προσπάθεια αὐτὴ γιὰ μιὰ χριστιανικὴ πρόνοια. Μιὰ καλὰ προγραμματισμένη συστηματικὴ καὶ συντονισμένη προσπάθεια θ' ἀνοίξῃ τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἐπαφὴ τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ λαό. Ὁ Θεὸς θὰ δώσῃ τίς

εὐκαιρίες πὸν χρειάζονται κάθε φορά. Καὶ τίς δίνει πάντοτε καὶ σήμερα καὶ συνεχῶς. Ὁ τρόπος πὸν θὰ ἀξιοποιηθῶν ξεσπᾶται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Σκέφθηκε κανεὶς πόσες ἐπισκέψεις τοῦ ἱερέως στὰ σπίτια τῶν ἐνοριτῶν καὶ ἐπομένως καὶ εὐκαιρίες γιὰ μιὰ μελλοντικὴ ἐπαφὴ ἐτοιμάζουν κάθε βδομάδα τὰ διάφορα εὐχάριστα γεγονότα (ἀρραβῶνες, γάμοι, βαπτίσεις, ἀγιασμοὶ, ὀνομαστικὲς ἐορτές) καὶ οἱ θλιβεροὺς μέρες τῶν θανάτων, μνημοσύνων κλπ.; Καὶ εἶναι περιπτώσεις αὐτὲς πὸν «νομιμοποιῶν» ἀπόλυτα γιὰ τίς ἐπισκέψεις του αὐτὲς τὸν ἱερέα καὶ μάλιστα γίνεται δεκτὴ μὲ χαρὰ ἢ ἐπίσκεψις στὸ χαρούμενο καὶ μὲ ἀνακούφισι στὸ θλιμμένο σπίτι.

Ἄλλὰ ἡ ζωὴ θὰ παρουσιάσῃ ὁπωσδήποτε τίς ἀπαραίτητες «συμπλώσεις» γιὰ ἐπισκέψεις καὶ σ' ἄλλες οἰκογένειες, πὸν δὲν ἔχουν κάτι τὸ ξέχωρο πὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπίσκεψι τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας. Πολλὰ μᾶς λέει γι' αὐτὸ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας ἢ «μεθοδοῦλα» τοῦ «Κυρίου Βενσάν»⁽¹³⁾ «ποῦ πήγαινε σ' ὅλα τὰ σπίτια, χωρὶς διάκρισι, καὶ γινόνταν τότε σύμβουλος, τότε φίλος καὶ πότε ὑπηρετῆς τῶν ἐνοριτῶν του» καὶ τὸ σημαντικό ἔργο τῶν «κυριῶν τῆς προνοίας»⁽¹⁴⁾.

Τόσοι καὶ τόσοι ἄνθρωποι μέσα στὴν ἐνορία προσμένουν κάποιον νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ, νὰ τοὺς παρασταθῇ, νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Χρειάζονται ὁμως, ξέχωρα ἀπ' τὴν καρδιά τὴν γεμάτη ἀγάπη, πὸν βέβαια διαθέτουν οἱ ἱερεῖς μας, καὶ μάτια ἀνοικτὰ γιὰ νὰ τοὺς ξεχωρίζουν καὶ κόποι καὶ θυσίες γιὰ νὰ τοὺς πλησιάσουν.

Πόσα παιδάκια μὲ στανρωμένα τὰ χέρια δὲν παρακαλοῦν τὸν καλὸ Θεο «νὰ στείλῃ στὸ σπίτι τὸν μπαμπὰ τους ξεμέθυστο» καὶ θάταν εὐτυχισμένα νὰ τὸν βλέπουν νὰ γυρίζῃ συντροφιὰ μὲ τὸν ἐφημέριο τῆς ἐκκλησίας τους⁽¹⁵⁾. Τὰ παιδιὰ αὐτά, ὅπως καὶ τ' ἄλλα τῶν ἠθικὰ ξεπεσμένων γονέων διαφόρων κατηγοριῶν, θ' ἀναγκασθῇ

μεθαύριον ἢ Ἐκκλησία νὰ φροντίσῃ νὰ τὰ κλείσῃ στ' ἀναμορφωτικὰ καταστήματα.

Καὶ ἂν γυρῶσι κανεὶς ἀπὸ περιέργεια στὰ μονομελῆ πλημμελειοδικεῖα, θὰ διαπιστώσῃ ἕνα σωρὸ μὴνύσεις καὶ δίκες γιὰ μικροεπεισόδια (ἔξυβρίσεις-μικροαυτοδικίες κ.ο.κ.) τῆς φτωχογειτονιάς, πρᾶγμα πὸν αὐτομάτως θὰ τὸν κἀνῃ νὰ σκεφθῇ πὸς στὴν συνοικία λείπει ἡ πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας, γιατί θὰ θυμηθῇ βέβαια τὸ παράπονο τοῦ ἀστυνόμου καὶ τοῦ εἰρηνοδίκη γιὰ τὸν πατὰ μᾶς κωμοπόλεως⁽¹⁶⁾ πὸν «παίρνει ἀπ' τὰ χέρια τους τὴ δουλειά».

Εὐκαιρίες ἀτέλειωτες θὰ μπορούσε νὰ παρατάξῃ κανεὶς πὸν ν' ἀνοίγουν τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ στὸν ἱερέα. Μεγάλες μορφὲς τῆς Χριστιανωσύνης μᾶς δείχνουν τὸν τρόπο τῆς κατὰ οἰκογένειαν προνοίας τῆς Ἐκκλησίας, σὰν τὸν Μ. Ἀθανάσιον, στὸ πρόσωπον τοῦ ὁποῦ ἐβλεπαν, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος «...ἡ πενία τὸν ποριστή, ἢ εὐπορία τὸν οἰκονόμον, οἱ νοσοῦντες τὸν ἱατρὸν, οἱ ὑγιαίνοντες τὸν φύλακα τῆς ὑγείας...» καὶ τὸν Μ. Βασίλειον⁽¹⁷⁾ ὁ ὁποῖος «περιήρχετο τὰ σπίτια τῶν ἀσθενῶν καὶ τοὺς περιεποιεῖτο αὐτοπροσώπως». Καὶ ὁμως σὲ κάποια φτωχογειτονιά τῆς Ἀθήνας ὁ παράλυτος Κ. Γ. περιέμενε τίς κυρίες τῆς προνοίας τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτὸς» νὰ τὸν καθαρίσουν ἀπὸ τοὺς σωροὺς τῶν σκουτιδιῶν καὶ ἀκαθαρσιῶν ποῦχαν χρόνια μαζευτῆ στὸ καμαράκι ποῦμενε ἔρημος καὶ μόνος.

Ἡ ποικιλόμορφη πραγματικὴ ἐπαφὴ τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν λαό, τοῦ ἐφημερίου μὲ τὴν ἐνορία, εἶναι σὲ θέσι νὰ ἀλλάξῃ τὴν μορφή τῆς μικρῆς κοινωνίας τῆς ἐνορίας. Ὁ ἐφημέριος μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἢ κεντρικὴ ἀγωνιστικὴ καὶ ἐκπολιτικὴ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως μορφή τῆς ἐνορίας.

ΕΥΑ Ν. ΠΟΛΙΤΑΚΟΥ

(Συνεχίζεται)

(13) «Ὁ Κύριος Βενσάν», Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκό», 1956, σελ. 31 ἐπ.

(14) «Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης», Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκό», 1949.

(15) George F. Dempster: «Finding men for Christ», London κερ. 4, σελ. 51 ἐπ.

(16) Μητροπολίτου Λήμνου Διονυσίου: «Ὁ πιστὸς οἰκονόμος», Ἀθήνα 1954, σελ. 124 καὶ αἱ ἐν αὐτῷ παραπομπαί.

(17) «Μέγας Βασίλειος», Περιοδικὸν «ΖΩΗ» 1951, σελ. 55. Α. Ι. Γιάλα: «Ἐνας ἀληθινὸς κοινωνιστὴς», «Ἀκτίνες» 1940, σελ. 70.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΡΟ-Υ·ΝΤ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΟΝ⁽¹⁾

Ἡ ἐλευθερία τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν στάσιν τῆς ἀπέναντι τῆς θρησκείας ἀποκτᾷ ἰδιαίτερον σπουδαιότητα εἰς τὴν τελευταίαν ἐξέλιξιν τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸν Freud. Ἐ' ἀναφέρωμεν τρία δνόματα καὶ συγχρόνως θὰ ἐκθέσωμεν ἐν συντομίᾳ τὸ ἔργον αὐτῶν ποὺ τὰ φέρουν, τοῦ Frankl, τοῦ Casuso, τοῦ Daim.

Ὁ Viktor E. Frankl εἰς τὸ βιβλίον «Ποιμαντικὴ Ἱατρικὴ» («Aerztliche Seelsorge», 1946) προβάλλει τὴν «Λογοθεραπείαν». «Ἐνῶ ἡ ἱατρικὴ, λέγει, ἀναφέρεται εἰς τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχοθεραπεία εἰς τὴν ψυχὴν, ἡ λογοθεραπεία ἀπευθύνεται εἰς τὸ πνεῦμα. Ἀλλὰ, συνεχίζει, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ μᾶς διαφεύγῃ τὸ ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐπιτυγχάνει ἡ ἱατρικὴ ἢ ἡ λογοθεραπεία ἢ ἡ ἀγάπη, ὅ,τι ὁμοῦς ἐπιτυγχάνει ἡ λογοθεραπεία ἢ ἡ πίστις»⁽²⁾. Καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν τῆς ψυχανάλυσεως τοῦ πάσχοντος: «Ἡ ψυχοθεραπεία καὶ εἰδικώτερον ἡ ψυχανάλυσις ἠθέλησαν νὰ λάβουν τὴν μορφήν τῆς «κοσμικῆς» ἐξομολογήσεως· ἡ λογοθεραπεία, εἰδικώτερον ἢ ὑπαρξιστικὴ ἀνάλυσις, θέλει νὰ λάβῃ τὴν μορφήν τῆς «ποιμαντικῆς ἱατρικῆς», νὰ γίνῃ ὄχι ὑποκατάστατον τῆς

θρησκείας, οὔτε τῆς ψυχοθεραπείας μὲ τὴν γνωστὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ συμπλήρωσιν τῶν»⁽³⁾.

Περισσότερον καθαρὰ καὶ συγκεκριμένα ὡς σκοπὸς τῆς ἀναλύσεως τῆς ὑπάρξεως καὶ συγχρόνως τῆς ποιμαντικῆς ἱατρικῆς θεωρεῖται «ἡ καθοδήγησις τοῦ πάσχοντος εἰς τὴν τελειάν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης του»⁽⁴⁾. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἀναφέρεται: «Δὲν πρέπει ν' ἀγνοῖται ἡ ἰδιαίτερα θέσις κάθε πνευματικοῦ ὄντος»⁽⁵⁾. Καί: «Αὐτὸ ποὺ χρειάζεται ὁ νευρωτικὸς ἄνθρωπος εἶναι ἡ κριτικὴ ὄλων τῶν κοσμοθεωριακῶν ἐπιχειρημάτων τὰ ὁποῖα οὗτος ἢμπορεῖ νὰ προβάλλῃ»⁽⁶⁾. Ἐδῶ λοιπὸν εἰσέρχεται βασικὰ καὶ ἀποφασιστικὰ εἰς τὴν θεραπείαν ὁ αὐτοτελής καὶ διὰ τοῦτο, ἀπὸ ὑπαρξιστικῆς πλευρᾶς, σημαντικὸς κόσμος τοῦ πνεύματος.

Σχετικὰ μὲ τὴν πνευματικὴν εὐθύνην προχωρεῖ ἕνα ἀκόμη βῆμα, μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἰδίας σχολῆς τῆς Βιέννης, ὁ Igor A. Casuso, ἰδρυτῆς τῆς κινητῆς ψυχοθεραπευτικῆς κλινικῆς τοῦ Innsbruck καὶ τοῦ κύκλου ἐργασίας διὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ βάθους εἰς Βιέννην. Οὗτος ἀπὸ τῆς ὑποκειμενικῆς ἀπολύτου ὑπευθυνότητος φθάνει εἰς τὴν σύμφωνον μὲ τὰς ἀντιλήψεις του ἀντικειμενικὴν «ἱεραρχίαν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών».

Εἰς τὸ βιβλίον του «Ψυχανάλυσις καὶ σύνθεσις τῆς ὑπάρξεως» («Psychoanalyse und Synthese der Existenz») γράφει: Μία καὶ μόνη σωτηρία ἢμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τὴν νευρωτικὴν ὑπαρξιστικὴν ἀγωνίαν, ἀπὸ τὴν χωρὶς συνοχὴν διάσπασιν καὶ τὴν ἀπολυτοποιήσιν τῶν συναισθημάτων: ἡ ἱεραρχία τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών. Ἀντικειμενι-

(1) Τὸ παρὸν ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Dr. Otto Haendler εἶναι τὸ τελευταῖον ἐκ μίας σειράς ἀρθρῶν τοῦ ὡς ἄνω συγγραφῆς, ἥτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Δρόμοι πρὸς τὸν ἄνθρωπον» («Wege zum Menschen»). Τὸ ἀναδημοσιεύομεν, διότι ἐκτὸς τῆς ἐπικαιρότητος του τῆς σχετικῆς μὲ τὴν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Freud, καὶ ἀνεξαρτήτως ἐπὶ μέρους τυχόν ἀντιρρήσεων τὰς ὁποίας θὰ εἶχε ὁ ἀναγνώστης ὅσον ἀφορᾷ εἰς ὠρισμένα σημεῖα, προσφέρει πολῦτιμα στοιχεῖα σχετικῶς μὲ τὴν προσπάθειαν διὰ τὴν διαμόρφωσιν μίας νέας, ὑπὸ χριστιανικὸν πρῖσμα ἀνθρωπολογίας.

(2) Victor E. Frankl: «Aerztliche Seelsorge» 1948 σ. 206.

(3) Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 180.

(4) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 186.

(5) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 12.

(6) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 10.

κῶν, ὄχι ὁμως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν ἀποδεδειγμένων συμπερασμάτων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν μιᾶς ἀληθείας σχετικῶς μὲ τὴν ὑπαρξίν ἢ ὁποία ἔχει καταστῆ βίωμα⁽⁷⁾. Καὶ αὐτὸ διὰ τὸν Caruso, ὅπως ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρει, σημαίνει: «Εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζω μίαν ἀλήθειαν καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴ τὴν κατέχω. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δὲν ἔχει ἰσχὺν δι' ἐμέ, ἐφ' ὅσον δὲν τὴν κάμνω ἰδιζήν μου, ἐφ' ὅσον δὲν ἀναγνωρίζω ὅτι δὲν ἠμπορῶ πλέον νὰ ὀπισθοδρομήσω, ὅτι ὅλη μου ἡ συμπεριφορὰ θὰ κατευθύνεται ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν τὴν ὁποίαν παρεδέχθην, ἢ ὁποία ἔγινε βίωμά μου»⁽⁸⁾. Καὶ προηγουμένως: «Ὁ σκοπὸς κάθε ψυχοθεραπείας συνίσταται εἰς τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς ὑπερφυσικῆς ἰεραρχίας ἀξιών, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος οἰκιοποιεῖται ἀναλόγως μὲ τὰς δυνατότητας του»⁽⁹⁾. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι: «νὰ μὴ ἀπολυτοποιῆ πλέον τὰ ἰδικά του συναισθήματα, ἀλλὰ νὰ ἔχη ἀποδεχθῆ τὰ ἀντικειμενικὰ κριτήρια καὶ νὰ τὰ ἀξιοποιῆ πρὸς ἐπίπτονον ἄνοδον. Ἀλλὰ, ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς τοιαύτης πεποιθῆσεως, εἶναι βεβαίως ἀπόφρασις προκαλοῦσα τὸ δέος καὶ ὄχι εὐχάριστος περιπέτεια»⁽¹⁰⁾.

★

Ἄς συγκρίνωμεν τώρα μὲ τὸν Freud. Ἄς φέρωμεν ἐμπρὸς μας τοὺς λόγους τοῦ Freud τοὺς σχετικὸς μὲ τὴν ἰεραρχίαν (τὴν θεῖαν ἐξουσίαν!) τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών, μὲ τὴν ὁμολογίαν μιᾶς τοιαύτης ὑπερφυσικῆς ἰεραρχίας, ἐν μέρει ἐπίσης μὲ τὴν ὑπαρξιστικὴν ἀλήθειαν, ἢ ὁποία κατέστη βίωμα καὶ μὲ τὴν τρομερὰν ἀπόφασιν, καὶ βλέπομεν, πῶς ἡ ψυχοθεραπεία, ἢ ὁποία ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸν Freud, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν ἀναζήτησιν δεσμευτικοῦ κανόνος ὡς προϋποθέσεως τῆς θεραπείας. Εἶναι ἄξιον ἐρεῦνης, πῶς ἀπὸ τοιαύτας ἀντιλήψεις ἠμπορεῖ νὰ προέλθῃ ἓνα κεφάλαιον τοῦ Caruso μὲ τὸν κριτικὸν τίτλον «H

ἀπολυτοποιήσις τοῦ σχετικοῦ»⁽¹¹⁾, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ διεύρυνσις τῆς ἀντιλήψεως περὶ τῆς νευρώσεως, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν αὐτὴ «δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται καὶ νὰ ἐξηγητῆ ἀπὸ μίαν μόνον μοναδικὴν πλευρὰν»⁽¹²⁾ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτεθοῦν τώρα. Εὐρισκόμεθα ἐδῶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τελευταίας καὶ ἀποφασιστικῆς δυνατότητος.

Γενικῶς ὁ ψυχολόγος καὶ ἡ ψυχανάλυσις τοῦ Freud, παρὰ τὴν ἐξωθρησκευτικὴν τοποθέτησίν της ἢ παρὰ τὴν παραμονὴν της εἰς τὸν χώρον τῆς γενικῆς θρησκευτικότητος, ἐπεκτείνεται ἐκ τῶν ἔσω περαιτέρω διὰ νὰ συμπεριλάβῃ τὸ θρησκευτικὸν θέμα ὡς ἀναντικατάστατον ἀξίαν τῆς ζωῆς καὶ διὰ νὰ παραδεχθῆ ἀπολύτους ἀξίας ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν διὰ μίαν πραγματικὴν θεραπείαν. Τί γίνεται ὁμως, ὅταν ὁλόκληρον τὸ δίκτυον τῶν ψυχολογικῶν γνώσεων καὶ τῶν ψυχολογικῶν ἀπαιτήσεων τῆς πρακτικῆς ἔρχεται εἰς σχέσιν ὄχι μόνον μὲ μίαν ἀορίστως θρησκευτικὴν στάσιν, ἀλλὰ μὲ μίαν στάσιν πίστεως, ἢ ὁποία εἶναι καθαρῶς χριστιανικὴ καὶ ἢ ὁποία ἐπομένως στηρίζεται ὀλοσχερῶς καὶ ἀμεταβλήτως εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ζῆ ἐντὸς αὐτῆς; Ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἢ κατάστασις δὲν εἶναι ἀπελπιστικὴ, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἀνέκαθεν ὑπῆρξαν χριστιανοὶ οἱ ὁποῖοι ὑπεβλήθησαν εἰς ψυχανάλυσιν, καὶ εἰς φροῦνδικὴν ἀκόμη ψυχανάλυσιν, χωρὶς ζημίαν διὰ τὴν πίστιν των. Ἡ ὑποψία ἐν τούτοις ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι βασικῶς ἐπικίνδυνον διὰ τὴν πίστιν, προέκυψε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι λόγῳ τῶν νευρώσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔπασχον οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο εἰς τοὺς ψυχοθεραπευτάς, συχνὰ ἔπρεπε ν' ἀναλυθῆ μία στάσις πίστεως, ἢ ὁποία βεβαίως ἐξωτερικῶς ἐφαίνετο χριστιανικὴ, ἀλλ' ἐσωτερικῶς δὲν εἶχεν ἀφομοιωθῆ καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἀπετέλει καὶ αὐτὴ μέρος τῆς νευρώσεως. Αὐτὸ συνέβαινε καὶ συμβαίνει κυρίως εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον αὐστηρὰν χριστιανικὴν ἀγωγήν καὶ

(7) Igor A. Caruso: «Psychoanalyse und Synthese der Existenz», 1952 σ. 147.

(8) Ἐνθ' ἀνωτέρω.

(9) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 146.

(10) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 150.

(11) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 57.

(12) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 17.

οἱ ὅποιοι τώρα, μαζί μὲ τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀγωγῆς τῶν αὐτῆς, ἀπορρίπτουν καὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ὁσον ἀφορᾷ τὴν σύνδεσιν τῆς γνησίας χριστιανικότητος μὲ τὴν γνησίαν ψυχοθεραπείαν ἀρκεῖ ν' ἀναφερθοῦν ὀνόματα ὅπως τοῦ Fritz Künkel, τοῦ Maeder, τοῦ March κ. ἄ. Τοῦ Maeder τῆς σχολῆς τῆς Ζυρίχης, τοῦ Künkel τῆς σχολῆς τοῦ Adler καὶ τοῦ March τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης.

Ἄλλὰ τώρα, ἀκριβῶς μέσα εἰς τὴν σχολὴν τῆς αὐστηρᾶς ψυχανάλυσεως ὅπως τὴν ἐννοοῦσε ὁ Freud, ἐδημιουργήθη ἓνα ρῆγμα, τὸ ὁποῖον ἀξίζει ἰδιαίτεραν προσοχὴν, διότι ὠδήγησεν εἰς ἓνα βασικὸν ξεκαθάρισμα τῆς σχέσεως τῆς ψυχανάλυσεως τοῦ Freud μὲ τὸν Χριστιανισμόν. Τοῦτο συνετελέσθη ἀπὸ τὸν Βιεννέζον ψυχοθεραπευτὴν Daim. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τὰς ἀποφασιστικὰς ἀντιλήψεις του, προλέγει τὸ συμπέρασμα. Ὁ Daim ὀνομάζει τὸ βιβλίον του «Ἀξιολογικὴ μετατροπὴ τῆς ψυχανάλυσεως» («Umwertung der Psychoanalyse»). Ἐκεῖ ὑπάρχουν δύο πράγματα: ἅπ' ἐνὸς τὸ γεγονός ὅτι ὁ συγγραφεὺς παρακολοθεῖ μὲ ἀπόλυτον σοβαρότητα τὴν πορείαν τῆς σκέψεως τοῦ Freud καὶ ἀκόμη ὅτι ἡ προσπάθειά του νὰ μείνῃ μέχρι τέλους συνεπὴς εἰς τὴν σοβαρὰν αὐτὴν ἀντιμετώπισιν, τὸν ἀναγκάζει νὰ τῆς δώσῃ, συμφώνως μὲ τὴν ἰδικὴν του ἔκφρασιν, «στροφὴν 180°»⁽¹³⁾. Ἡ σχετικοποίησις τῆς θρησκείας ἀπὸ τὸν Freud αἴρεται διὰ τῆς γνώσεως καὶ γίνεται τώρα ἐδῶ ἐπιστημονικὴ θέσις τὸ ὅτι ἡ «θρησκεία ὡς ψυχολογικὴ πραγματικότης ἤμπορεῖ νὰ θεωρηθῆται τελείως διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι τὴν θεωρεῖ ὁ Freud»⁽¹⁴⁾.

Ὁ Freud δηλαδή, ὅπως δικαίως ἰσχυρίζεται ὁ Daim, «δὲν ἐνδιεφέρθη καθόλου διὰ τὴν ἀληθινὴν περιγραφὴν τῶν φαινομένων»⁽¹⁵⁾, δηλαδή διὰ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν τῆς οὐσίας τῆς θρησκείας. Καὶ μάλιστα, ὄχι μόνον δὲν ἐνδιεφέρθη, ἀλλὰ δὲν

εἶχε οὔτε καὶ τὴν δυνατότητα νὰ τὸ κάμῃ, διότι τοῦ ἔλειπεν ἡ κεραία διὰ τὸ ἀπόλυτον. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιώδες.

Ὁ Daim, ὡς χριστιανός, ὀρμάται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀπόλυτος σχέσις πρὸς τὸ Ἀπόλυτον εἶναι ἡ κεντρικωτάτη δύναμις τοῦ ἀνθρώπου⁽¹⁶⁾. Εἰς τὸν καθορισμὸν αὐτῆς τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὸν ἀπόλυτον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον αὐτὴ λαμβάνει κεντρικὴν βαρῦτητα, παρουσιάζεται βεβαίως μία πραγματικότης, ἡ ὁποία πρέπει πολὺ νὰ διασαφηνισθῇ, διότι ἔχει ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὸ ὀπτικὸν πεδίον τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πίστις προσφέρει ὄντως γνῶσιν.

Ὅταν πιστεύω, δὲν ἐξέρχομαι ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀναμφιβόλως ἐξερευνητῆς πραγματικότητος, δὲν περιπλανῶμαι εἰς ἀνασφαλεῖς περιοχὰς διὰ νὰ τὰς ἀνυψώσω αὐθαίρετως καὶ ἀβασίμως εἰς ἐγκύρους ἀληθείας, ἀλλὰ παραδέχομαι πραγματικότητας. Αὐταὶ αἱ πραγματικότητες χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εἶναι προσεῖται εἰς τὸ πείραμα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰς τὸν λογικὸν συμπερασμὸν τῆς φιλοσοφίας. Κατακτῶνται μόνον διὰ τῆς καταθέσεως καὶ τῆς προσφορᾶς ὁλοκλήρου τῆς προσωπικότητος. Διὰ τὴν θεολογίαν αὐτὴ ἡ πραγματικότης ἐγίνε σήμερον πάλιν ἀναμφισβήτητον ἀπόκτημα⁽¹⁷⁾, ἡ δὲ φιλοσοφία μὲ τὸν ἰδικὸν τῆς τρόπον τὴν ἔχει προσπεράσει κατὰ πολὺ. Μὲ αὐτὴν τὴν θέσιν δὲν εὐρισκόμεθα πλέον εἰς τὸ ἀόριστον πεδίον τοῦ θεωρητικοῦ στοχασμοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν συγκεκριμένην ἐργασίαν τῆς διερευνήσεως βασικῶν ἀνθρωπολογικῶν ἀληθειῶν.

Ἄπ' ἐκεῖ ὁ Daim προχωρεῖ εἰς τὴν θέσιν ὅτι ὁ Freud παρέβλεψε τὴν ἀποφασιστικὴν ροπὴν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Καὶ θεωρεῖ ὡς βασικὴν ἀντίθεσιν τῶν δυνατοτήτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ

(16) Ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 125.

(17) Πρὸβλ. Alfred Dedo Müller: «Die Erkenntnisfunktion des Glaubens in Erkenntnis und Glaube» (Schriften der Evangelischen Forschungsakademie Ilseburg, Heft 10, 1952.)

(13) Wilfried Daim: «Umwertung der Psychoanalyse», 1951, σ. 13.

(14) Ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 13.

(15) Ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 58.

ἐκλέξῃ ὁ ἄνθρωπος, τὴν ἀντίθεσιν Θεός—εἰδῶλον.

Δὲν δυνάμεθα, παρά, ἢ νὰ στραφῶμεν μὲ ἀφοσίωσιν καὶ ὑπακοὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἢ ν' ἀνυψώσωμεν εἰς ψευδοθεοὺς γηῖνας ἀξίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἄξια δι' αὐτό. Καὶ ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἄξια, ἀλλὰ καὶ δὲν δύνανται ν' ἀνεχθοῦν τὴν θεοποίησιν αὐτὴν. Ὅταν θεοποιῶ γηῖνας ἀξίας, φθάνω εἰς τὸν κίνδυνον τῆς νευρώσεως. Τὸ εἰδῶλον μάλιστα ἀπὸ ψυχολογικῆς πλευρᾶς εἶναι πραγματικόν, δὲν ἀπαλλάσσεται, δηλαδή, κανεὶς εὐκόλως ἀπ' αὐτό. Ὀντολογικῶς ὅμως δὲν εἶναι, δηλαδή, εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ὑφίσταται. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ εἰδῶλου, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ὑποκίπτει μὲ τόσῃν ἀδυναμίᾳ, εἶναι μόνον ἀπὸ ψυχολογικῆς πλευρᾶς πραγματικά, ἐνῶ ἡ συνείδησις εἶναι καὶ ὄντολογικῶς πραγματικὴ.

Ἡ ἔννοια τοῦ libido κατὰ τὸν Freud—ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρω μόνον αὐτό—εἶναι κυρίως ἀπολυτοποίησις τοῦ σχετικοῦ. Καὶ γίνεται ἀμέσως φανερόν ποῖαν ἀπολύτρωσιν σημαίνει τὸ νὰ ἀναγνωρίζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἡ σχετικότης τοῦ libido.

Εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ βιβλίου μὲ τὸ ὄπισθον κυκλοφορεῖ τὸ ἔργον τοῦ Daim ὑπάρχει ἡ πρότασις: «Τὸ πρόβλημα μετεφέρθη ἀπὸ τῆς ἔκτης εἰς τὴν πρώτην ἐντολήν». Θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν καὶ ὀξύτητα: Τὸ πρόβλημα μετεφέρθη ἀπὸ τὴν χειραφέτησιν ἀπὸ τῆς ἔκτης ἐντολῆς εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐγκυρότητα τῆς πρώτης. Τὸ κεντρικὸν αἷτημα κάθε ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶναι ἡ ἀπόλυτος σχέσις πρὸς τὸ Ἀπόλυτον!

Τὸ βιβλίον τοῦ Daim, παρὰ τὸ συγγραμμένον του θέμα, εἰς τὴν οὐσίαν του εἶναι ἔργον βασικόν. Λεπτομερειακὰ στοιχεῖα χρησιμοποιοῦνται μόνον ἐφ' ὅσον χρειάζονται διὰ τὴν ὑποστήριξιν καὶ διασάφησιν τῆς θέσεως καὶ ἡ θέσις εἶναι τὸ μέτρον τῆς ἐκλογῆς των. Τὴν θέσιν αὐτὴν ἀποτελεῖ ἡ ὑπόδειξις ὅτι ἡ ψυχανάλυσις τοῦ Freud ὑφίσταται πλήρη ἀξιολογικὴν μετατροπὴν, εἰδῶς ὡς ἀντιμετωπισθῆ σοβαρῶς ἡ πραγματικότης τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι

κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τώρα μόλις κατεκτήθη ἢ ἐκ τῆς πραγματικότητος δικαιουμένη ψυχανάλυσις.

★

Τώρα ὅμως ἔχει σημασίαν τὸ ἐρώτημα πῶς ἐμφανίζεται αὐτὴ ἡ συνδεδεμένη μὲ τὸν Χριστιανισμὸν ψυχανάλυσις μέσα εἰς τὴν πληθώραν τῶν καθημερινῶν πιεστικῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς. Μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος ὀνομαστῶν χριστιανῶν ψυχαναλυτῶν θὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ τοῦλάχιστον ἓνα ἀκόμη ὄνομα, καὶ αὐτὸ εἶναι τοῦ Th. Bovet. Οὗτος ἔχει γίνεαι εὐρῶς γνωστὸς ἀπὸ τὸ μέγαλον πεντάτομον ἔργον του «Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ τάξις του» («Der Mensch und seine Ordnung») καὶ ἀποδεικνύεται ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ἀνὴρ μὲ ἐξαιρετικὴν προσωπικότητα καὶ ἀξιολόγους ἀντιλήψεις ὡς χριστιανός, ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς ψυχαναλυτῆς· ὡς χριστιανὸς μὲ βαθεῖαν, αὐτόνομον πίστιν, ὡς ἄνθρωπος μὲ πλήρη εὐρύτητα καὶ εἰλικρίνειαν, ὡς ψυχοθεραπευτῆς μὲ ὀξυδερκὴ καὶ δυναμικὴν ἔνταξιν τῶν ψυχολογικῶν γνώσεων μέσα εἰς τὴν βασικὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἀντιλήψεις αὐταὶ δὲν παραβιάζονται, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἀποκτοῦν ἀκόμη μεγαλύτερον κύρος καὶ προσλαμβάνουν νέον βάθος.

Ἄς ἐξαρθοῦν τρία σημεῖα:

Κέντρον καὶ πραγματοποίησις κάθε βασικῆς καὶ συγκεκριμένης γνώσεως καὶ κάθε πνευματικοῦ καὶ ποιμαντικοῦ ἔργου εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὡς προσωπικότης καὶ μάλιστα ὡς προσωπικότης ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος, καὶ μάλιστα ἕκαστος ἄνθρωπος εἰς τὴν συγκεκριμένην του θέσιν, μόνον διὰ τῆς ζωντανῆς σχέσεως μὲ τὸν ζῶντα Θεὸν γίνεται εἰς τὸ ὑψίστον σημεῖον προσωπικότητος. Μὲ ἀξιοσημεῖωτον ἐνεργητικότητα αἱ ἐπὶ μέρους κατευθύνσεις τείνουν πρὸς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα, ὥστε νὰ προβάλλῃ ἄμεσος ἢ εἰκὼν τοῦ «ἀνθρώπου πρὸ τοῦ Θεοῦ», ὡς οὐσιῶδης συμβολῆς εἰς τὴν τόσον ἀπαραίτητον χριστιανικὴν ἀνθρωπολογία. (Τόμ. I «Ἡ προσωπικότης, ἀσθένεια καὶ μεταβολαί—Die Person, ihre Krankheiten und Wandlungen»).

Συγχρόνως ἐμφανίζεται ἡ κεντρικὴ σπουδαιότης τῆς πίστεως. Ἡ πίστις ζῆ μέσα εἰς τὴν διάστασιν μεταξὺ φόβου καὶ ἐλευθερίας. Ὅσον μεγαλύτερα ἡ ἐλευθερία, τόσον μεγαλύτερος ὁ φόβος. Τὴν μεγαλύτεραν ἐλευθερίαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει καὶ φόβος βαθύτερος ἀπὸ τὸν φόβον πρὸ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλα καὶ ἀπὸ κανένα φόβον δὲν ὑπάρχει βαθύτερα καὶ περισσότερον λυτρωτικὴ ἀπαλλαγὴ «ἐν πίστει» παρὰ ἀπὸ αὐτόν. Διὰ τῆς ἐλευθερίας ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος μοναδικὴν ἐλευθερίαν εἰς ὅλας τὰς σχέσεις τῆς ζωῆς του. (Τόμ. IV «Ὁ φόβος πρὸ τοῦ ζῶντος Θεοῦ»—Die Angst vor dem lebendigen Gott).

Ἰδιαίτερας προσοχῆς ἀξίζει ἡ συμβολὴ τοῦ Bovei εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ γάμου καὶ τῆς σχέσεως τῶν φύλων καὶ μάλιστα ἀκριβῶς ἐν συγκρίσει μὲ ὅ,τι λέγει σχετικῶς ὁ Freud. Ὁ Freud, μέσα εἰς μίαν πολιτιστικὴν ἀτμόσφαιραν ψευδῆ καὶ χαρακτηρισζομένην ἀπὸ νόθους ἐκδηλώσεις εὐλαβείας προσεπάθησε νὰ τοποθετήσῃ τὴν γενετησίαν ὁρμὴν εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ φυσικοῦ δικαίου καὶ μὲ αὐτὴν του τὴν προσπάθειαν ἐχαλάρωσε σημαντικῶς τὴν ἠθικὴν τάξιν. Οἱ χριστιανοὶ προσεπάθησαν νὰ συγκρατήσουν αὐτὴν τὴν τάξιν καὶ συγχρόνως ἐδέσμευσαν σημαντικὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον τῶν ἐνστικτῶν. Ὁ Bovei κατῶρθωσε μὲ τρόπον ἰδιαίτερος ἐπιτυχῆ, νὰ ἐντάξῃ πλήρως εἰς τὴν θείαν τάξιν, ἡ ὁποία παραμένει ἠθικὸς μέσα εἰς τὴν μεγαλοπρέπειάν της, τὸ ἀπορρέον ἐξ αὐτῆς δίκαιον τῶν ἐνστικτῶν. Καὶ μάλιστα αὐτὸ γίνεται μὲ ζωντανόν, ἀκριβῆ τρόπον, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἐφικτὸς παρὰ μόνον, χάρις εἰς τὴν πείραν καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου ποῦ εἶναι συγχρόνως χριστιανὸς καὶ ψυχοθεραπευτής. Βασικὴ γραμμὴ εἶναι ἡ ἐνταξίς κάθε ὁρμῆς (ὄχι μόνον τῆς γενετησίας) εἰς τὰ στάδια τῆς ἐξελιξέως τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀντίστοιχον ὀριμότητα. Ἄν αὐτὴ ἡ ἐνταξίς παραμεληθῆ, τὸ ἐνστικτον καταπιέζεται καὶ εὐρίσκει διέξοδον εἰς κατωτέρας ἐνστικτώδεις μορφάς. Ἄπ' ἐδῶ ἀπορρέει, ἰδιαίτερος σπουδαία, καὶ ἡ ὑπόδειξις ὅτι

ἡ θεωρουμένη ὡς «ὑπερτονισμένη γενετησία ὁρμῆ», ὅπως μὲ καλὴν πρόθεσιν τὴν βλέπει τὸ χριστιανικὸν ποιμαντικὸν ἔργον καὶ διὰ τοῦτο προτρέπει εἰς τὴν καταπολέμησίν της, εἰς τὴν πραγματικότητα προέρχεται ἀπὸ τὴν καταπίεσιν τοῦ φυσιολογικοῦ γενετησιοῦ ἐνστικτου. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἀκατανίκητος φυσικὴ ὁρμῆ, ἀλλ' ἐξασθένησις δι' αὐτὴν καὶ συγκεντρωμένης δυνάμεως. Πρακτικὴ βοήθεια εἰς τὰς ποικίλας δυσκολίας τοῦ γάμου ἢμπορεῖ βεβαίως νὰ θεωρηθῆ ἡ ὑπόδειξις ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ὁ «ἔρω» (δηλαδὴ ἡ συνόλη προσωπικὴ σχέσις μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἰς τὸν γάμον) εἶναι σπουδαιότερος παρὰ ὁ ἔρω» κατὰ τὴν νύκτα. (Πρὸβλ. τόμ. II «Ὁ φόβος πρὸ τοῦ ζῶντος Θεοῦ»—Die Angst vor dem lebendigen Gott» καὶ τόμ. IV, ἐκδ. 1η «Ὁ γάμος, ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀνακαινισίς του»—«Die Ehe, ihre Krise und Neuwerdung», ἐκδ. 2α (βελτιωμένη) «Τὸ μυστήριον εἶναι μεγάλη» «Das Geheimnis ist gross»).

★

Τέλος πρέπει νὰ ἐκτεθῆ ἐν συντομίᾳ ἡ σημασία τῶν διαγεγραμμένων σχέσεων μεταξὺ τῆς ψυχολογίας τοῦ βάθους ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Τὸ ρῆγμα τῆς ψυχαναλυτικῆς σχολῆς τοῦ Freud πρὸς ἀξιολογικὴν μετατροπὴν τῆς ψυχανάλυσεως πρέπει νὰ ἐκτιμηθῆ ὡς ολοκληρωτικὸν ρῆγμα ὑψίστης βασικῆς σημασίας. Μὲ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ψυχανάλυσις τῆς φροϋδικῆς κατευθύνσεως ὄχι μόνον δύναται νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι διὰ τῆς ἀνυψώσεως εἰς τὴν ἀπόλυτον πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται οὐσιώδη μεταβολὴν, ὀδηγεῖ εἰς πολὺ βαθυτέρα θεώρησιν τῶν πραγμάτων καὶ προσλαμβάνει σημαντικὰς δυνάμεις. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἀπὸ τοῦδε ἡ ψυχανάλυσις ἢ ἡ ψυχοθεραπεία δὲν θὰ ἢμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ παρὰ μόνον ὡς χριστιανικὴ ψυχολογία. Θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρικὴν ἐκ τῶν προτέρων τοποθέτησιν τοῦ ψυχοθεραπευτοῦ, τὸ πῶς αὐτὸς βλέπει τὴν

ψυχαναλυτικὴν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν⁽¹⁸⁾.

Ἡ δυνατότης νὰ ἐμπιστευθῆ ἓνας χριστιανὸς τὸν ἑαυτὸν του εἰς ἓνα μὴ χριστιανὸν ψυχαναλυτὴν διὰ ψυχανάλυσιν καθορίζεται πάντοτε ἀπὸ τὴν οὐσίαν καὶ τὰ ὅρια τῆς ψυχολογίας τοῦ βᾶθους. Ὁ χριστιανὸς ὡς ἀσθενὴς πρέπει προσέτι νὰ εἶναι προητοιμασμένος ὅτι θ' ἀναλυθοῦν μέρη τῶν θρησκευτικῶν του πεποιθήσεων, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἀπλῶς δεκτά, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν γίνῃ βίωμα. Κατὰ τὴν ὀρθὴν ἀνάλυσιν προκύπτει τότε σαφεστέρα καὶ σταθερωτέρα ἢ ἀληθινὴ πίστις καὶ ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ζημία, ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι μία ἀποφλοίσωσις, ἢ ὁποῖα κάμνει δυνατὴν νέαν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν. Ὁ ψυχοθεραπευτὴς ἔχει τὴν ἀποστολὴν νὰ βοηθήσῃ μὲ σεβασμὸν καὶ προσοχὴν τὸν πάσχοντα εἰς τὴν δυνατότητα εἰλικρινοῦς ἀποφάσεως καὶ στάσεως. Ὁπωσδήποτε ἔχει ἄδικον, ὅταν κρίνῃ δυσμενῶς σχετικῶς μὲ τὴν πίστιν—ἀκόμη καὶ ὅταν φαίνεται εἰς αὐτὸν πολὺ ξηρὰ—καὶ κάμνει μεγάλο λάθος, ὅταν θεωρῆ τὴν ἰδικὴν του κοσμοθεωρίαν ὡς τὴν ὀρθὴν καὶ κληρῶς ὡς ἰδιάζουσαν καὶ διὰ τὸν πάσχοντα.

Ἡ ψυχολογία τῶν συνειρμῶν τοῦ C. G. Jung ἀπέδειξε σαφῶς ὅτι ἡ ψυχολογία—ὅπως ἐδείχθη μόλις καὶ διὰ τὴν ψυχανάλυσιν—ὄχι μόνον συνδέεται μὲ τὴν πίστιν καὶ τὸν Χριστιανισμὸν, ἀλλὰ καὶ ἠμπορεῖ ν' ἀσχοληθῆ εἰς ἀπεριόριστον ἔκτασιν καὶ εἰς ἀπεριόριστον βᾶθος μὲ τὰ προβλήματα τῆς πίστεως, τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας (ἀκόμη καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν!). Ἡ πρωτότυπος ἐργασία τοῦ Jung εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν θεραπείαν προσέφερε εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπηρεσί-

ας ἐντελῶς ἐξαιρετικᾶς, τόσον διὰ τὴν ἔκτασιν ὅσον καὶ διὰ τὴν σημασίαν των. Ἡ ἀξία των ἔγκειται εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ νὰ καταδειχθῆ, πόσον ἀμέσως συνδέονται ἡ θρησκευτικὴ στάσις καὶ ἡ θρησκευτικὴ συμπεριφορὰ μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν εἰδικῶν ἐρευνῶν τῶν σχετικῶν μὲ τὰ προβλήματα τῆς θρησκείας ὡς στάσεως, τῶν δογμάτων καὶ τῆς μυστηριακῆς των ὕψης, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ πόσον ἐντόνως κάθε στάσις πιστοῦ καὶ κάθε ὁμολογία πίστεως στηρίζεται εἰς ἓνα εὐρὺ καὶ βαθὺ θεμέλιον θρησκευτικότητος.

Ἐὰν ὁ χριστιανὸς ὑποβληθῆ εἰς ψυχανάλυσιν κατὰ τὸ σύστημα τῆς συνειρμικῆς ψυχολογίας, ἠμπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος διὰ τὴν εἰλικρινῆ στάσιν τοῦ ψυχοθεραπευτοῦ ἔναντι κάθε θρησκευτικῆς ροπῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ὀπλισμένος μὲ τὴν γνώσιν, ὅτι μόνον ἡ ὑπέροχος εὐλάβεια ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἀντίστοιχον κατάλυσιν νόθων στοιχείων. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ κατάλυσιν αὐτῆ ἀποδεικνύεται ὡς βασικὴ δυνατότης καὶ ἔργον κάθε ψυχοθεραπείας, τελικῶς ὅμως, μόνον ὅταν εὐρίσκειται εἰς ἄμεσον συγγένειαν μὲ τὸ ἔργον καὶ τὸ αἶτημα καὶ τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιμάνσεως, ἢ ὁποῖα ἐπίσης ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπερνηκῆσῃ κάθε νόθον στοιχεῖον καὶ ἀπὸ τῆς ἰδικῆς τῆς πλευρᾶς νὰ βοηθήσῃ διὰ τὴν ἐδραίωσιν τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Οὕτω, μὲ αὐτὴν τὴν τελευταίαν διαπίστωσιν, προβάλλει ἓνας σκοπὸς καθαρώς χριστιανικός, ἓνας σκοπὸς προερχόμενος ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

★

Χριστιανισμὸς καὶ Ἐκκλησία ὀφείλου νὰ μελετήσουν καλῶς καὶ ν' ἀποδεχθοῦν τὰ δεδομένα τῆς ψυχολογίας τοῦ βᾶθους. Ἡ κοινὴ συνείδησις ἔχει τόσον διαποτισθῆ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεδομένα, ὥστε ἡ ποιμάνσις χωρὶς αὐτὰ δὲν εὐρίσκειται πλέον εἰς τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τοὺς καιροὺς μας ὕψος. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι κάθε πνευματικὸς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰδικὸς τῆς ψυχολογίας τοῦ βᾶθους. Σημαίνει ὅμως ὅτι θὰ πρέπει νὰ οἰκειοποιηθῆ τὰς βασικὰς γνώσεις

(18) Κάποια παρεξήγησις μετὰ μίαν δμυλίαν μὲ ὑποχρεώνει εἰς τὴν ρητὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ ὅρος «ἐκ τῶν προτέρων τοποθέτησις» δὲν ἀποτελεῖ μομφήν. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ζήσωμεν διαφορετικᾶ, παρὰ ἀφοῦ λάβωμεν κάποιαν θέσιν, καὶ ἡ πίστις εἶναι ἐκ τῶν προτέρων τοποθέτησις, ὅπως ἡ θρησκεία ἢ ὁ ἀθεϊσμός. Ἐχει ὅμως πάντοτε σημασίαν ἡ διασάφησις ποῖα θέσις ἔχει ληφθῆ καὶ ὁ ἐκ τῶν ὑστέρων καθορισμὸς πιθανῶν συγχωνεύσεων καὶ ἡ διαφώτισις τῶν συνεπειῶν των.

αἱ ὁποῖαι ἔχουν κατακτηθῆ σχετικῶς μὲ τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ψυχῆς καὶ νὰ γνωρίζῃ τὴν σημασίαν των διὰ τὴν πίστιν. Σημαίνει ἐπίσης ὅτι αὐτὴ ἡ οἰκειοποίησις πρέπει ν' ἀρχίξῃ ἀπὸ τὸ στάδιον τῶν σπουδῶν καὶ ἐπομένως μὲ κάθε τρόπον θὰ ἔπρεπε νὰ περιληφθῆ εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης.

Εἰς τὴν ψυχοπνευματικὴν τοποθέτησιν τῶν καιρῶν μας τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ ἀφετηρία τῶν γνώσεων ἔχει μεταποπισθῆ ἀπὸ τὴν θεολογίαν, ὅπου εὕρισκετο κατὰ τὸν μεσαῖωνα, διαρκῶς καὶ περισσότερο πρὸς τὴν ἀνθρωπολογίαν. Μία νέα, πράγματι δυναμικὴ ἀνθρωπολογία, περιλαμβάνουσα τὸ σύνολον τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν κόσμον, εἶναι τὸ γραπτὸν ἢ ἄγραφον θέμα κάθε ἐρεύνης τοῦ ἀνθρώπου τῶν καιρῶν μας πρὸς κατανόησιν τοῦ ἑαυτοῦ του. Διὰ τοῦτο ἡ κοινὴ γνώμη καλεῖται νὰ δεχθῆ τὴν σημαντικὴν συνάντησιν μεταξὺ ψυχολογίας καὶ θρησκείας, καθὼς καὶ μεταξὺ ψυχολογίας καὶ Χριστιανισμοῦ, ὡς ἓνα αἷτημα κεντρικῆς σπουδαιότητος εἰς τὸ ἔργον τῆς, τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει εἰς τὴν κατανόησιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ θεολογία ὀφείλει ἐπίσης βασιζομένη εἰς τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰς δυνα-

τότητάς τῆς ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀναγκαῖότητά τῆς καὶ τὴν θεμελιώδη σημασίαν τῆς διὰ τὴν πνευματικὴν διαμόρφωσιν τοῦ παρόντος καὶ νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτήν. Διότι ὑπάρχουν γνώσεις ὑψίσται αἱ ὁποῖαι εἶναι προσιταί, εἰς τὸ μοναδικὸν βάθος των, μόνον μὲ μίαν στάσιν, ἡ ὁποία στρέφεται μὲ τὴν προσφορὰν τῆς προσωπικότητος πρὸς τὴν ἐσχάτην καὶ συγχρόνως πρῶτην πραγματικότητα, δηλαδὴ πρὸς τὴν πραγματικότητα τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὅπως ἀπεκαλύφθη πλήρως διὰ τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ θέμα «ψυχολογία καὶ θρησκεία» περιλαμβάνει ὡς ἔργον καὶ ὡς ἐπαγγελίαν δλόκληρον τὴν σφαιρὰν τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ γενικὰ γεγονότα ἕως τὴν κατανόησιν καὶ κυβέρνησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, διὰ τῆς κοινωνίας μὲ τὸν ζῶντα Θεόν, μέσα εἰς μίαν πίστιν ἢ ὁποῖα εἶναι στάσις ζωῆς καὶ περιλαμβάνει τὴν ἐσχάτην καὶ μοναδικὴν ἔννοιαν καὶ ἀξίαν τῆς ζωῆς.

Prof. Dr. OTTO HAENDLER

Berlin

(Μετάφρασις Μ. Κωτσοπούλου)

ΤΑ ΣΤΑΦΥΛΙΑ ΤΗΣ ΟΡΓΗΣ

Οἱ κληματόβεργες, βαρειές ἀπ' τὸν πολὺ καρπὸ λυγοῦν στὴ γῆς,
κι' ἔχει γουρμάσει κάθε ρῶγα, στὸ τσαμπί, αἷμα-χυμὸ γεμάτη.

Πότε θαρθῆς γιὰ νὰ πατήσης, Κύριε, τὸν λυγόν;—Ἔρχομαι τάχει!

Ἄληθινὸς ὁ λόγος Σου, γραμμένος στὶς Γραφές. Μὰ μὴν ἀργῆς.

—Ἐλα! Ναι ἔρχου, Κύριε, νὰ πατήσης τὰ σταφύλια τῆς ὄργης.

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΟΤΣΑΡΤ

Ἀπὸ τότε πού ὁ Μότσαρτ ἄφησε αὐτὸ τὸν κόσμον, χαρίζοντας στὴν ἀνθρωπότητα τὴν κληρονομία τῆς τεραστίας δημιουργίας του⁽¹⁾, οἱ ἀντιλήψεις οἱ σχετικῆς μὲ τὸ ἔργο του ἄλλα καὶ μὲ τὴν ὄλη του προσωπικότητα, ὑπέστησαν, ὅπως ἦταν φυσικό, σημαντικὴ ἐξέλιξι.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς πρώτης πεντηκονταετίας τοῦ 19ου αἰῶνος, ποτισμένοι ἀπὸ ρομαντισμὸ καὶ ἰδεαλισμὸ, ἔπλασαν γιὰ τὸν Μότσαρτ μιὰν ἀνάλογη εἰκόνα. Τὸ παιδί θαῦμα πού σὲ ἡλικία μόλις πέντε ἐτῶν, μὲ τὶς συνθέσεις καὶ τὴν πιανιστικὴ του δεξιότητα, ἔδειχνε τόσο πρόωρα τὰ δείγματα τῆς μεγαλοφυΐας⁽²⁾, ὁ καλλιτέχνης πού πέθανε νέος, στὴν ἡλικία πού ἄλλοι μόλις ἀρχίζουν νὰ ὀριμαίνονται⁽³⁾, χωρὶς νὰ προφτάσῃ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ἔργο του, ἔδημιούργησαν στὰ πνεύματα μιὰ συγκίνηση, πού ὠδήγησε, περισσότερο ἀπ' ὅτι, σὲ ἄλλες περιπτώσεις, στὴν ἐξιδανίκευσι. Ἡ ἐ-

ποχὴ ἐκείνη εἶδε στὸν Μότσαρτ τὸν ἄνθρωπο πού ζῆ συνεχῶς σὲ ἄλλους κόσμους, πού περιπλανιέται σὲ σφαίρες αἰθέριες καὶ δέχεται ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀγγέλων τὶς ὑπέροχες ἐμπνεύσεις του. Ἡ μουσικὴ του ἤχησε στ' αὐτιά της σὰν μουσικὴ οὐράνια, πού ἔβγαине ἀπὸ τὴν μαγικὴ μαπαγγέτα ἐνὸς ἡμίθεου.

Ἡ συνέχισι τῶν ἐρευνῶν στὸν αἰῶνα μας, ἄλλαξε σημαντικὰ τὴν ἀντίληψι αὐτή. Ἀπὸ τὸν Niemetsekek καὶ τὸν Nissen, τοὺς πρώτους βιογράφους, ὡς τοὺς T. de Wyzewa, G. de Saint-Foix καὶ τὸν Alfred Einstein, ἡ πρόοδος ἦταν σημαντικὴ καὶ πλήθος ἀπὸ νέα καὶ ἐνδιαφέροντα στοιχεία καὶ δεδομένα ἤρθαν στὸ φῶς. Ἰδιαίτερα ἡ δημοσίευσι ἀπὸ τὸν L. Schiedermair τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μότσαρτ σὲ πέντε ὀλοκληρωμένους τόμους τὸ 1914 ἀπετέλεσε σημαντικὸ παράγοντα προαγωγῆς γιὰ τὴν ἔρευνα, μὲ τὶς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες πού ἔδωσε σχετικὰ μὲ τὴν ζωὴ καὶ τὸν ἰδιαιτέρο χαρακτήρα τοῦ μουσουρογοῦ.

Ἔτσι, στὸν ἰδεατὸ Μότσαρτ τοῦ 19ου αἰῶνος, πού βρῆκε κυρίως τὴν ἔκφρασί του στὸ σύγγραμμα τοῦ O. Jahn, ὁ 20ὸς αἰῶν ἀντιτάσσει τὸν Μότσαρτ ἄνθρωπο μὲ σάρκα καὶ ὀστά καὶ προσπαθεῖ νὰ τονίσῃ τὰ ἀνθρώπινα, γήινα χαρακτηριστικά του. Μᾶς μιλάει γιὰ τὸ φυσικὸ στοιχεῖο καὶ τὴν τάσι πρὸς τὶς χαρῆς καὶ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου πού ἔφερε μὲσα του. Μᾶς τὸν ἐμφανίζει ὅπως πράγματι ἦταν, φίλο τῶν κοινωνικῶν συναναστροφῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων, διάσημο παίκτη τοῦ μπυλιάρδου καὶ χορευτῆ τοῦ μενουέτου, χαρακτήρα ἀνοικτόκαρδο, πού ἀγαποῦσε τὸ καλὸ φαί καὶ τὸ κρασί καὶ δεχόταν πρόθυμα ὄλα τὰ ἀγαθὰ πού ἡ ζωὴ τοῦ προσέφερε. Ὅποτε μᾶς ἀποκαλύπτει καὶ τὸν τομέα τῶν ἀσθενῶν του πλευρῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς μιὰ κάποια ἀδυναμία χαρακτήρου, πού,

(1) Πάνω ἀπὸ ἑξακόσια ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἑκατὸ τούλάχιστον πρώτης γραμμῆς— ἂν μπορῆ νὰ σταθῆ τέτοια ἔκφρασι, ὅταν μιλά κανεὶς γιὰ μουσικὸ τῆς ὀλης τοῦ Μότσαρτ— πού ἀντιπροσωπεύουν ὄλα τὰ εἶδη καὶ ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς μουσικῆς, ἀπὸ τὸ τραγοῦδι ὡς τὴν ὄπερα, τὸ χορὸ καὶ τὸ μοτέττο ὡς τὴν λειτουργία ἀπαρτίζουν τὸν καρπὸ τῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος τοῦ Μότσαρτ, πού πρὶν ἀπὸ 200 χρόνια, στίς 27 Ἰανουαρίου 1756, ἔβλεπε στὸ Σαλτσβούργκο τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

(2) Σὲ ἡλικία τεσσάρων ἐτῶν ὁ Μότσαρτ ἄρχισε νὰ δείχνῃ τὴν κλίσι του πρὸς τὴν σύνθεσι. Ὁ πατέρας του μετέφερε τὶς συνθέσεις του σὲ νότες γιὰτὶ ἐκεῖνος δὲν ἤξευρε ἀκόμη νὰ γράφῃ. Στίς 13 Ὀκτωβρίου 1762 τὸ παιδί θαῦμα ἔπαιζε μπροστὰ στὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια τῆς Αὐστρίας, αὐτοσχεδιάζοντας ἐπάνω στὸ πιάνο καὶ καταπλήσσοντας ὄλους μὲ τὸ ταλέντο του.

(3) Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Μότσαρτ πέθανε στίς 5 Δεκεμβρίου 1791 σὲ ἡλικία 35 ἐτῶν.

κοντὰ στ' ἄλλα, ἔπαιξε κι' αὐτὴ τὸ ρόλο τῆς στὴν οικονομικὴ ἀνέχεια τοῦ καλλιτέχνη καὶ ἔκανε τόσο ἀναγκαῖα καὶ πολλὲς φορὲς σωτήρια τὴν ἐπαγρύπνησι τοῦ πατέρα του Λεοπόλδου Μότσαρτ⁽⁴⁾. Ἀκόμα μιὰν ὑπερβολικὴν αἰσθηματικότητα, πού τὸν ἔκανε νὰ αισθάνεται κάπως ἀφύσικα ἔντονη τὴν ἀνάγκη τῆς στοργῆς, τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ γενικὰ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀγάπης, πρᾶγμα πού ἐξηγεῖ τὴν μειωμένη ἀντίστασι τοῦ Μότσαρτ στὴν ἀπογοήτευσί, ὅταν ὅλα αὐτὰ τοῦ ἔλειπαν καὶ μᾶς διαφωτίζει σχετικὰ μὲ τὸ αἷτιο πού τοῦ ἔκανε τόσο ἀπαραίτητη τὴν παρουσίαν τοῦ ἄλλου φίλου.

Ὅμως πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ, ὅτι ἡ προσπάθεια αὐτὴ γιὰ τὴν προβολὴ μιᾶς ἀληθινῆς καὶ ὄχι ἐξιδανικευμένης εἰκόνας τοῦ Μότσαρτ, περιορίσθηκε μέσα στὰ σωστά ὄρια. Δὲν ἔμοιασε σ' αὐτὸ μὲ πολλὲς ἄλλες κριτικὲς τοῦ αἵωνος μας, πού, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι καταλύουν τὰ εἰδῶλα τοῦ παρελθόντος, παρασύρθηκαν σ' ἓνα γενικὸ γκρέμισμα ἀξιών. Ἐζήτησε νὰ ἐκτιμῆσθ μὲ τὸ σωστὸ μέτρο τὴν προσωπικότητα τοῦ καλλιτέχνη. Ἀνέσυρε στὴν ἐπιφάνεια τὰ ἀνθρώπινα, γήινα χαρακτηριστικά του, χωρὶς ὅμως νὰ ἀλλοιώσῃ τὰ ἄλλα, τὰ πνευματικὰ τῆς γνωρίσματα. Ἀντίθετα μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἀκριβῶς ἡ προβολὴ τῶν πρώτων ἔκανε ὥστε νὰ τονισθοῦν περισσότερο τὰ δεύτερα. Ἡ ἀφελὴς παιδικὴ καὶ παιγνιδιάρικη πλευρὰ τοῦ Μότσαρτ ἔκανε πῶς κατανοητὴ τὴν σοβαρὴν του πλευρὰ καὶ μᾶς ἔδωσε νὰ καταλάβωμε καλύτερα τὸ ἔργο του, πού κι' αὐτὸ εἶναι κρᾶμα ἀπὸ τὸ παρωδιακὸ καὶ τὸ σοβαρὸ στοιχεῖο.

Ἔτσι, αὐτὴ ἡ τάσις πρὸς τὶς χαρὲς τῆς

(4) Αὐτὸς ὁ ἀξιόλογος ἄνθρωπος, πού, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, ὑπῆρξεν ἄξιος ὁδηγὸς τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Μότσαρτ, βρέθηκε ἐπανεπιλημένα στὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσῃ στὸν γυιὸ του μὲ αὐστηρότητα καὶ νὰ τοῦ ὑπενθυμίσῃ σὲ ἔντονο ὕφος τὴν ἀποστολὴν του. «Ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένος», τοῦ γράφει, ὅταν ἐκεῖνος ἐσχεδίαζε νὰ παντρευθῆ τὴν Ἀλοῦσια Βέμπερ, «ἀπὸ τὴν ἐξυπνάδα σου καὶ τὴν λογικὴν σου: ἢ θὰ μείνῃς ἓνας φτωχὸς διάβολος, ἓνας ἀσήμαντος μουσικάντης, ἢ θὰ γίνῃς ἓνας μεγάλος διευθυντῆς ὀρχήστρας καὶ ἓνας συνθέτης πού γι' αὐτὸν θὰ γραφοῦν αὔριο βιβλία».

ζωῆς, γίνεται ἀφετηρία γιὰ νὰ σπουδάσωμε μιὰν ἄλλη πλευρὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Μότσαρτ. Ἐντελῶς διαφορετικὴ ἢ ὀψις τῆς, ἔτσι ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς τὴν ἀποκαλύπτει σὲ μιὰ ἐπιστολὴ πρὸς τὴ σύζυγόν του. «Εἶναι ἀδύνατο, τῆς γράφει, νὰ σοῦ περιγράψω αὐτὸ πού αἰσθάνομαι. Κάτι σάν κενὸ πού μὲ κάνει νὰ ὑποφέρω, μὰ ἀθεράπευτη νοσταλγία, ἓνας πόθος παντοτεινὰ ἀνικανοποίητος πού δὲν μοῦ ἀφίνει καμμιάν ἀνάπαυλα καὶ πού τὸν αἰσθάνομαι νὰ αὐξάνῃ μέρα μὲ τὴ μέρα». Δὲν μᾶς μιλά γιὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ κενοῦ. Κι' οὔτε εἶναι εὐκόλο νὰ τὴν καθορίσῃ κανένας. Ἴσως νὰ ἦταν μιὰ μεταφυσικὴ νοσταλγία, πού αἰσθάνονται οἱ πνευματικὰ καλλιεργημένοι χαρακτήρες. Ἴσως πάλι νὰ ἐπήγαξε ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἔλλειψιν ἱκανοποιήσεως τοῦ καλλιτέχνη, πού αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του μόνιμα ἠττημένο στὴν προσπάθειά του νὰ ἀποδώσῃ, μὲ τρόπο πλήρη καὶ ὀλοκληρωμένο, τὰ θαυμάσια δράματα πού τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του ἀντικρίζουν ἢ τὶς ἀρμονίαις πού τραγουδοῦν μέσα του. Πάντως πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ κενὸ, ὅπως καὶ νὰ τὸ πάρη κανεῖς, κρυβόταν ἡ ἐπιδίωξις τοῦ ἀπολύτου. Ἡ πεῖνα καὶ ἡ δίψα γιὰ τὴν ἀπόλυτη ὁμορφίαν καὶ τελειότητα, ἡ πάντα ἀνικανοποίητη. Αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ δράμα πολλῶν εὐγενῶν ψυχῶν καὶ πιθανώτατα τῆς ψυχῆς τοῦ Μότσαρτ. Ἐνα δράμα ἀνάλογο, θὰ λέγαμε, μὲ τὸ δράμα τοῦ Δὸν Ζουάν, μετατοπισμένο ἀπὸ τὸ συναισθηματικὸ στὸ πνευματικὸ πεδίο⁽⁵⁾.

Αὐτὸς ὁ πνευματικὸς δονζουανισμὸς— ἄς τὸν εἰποῦμε ἔτσι— ἔφερε τὸν Σοῦμαν ὡς τὴν τρέλλα. Ἡ ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Μότσαρτ κάνει τὴν ἀντίδρασί του ὑγιέστερη. Τοῦ κάνει εὐκολώτερον τὴν φυγὴν πρὸς τὰ γήινα, πού τοῦ δίνει μιάν, ἔστω καὶ πρόσκαιρον, ἀνακούφισιν.

Ἡ νεώτερον ἔρευνα ἐτόνισε ἀκόμη τὸν ρεαλιστικὸν χαρακτήρα τοῦ Μότσαρτ. Καὶ ἡ ἀποψὶς τῆς εἶναι βέβαια ἀπὸ ὀρισμένες

(5) Αὐτὴ ἡ κρυμμένη συγγένειαν μᾶς δεῖχνει καὶ τὸ ἐλατήριο πού ἔκανε τὸν Μότσαρτ νὰ ἐνδιαφερθῆ σὲ τέτοιον βαθμὸν μὲ τὸν τύπον τοῦ Δὸν Ζουάν, πού τόσο ἄλλως τε ἔχει ἀπασχολήσει τὴν παγκόσμιαν φιλολογίαν, ὥστε νὰ τὸν κἀνθ θέμα τῆς ὁμώνυμης ὀπερας του.

πλευρὲς σωστή. Σὲ πολλὰ ἔργα του ὁ Μότσαρτ φαίνεται νὰ βλέπη, νὰ περιγράφη καὶ νὰ δέχεται τὸν κόσμον ὅπως εἶναι, χωρὶς εὐρύτερους δραματισμούς. Οἱ μορφὲς ποὺ ἐδημιούργησε στὶς πρὸ ὀνομαστὲς του ὅπερες δὲν εἶναι τύποι ἰδανικοὶ ἀλλὰ ἄνθρωποι μὲ σάρκα καὶ ὀστέα. Ἡ Παμίνα τοῦ Μαγεμένου Αὐλοῦ ἢ ἡ Σουζάννα τῶν Γάμων τοῦ Φίγκαρο, δὲν ἔχουν καμμία σχέσι μὲ τὴν Ἐλεονώρα ποῦ, στὸν Φιντέλιο, ἐνσαρκώνει τὸ ἀπρόσιτο γυναικεῖο ἰδανικὸ τοῦ Μπετόβεν. Ὅμως θὰ ἀδικούσαμε πολὺ τὸν Μότσαρτ, ἂν τὸν ἐβλέπαμε σὰν ἕναν ἀπλὸ ἐρμηνευτὴ τῆς πραγματικότητος, ποῦ δὲν ποθεῖ οὔτε ὀνειρεύεται μίαν ἀλλαγὴ τῆς πρὸς τὸ καλῦτερον. Βέβαια στὴν μουσικὴ του δὲν ἀντιχεῖ τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα τοῦ ἀγῶνος ποῦ ἀποτελεῖ τὸ μόνιμον φόντον τῆς μουσικῆς τοῦ Μπετόβεν. Ἐκεῖνος φαίνεται νὰ ζητᾷ νὰ ἀλλάξη τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ θεμέλια. Ὅμως καὶ ὁ Μότσαρτ ἐμφανίζεται πολλὰς φορὰς γοητευμένος ἀπὸ τὴν γοητεία τοῦ ἰδανικοῦ, παρὰ πέρα κήρυκας καὶ προφήτης του. Ἄν τὰ πρόσωπα τοῦ Μαγεμένου Αὐλοῦ εἶναι ἀπὸ σάρκα καὶ ὀστέα, ὅμως ἀπὸ πάνω τους μετωρίζεται ἡ φωτεινὴ σφαῖρα τοῦ ἰδανικοῦ, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῶν πόθων καὶ τῶν ἐπιδιώξεόν τους. Αὐτὴ τὴν τελευταία ὅπερα τοῦ Μότσαρτ, ποῦ ἀποτελεῖ καὶ μὴ ἀπὸ τίς μεγάλες του ὑποθήκες, ὁ λιμπρετίστας Schikaneder τὴν εἶχε συλλάβει μόνον σὰν μίαν μουσικὴ φαντασμαγορία, ποῦ θὰ τοῦ ἔδινε μίαν πρῶτην τάξεως ἐνκαιρία νὰ ἐπιδείξη τὴν ἰκανότητά του στὶς διαφορὰς σκηνοθετικὰς ἐκπλήξεις. Ὅμως, στὰ χέρια τοῦ μουσουρογοῦ, τὸ ὅλον ἔργο ἐπῆρε μίαν ὀλότελα διαφορετικὴν μορφήν καὶ ἔγινε μοναδικὸ μνημεῖον τῆς μουσικῆς σκέψεως, ὅπου ἐκφράζεται μίαν ὀλόκληρον φιλοσοφία γιὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ πεπρωμένα του καὶ τονίζεται ὁ θρίαμβος τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν δυνάμεων ἐπάνω στὶς κατώτερες ροπὰς καὶ ἡ πίστις στὴν δυνατότητα τῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἀθρώπου.

Τὸ πόσον ἄλλωστε ἡ θεώρησις τοῦ κόσμου στὸν Μότσαρτ προχωρεῖ πρὸς πέρα ἀπὸ τὴν ἀπὴν πραγματικότητα τὸ βλέπομε ἰδιαίτερα στὶς περισσότερες ἀπὸ τίς συμφωνικὰς του συνθέσεις. Χωρὶς νὰ παραβλέψω-

με τὸν δραματικὸν χαρακτήρα ποῦ ἔχουν μερικὰς ἀπ' αὐτὰς, ὅπως ἡ συμφωνία σὲ σὺλ ἔλ. ἢ τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ κοντσέρτου γιὰ πιάνο σὲ ρὲ ἔλ., μπορούμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἠγνόησε στὴ μουσικὴν του τὴν τραγικότητα τοῦ πόνου, τὴν δυσαρμονία, τὸ διχασμὸν καὶ τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

Ὁ Μπετόβεν φωνάζει τὸν πόνον του, τὸν ἐπισημαίνει σὰν ἕνα μεγάλο ἐχθρὸν, ποῦ ἡ παρουσία του καλεῖ σὲ συναγερομὸν ὅλες τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Ἐνα ὅποιοδήποτε ἐρέθισμα, ὅπως στὸ δεύτερον μέρος τῆς σονάτας στὸ σεληνόφως, ἡ ἀνάμνησις μιᾶς περασμένης εὐτυχίας ποῦ περνᾷ μπροστά μας σὰν ὄπτασις ἀνάλαφρον καὶ γεμάτη χάρι, ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἐξαπολύσῃ ἀσυγκράτητη τὴν θύελλα τοῦ πόνου. Ὁ Μότσαρτ ἀντίθετα φαίνεται νὰ τὸν ξεχνᾷ. Τὸ πολὺ μίαν ἡρεμὴν μελαγχολία, γεμάτη ἐγκαρτέρησι, νὰ ρίξῃ τὰ γκρίζα πέπλα τῆς ἐπάνω στὸν ἀπλὸν κυματισμὸν τῆς μουσικῆς του, μίαν πονεμένην ἐκμυστήρησιν σὲ χαμηλὸν τόνον νὰ βγῇ ἀπὸ τοὺς μουσικὸς του φθόγγους. Ὅμως, στὶς βασικὰς ἁρμονίας, κυριαρχεῖ μίαν ἀδιατάρακτον ἁρμονία, καὶ ἡ σύνθεσις του ἔχει μίαν ἀτμόσφαιρα σχεδὸν ὑπερφυσικὴν, ποῦ δὲν τὴν συγκλονίζουν οἱ βίαιες συγκρούσεις. Ἡ μουσικὴ τοῦ Μότσαρτ, μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς, δὲν εἶναι κὰν τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀθρώπου ποῦ ὑπομένει τὴν σκληρὴν πραγματικότητα αὐτῆς τῆς ζωῆς, διατηρῶντας μὲ συνεχῆ προσπάθειαν ὅσον τὸ δυνατόν πρὸς ζωντανὴν τὴν προσδοκίαν τῆς ἄλλης, ποῦ βρίσκειται πέρα ἀπὸ τὸν τάφον. Γι' αὐτὸν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ ἔρχεται φυσικὰ, ἀβίαστα. Εἶναι σάμπως ἕνα κομμάτι τῆς αἰωνιότητος νὰ κατέθηκε ἐδῶ κάτω καὶ μὲ τὸ λαμπρὸν φῶς του, νὰ προυκάλεσε τὴν ἐκλειψὶ τῆς γήϊνης πραγματικότητος. Συνθέτοντας ὁ Μότσαρτ ξεχνάει τὸν ἑαυτό του, τίς θλίψεις καὶ τίς συγκρούσεις του, ξεχνάει τὸ περιβάλλον του καὶ μπαίνει, εἰσαγοντάς ταυτόχρονα καὶ μᾶς, σ' ἕνα μαγικὸν κόσμον, ὅπου βασιλεύει ἡ ἁρμονία ἀνάμεσα στοὺς πόθους καὶ τίς ἐπιδιώξεις μας καὶ τοὺς νόμους τῆς δημιουργίας, ἀνάμεσα στὴ θέλησί μας καὶ τὸ θέλημα τοῦ Δημιουργοῦ. Ἡ μουσικὴ του εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἀπόλυτης γαλήνης καὶ ὁμορφιάς καὶ

ἀκτινοβολεῖ βαθεῖα χαρά. Καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψὶ δὲν εἶχε καὶ τόσο ἄδικο ὁ 19ος αἰὼν χαρακτηρίζοντας τὴν μουσικὴ τοῦ Μότσαρτ οὐράνια.

Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ στάσις τοῦ Μότσαρτ δὲν ἦταν βέβαια καρπὸς ποῦ βγήκε ἀπ' τὴν ἄγνοια τῆς τραγικότητος. Τὰ ὅσα εἶπαμε σχετικὰ μὲ τὶς πνευματικὰς τὸν ἀγωνίες μᾶς τὸ ἔδειξαν κίολα κάπως. Μὰ καὶ στὸν ἴλικό τοιμῆα ὁ Μότσαρτ δὲν ὑπῆρξε καθόλου εὐτυχής. Μέσα στὰ χρόνια τῆς βασιανισμένης ζωῆς του, ποῦ τέρμα τῆς εἶχε τὸν ἐνταφιασμὸ στὸν κοινὸ τάφο, πολλὰ πικρὰ ποτήρια ἐγεύθηκε. Ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Puchberg, τὸν δανειστή του, ἀποτελεῖ ἓνα συνταρακτικὸ ντοκουμέντο ποῦ ἀποκαλύπτει μιὰ ἀπὸ τὶς πτυχὲς τῆς καθημερινῆς τοῦ ἀγωνίας.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδοθῆ ἡ στάσις αὐτὴ σὲ μιὰ φυσικὴ, αἰσιόδοξη προδιάθεσι τῆς ιδιοσυγκρασίας τοῦ Μότσαρτ ποῦ τὸν ἔκανε νὰ βλέπῃ μόνον τὰ εὐχάριστα πράγματα τῆς ζωῆς καὶ νὰ λησμονῆ τὰ ἀγκάθια τῆς. Βέβαια ἡ ζωηρὴ καὶ εὐθυμὴ φύσις του ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς συντελεστὰς ποῦ τὴν καθώρισαν. Ὅμως, στὸ σύνολο, μᾶλλον θὰ πρέπει νὰ ἰδοῦμε τὴν ὑπερνήκησι τῆς τραγικότητος σὰν καρπὸ μᾶς γενικώτερης φιλοσοφίας τῆς ζωῆς, ποῦ στηριζόταν σὲ δυνατοὺς δεσμούς μὲ τὴν αἰωνιότητα.

Πολὴ διαφωτιστικὰ εἶναι στὸ σημεῖο αὐτὸ τὰ ὅσα ὁ ἴδιος ὁ Μότσαρτ γράφει σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς του γιὰ τὴν σκληρότερη ἔκφανσι τοῦ ἀνθρωπίνου πεπρωμένου, τὸν θάνατο. «Ἐπειδὴ ὁ θάνατος, λέει, εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς μας, πάνε δυὸ χρόνια τώρα ποῦ ἔχω τόσο ἐξοικειωθῆ μὲ αὐτὸν τὸν ἀληθινὸ φίλο τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἡ εἰκόνα του ὄχι μόνον ἔχασε γιὰ μένα τὴν φρίκη τῆς, ἀλλὰ ἔγινε ἐνίσχυσις καὶ παρηγορία. Εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ ποῦ μοῦ ἐπέτρεψε αὐτὴ τὴν εὐτυχία, νὰ ἀνακαλύψω στὴν ἰδέα τοῦ θανάτου τὸ κλειδί τῆς μακαριότητός μας. Δὲν πέφτω ποτὲ στὸ κρεβάτι χωρὶς νὰ σκεφθῶ ὅτι, ὅσο νέος καὶ ἂν εἶμαι, ἴσως νὰ μὴν ἰδῶ τὴν ἐπομένη ἡμέρα. Καὶ κανεὶς ἀπ' ἐκείνους ποῦ μὲ γνωρίζουν δὲν θὰ διακρίνῃ σ' αὐτὸ ἓνα σημάδι ἄγχους ἢ λύπης. Ἀντίθετα

εὐγνωμονῶ τὸν Δημιουργό μου γι' αὐτὴ τὴν μακαριότητα καὶ τὴν εὐχομαι σὲ ὅλους μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά».

«Νὰ λοιπόν, γράφει ὁ διάσημος μαέστρος Bruno Walter, σχολιάζοντας τὰ λόγια αὐτὰ σὲ πρόσφατο ἄρθρο του⁽⁶⁾, αὐτὴ ἡ οἰκειότης μὲ τὴν αἰωνιότητα ποῦ τραγουδᾷ στὴ μουσικὴ του μὲ φωνὴ σεραφεϊμικὴ. Αὐτὸ εἶναι τὸ μήνυμα τοῦ μεγαλείου του!». Καὶ δὲν εἶναι τὸ μόνο, προσθέτομε. Σὲ ἄλλες περιστάσεις, ὅπως στὸν θάνατο τῆς μητέρας του, ὁ Μότσαρτ γράφει πάλι λόγια ἀπλᾶ καὶ δυνατὰ ποῦ μᾶς ἀποκαλύπτουν τὸν ἄνθρωπο τῆς πίστεως. Καὶ εἶναι ἡ πίστις του αὐτὴ πηγαία, ἀπλὴ καὶ ἀμετακίνητη, γεμάτη παιδικὴ ἀνάθεσι καὶ ἐμπιστοσύνη.

Τὸ ἴδιο μήνυμα ποῦ μᾶς φέρνει καὶ ἡ μουσικὴ του. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀκούσῃ κανεὶς τὴ μουσικὴ τοῦ Μότσαρτ, γράφει ὁ Marcel Brion, γιὰ νὰ αισθανθῆ ὡς ποῦ σημεῖο ἡ φύσις του ἦταν βαθύτατα καὶ οὐσιαστικώτατα θρησκευτικὴ. Κι' αὐτὸ ἀφορᾷ ὄχι μόνον τὶς ἐκκλησιαστικὰς συνθέσεις του ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴν μουσικὴ του. Βέβαια, ἡ θρησκευτικότης αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ νοηθῆ μὲ τὴν στενὴν λατρευτικὴ τῆς ἔννοια. Ἄλλὰ θρησκευτικὸς δὲν εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἐξαντλεῖται σὲ λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις. Εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποῦ μπορεῖ νὰ εἰσδῆ στὴν ἐσώτερη ἔννοια τοῦ κόσμου, νὰ συλλαμβάνῃ κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο τὴν ἔννομη τάξι ποῦ τὸν διέπει, νὰ ἀποκαλύπτῃ τὸ μήνυμα τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς χαρᾶς ποῦ κρύβεται πίσω ἀπὸ μιὰ φαινομενικὰ τραγικὴ ὄψι. Ἐκεῖνος ποῦ μέσα στὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς του δημιουργεῖ συνθέσεις ποῦ ὅλες εἶναι διαποτισμένες ἀπ' τὸ στοιχεῖο τοῦ ἱεροῦ⁽⁷⁾.

Ἄλλωστε καὶ οἱ ἀποκλειστικὰ ἐκκλησιαστικὰς, λατρευτικὰς συνθέσεις καταλαμβά-

(6) B. Walter: «Quel homme était Mozart?» εἰς «Figaro littéraire» τῆς 3ης Μαρτίου 1956.

(7) Marcel Brion: «Mozart», σ. 277, 291. Ὁ ἴδιος παρατηρεῖ ὅτι ὁ Cézanne ζωγραφίζοντας μῆλα ἢ τοπεῖα ἦταν πλησιέστερα πρὸς τὸ ἀπόλυτο καὶ τὴν ἀγιότητα ἀπ' ὅτι ὁ Rubens μετὰ τὶς συνθέσεις του ποῦ εἶχαν θέματα θρησκευτικὰ.

νον μιὰ σημαντικὴ θέσι στὸ ἔργο τοῦ Μότσαρτ. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν μερικές πού, παρ' ὄλο τὸν ἐκκλησιαστικὸ τους τίτλο, ἔχουν ἔντονο κοσμικὸ χαρακτήρα. Ὅμως αὐτὲς ἀνάγονται πρὸ πολὺ στὴν ἐφηβικὴ δημιουργία τοῦ Μότσαρτ καὶ δὲν ἀμαυρῶνουν τὴν ἀξία τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς δημιουργίας του, ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀμαυρώσῃ ἡ καταδίκη πρὸς ἀπήγγειλε ἐναντίον της μιὰ ὀρισμένη νοοτροπία τοῦ 19ου αἰῶνος, πού, διαποτισμένη ἀπὸ ἓνα στενόκαρδο «καικιλιανισμό», θεωροῦσε τὸν Παλεστρίνα σὰν ἀκατάλυτο εἶδωλο στὸν τομέα τῆς musica sacra, χαρακτηρίζοντας κάθε ἄλλη ἐκδήλωσι σὰν ἀντικλησιαστικὴ καὶ ἀναξία προσοχῆς. Οἱ ἐκπρόσωποι αὐτῆς τῆς νοοτροπίας παρέβλεψαν τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ὁ Μότσαρτ, ὅπως καὶ ὁ Παλεστρίνα καὶ ἀργότερα ὁ Ι. Σ. Μπάχ ἀντλήσε τὰ θεματά του ἀπὸ τὸν μορφολογικὸ πλοῦτο τῆς ἐποχῆς του. Φυσικὸ, λοιπόν, ἡ μορφὴ τῶν ἔργων του νὰ διαφέρῃ, χωρὶς μὲ αὐτὸ ἢ ἀξία τους νὰ εἶναι μικρότερη. Ἀντίθετα, μιὰ πηγαία, ὑγιὴς εὐσέβεια, μιὰ σοβαρὴ ἀντιμετώπισι τῶν αἰώνιων ἐρωτημάτων γιὰ τὸν Θεό, τὸν κόσμον καὶ τὸν θάνατο ἐξασφαλίζουν στὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τοῦ Μότσαρτ μιὰ θέσι ἰσάξια ὄχι μόνον με τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς δημιουργίας του, ὅπως ἡ ὄπερα, ἡ συμφωνία ἢ ἡ μουσικὴ δωματίου, ἀλλὰ καὶ με τὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῶν ἄλλων μεγάλων μουσουργῶν⁽⁸⁾.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν δημιουργία ξεχωριστὴ θέσι κατέχουν, τὸ ἄβε βέρουμ καὶ τὸ ρέκβιεμ. Τὰ δύο αὐτὰ στερνὰ ἔργα τοῦ Μότσαρτ—τὸ ἄβε βέρουμ γράφτηκε στίς 17 Ἰουνίου τοῦ 1791 καὶ τὸ ρέκβιεμ ἔμεινε ἀσυμπλήρωτο—τὸ πρῶτο με τὴν θεία μουσικὴ του, τὸ δεύτερο με τὴν ἀντίθεσι ἀνάμεσα στὴν δραματικὴ προσδοκία τῆς κρίσεως καὶ τὴν παρὰλλησι καὶ τὸ φῶς τῆς

αἰωνιότητος, ἀποτελοῦν τὸ δυνατὸ μεταφυσικὸ ἐπιστέγασμα μιᾶς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τόσο πνευματικῆς ἀλλὰ ταυτοχρόνα καὶ τόσο ἀνθρώπινης.

Ἡ δημιουργία αὐτὴ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη τὸ πάθος καὶ τὴν συναρπαστικότητά τῆς μουσικῆς τοῦ Μπετόβεν, οὔτε τὸ ἐπιβλητικὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔργου τοῦ Βάγκνερ. Ὅμως γι' αὐτὸ δὲν εἶναι λιγώτερο πολὺτιμη. Ὅπως παρατηρεῖ εὐστοχα ὁ Α. Boschot⁽⁹⁾, μπορεῖ νὰ θαυμάζουμε τὰ δυνατὰ καὶ ἀνεξιχνίαστα δράματα ἐνὸς Ντύρερ ἢ νὰ γοητευώμαστε ἀπὸ τὴν αἰνιγματικὴ ἀνησυχία ἐνὸς Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν γιγάντων ὅπου μᾶς μεταφέρει ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ὅμως προτιμοῦμε νὰ ζοῦμε ἀνάμεσα στὰ χαμογελαστὰ πρόσωπα ἐνὸς Κορρέτζιο ἢ στὸς πίνακες καὶ τὰ πορτραῖτα τοῦ Ραφαήλ πού μᾶς ἀποκαλύπτουν μιὰ θεία ἀρμονία καὶ φέρνουν στὴν καρδιά μιὰν ὑπόσχεσι εὐτυχίας. Τὸ ἴδιο μᾶς θέλγει καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς μουσικῆς, πού ὁ Μότσαρτ μᾶς ἄφησε σὰν μιὰ μεγάλη προσφορὰ στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐξύψωσι τοῦ ἀνθρώπου. Μιᾶς μουσικῆς πού ἰδιαίτερα ἀνταποκρίνεται στὸ ἐλληνικὸ, κλασσικὸ ἰδεῶδες τῆς ὁμορφιάς, γιὰ τὴν χαρακτηρίζουν ἡ πληρότης, τὸ μέτρο, ἡ ἰσορροπία, τὸ φῶς. Καί, ἐπάνω ἀπ' ὅλα, ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον, πού ξεχειλίσε ἀπ' τὴν καρδιά τοῦ Μότσαρτ καὶ ἔκανε τὴν δημιουργία του ἓνα τραγοῦδι πού κάνει καὶ τὴν δική μας ψυχὴ νὰ τραγουδάη.

Δ. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

(8) P. Nettl: «W. A. Mozart», σελ. 68, 69.

(9) Adolphe Boschot: «Chez les musiciens» σελ. 235.

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΙΟ

Καθημερινῶς σχεδὸν τὰ ἀρμόδια ὑπουργεῖα ἀνακοινῶνουν διάθεσιν χρημάτων, διὰ πάσης φύσεως ἔργα. Τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα κατ' ἔτος αὐξάνεται σημαντικῶς καὶ θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ ὑποστηρίξη ὅτι ὁ ἀντίκτυπος τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἐκτελέσεως τόσων ἔργων θὰ ἦτο κυρίως ὑπὲρ τῶν πολλῶν, τῶν ἀγροτῶν. Ὅσοι, ὁμῶς, ζῶμεν εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ παρακολουθοῦμεν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐλληνικοῦ χωριοῦ διαπιστόνομεν μὲ βαθυτάτην θλίψιν ὅτι ἡ στάθμη τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν μας, ἰδίως τῶν ὄρεινῶν περιφερειῶν, δὲν ὑψώνεται ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Διατίθενται ἀπὸ τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν, κάθε μῆνα, τεράστια ποσὰ δι' ἔργα ἐκπολιτιστικὰ τῶν πόλεων καὶ διὰ παραγωγικὰ ἔργα τῶν πεδινῶν περιοχῶν τῆς χώρας. Τὰ δημόσια χρήματα γίνονται κτίρια μεγαλοπρεπῆ, πλατεῖαι καὶ δρόμοι ἀσφαλτοστρωμένοι, ἔργα ἐγγειοβελτικά, ἀρδευτικὰ καὶ ἄλλα, πὺν αὐξάνουν τὰς ἀνάσεις καὶ τὸ εἰσόδημα τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, τῶν παραθαλασσίων περιοχῶν ἢ τῶν 1400 πεδινῶν χωριῶν. Διὰ τὰ 4600 ὄρεινὰ χωριά μας δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ πρόνοια. Δι' αὐτὰ διατίθενται εἰς τὸ τέλος ἐλάχιστα ἐκ τῶν χορηγοιμένων πιστώσεων. Αἱ ἀνάγκαι τῶν κατοίκων τῶν ὄρεινῶν μας χωριῶν δὲν ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἐρεῦνης τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, διότι τὸ κριτήριον εἶναι ὕλικόν, εἶναι λογιστικόν. Ἐπειδὴ δὲν προσφέρουν πολλὰ εἰς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, τὰ οικονομικὰ ὑπουργεῖα δὲν διαθέτουν διὰ τὰς ἀγόνους αὐτὰς περιοχάς, εἰ μὴ ἐλάχιστα ποσὰ, ἀνάλογα μὲ τὴν εἰσφερομένην φορολογίαν. Οἱ οικονομολόγοι μας καὶ γεωπόνοι μας ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὰς εὐφόρους περιοχάς τῆς χώρας μας, ὅπου παράγεται τὸ σιτάρι, ὁ καπνός, τὸ βαμβάκι, ἡ σταφίδα, τὸ ρύζι. Διὰ τὰ ὄρεινὰ χωριά μας εἰσηγοῦνται ὅτι δὲν ὑπάρχει «ἐνδιαφέρον».

Ἄλλοι οικονομολόγοι μας ἀσχολοῦνται μὲ τὸν τουρισμὸν καὶ πανηγυρίζουν διὰ τὴν αὐξῆσιν τοῦ ἐκ τοῦ τουρισμοῦ συναλλάγματος. Ὅλοι δὲ συμφωνοῦν, ὅτι ἀφοῦ ἔχομεν αὐξῆσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ ὅλας τὰς πηγάς, δὲν δικαιολογεῖται οὐδεμίαν ἀνησυχία.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τοῦ 1954 εἶναι ἀνώτερον τοῦ ἔτους 1952 κατὰ 23%. Ἐπίσης δύναται νὰ ἀνακοινωθῇ ὅτι τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τοῦ ἔτους 1956 θὰ εἶναι ἀνώτερον τοῦ ἔτους 1954 κλπ. Κατὰ τὸ ἔτος 1955 εἰσῆχθη συνάλλαγμα ἀπὸ τὸν τουρισμὸν 29.000.000 δολλάρια, ποσὸν δηλ. σημαντικόν, ἂν λάβομεν ὑπ' ὄψιν ὅτι, τὸ 1950, τὸ ἐκ τοῦ τουρισμοῦ συνάλλαγμα ἦτο μόλις 5.000.000 δολλάρια! Προπολεμικῶς ἡ ἐτησία παραγωγή ρυζιοῦ ἦτο 4.000 τόννοι, ἐνῶ σήμερον ἔφθασεν εἰς τοὺς 85.000 τόννους. Ἡδῆξήθη ἡ παραγωγή σίτου καὶ δὲν χρειαζόμεθα σχεδὸν σίτον ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ. Ἄλλα καὶ τὰ ἄλλα μας προϊόντα ἔχουν αὐξῆσιν ποσοτικὴν καὶ ποιότητα καλυτέραν. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἔχουν τεραστίαν ἐξέλιξιν καὶ ἱκανοποίησιν ἀπὸ τὰ κέρδη των, διότι τεραστία εἶναι καὶ δυσανάλογος, ἡ δανειακὴ καὶ ποικίλη προστασία των. Οἱ μὴ ὀργανωμένοι ὅμως ἀγρόται τῶν ὄρεινῶν μας χωριῶν δὲν ἀπολαμβάνουν οὔτε ἀπὸ τὰ κέρδη τῶν ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων, οὔτε ἀπὸ τὴν αὐξῆσιν τοῦ συναλλάγματος ἐκ τοῦ τουρισμοῦ, οὔτε ἀπὸ τὴν σιτάρκειαν τῆς χώρας οὔτε ἀπὸ τὴν αὐξῆσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ ρυζιοῦ, τοῦ ἐλαίου κλπ. Ἐκεῖ στεροῦνται μερικὸς μῆνας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου, πολλὰ ὄρεινὰ χωριά δὲν ἔχουν οὔτε ἕνα ὑγιεινὸν σχολικὸν κτίριον, οὔτε ἕνα χαλικόδρομον. Ὑπάρχουν ἀγρόται τῶν ὄρεινῶν τὰ παιδιά στεροῦνται καὶ αὐτὸ τὸ ποτήρι τὸ γάλα. Ὑπάρχουν ἀγρόται, τῶν ὄρεινῶν μας ἰδίως περιοχῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν μίαν ἀγελάδα ἢ 5-10 αἰγοπρόβατα διὰ νὰ θρέψουν τὴν πολυμελῆ οἰκογένειάν των. Ἐὰν εἰς

τὴν εἰκόνα αὐτὴν προσθέσωμεν τὸ γεγονός ὅτι, εἰς κατ' ἑξοχὴν κτηνοτροφικὰς ὄρεινὰς καὶ ἀγόνους περιοχάς, ἐπιτρέπεται ἢ μὴ ἀποδίδουσα σιτοκαλλιέργεια πρὸς βλάβην τῆς κτηνοτροφίας καὶ δενδροφυτείας, πὺν τὸσον ἐκεῖ ἤμποροῦσε νὰ εὐδοκιμήσῃ, ὅτι ὁ νόμος περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας ἐφαρμόζεται αὐστηρότατα καὶ ἔχει ἐπέλθει ἐξόντωσις τῆς κτηνοτροφίας, ὅτι καὶ τὰ δασαρχεῖα ἔχουν κηρύξει ἐξοντωτικὸν πόλεμον κατὰ τῆς αἰγοτροφίας, πὺν μόνῃ αὐτῇ συντηρεῖ τὴν ὄρεινὴν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν, δίδεται ἢ εἰκὼν τῆς ἀδιαφορίας, τῆς διώξεως καὶ τῆς ἀδικίας ὅπου εὐρίσκονται οἱ ὄρεινοὶ πληθυσμοί.

Ὅταν αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης τῆς διαβιώσεως τῶν κατοίκων τῶν 4.600 ὄρεινῶν χωριῶν μας, δὲν εἶναι οὔτε δίκαιον οὔτε ἠθικὸν νὰ διαθέτῃ τὸ Κράτος τὰ χρήματα τοῦ Δημοσίου διὰ τὰς ἀνέσεις τῶν κατοίκων τῶν πόλεων καὶ τῶν εὐφορωτέρων περιοχῶν τῆς χώρας, ἐπειδὴ αὐταὶ ἀποδίδουν καὶ προσφέρουν περισσότερα εἰς τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἔθνους δὲν ζυγίζεται μὲ τὰ χρήματα ἀλλὰ μὲ τὸ αἶμα καὶ τὴν πίστιν. Καὶ αὐτὰ τὰ δύο τιμήματα εἰς ἀσύγκριτον βαθμὸν τὰ ἔχουν προσφέρει τὰ χωριά μας. Δυστυχῶς ἔχει ἐπικρατήσῃ ἡ ἀντιαγροτικὴ νοοτροπία εἰς τοὺς οἰκονομολόγους μας καὶ τοὺς ἐκάστοτε ὑπουργοὺς καὶ ὅλοι σχεδὸν βλέπουν τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς πόλεις. Ἀρχίζουν ὅλοι, χρόνια τώρα, τὰ ἔργα ἀπὸ τὸ Κέντρον, τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς πόλεις καὶ προοδευτικῶς, μὲ ὅ,τι χρηματικά ὑπόλοιπα ὑπάρξουν, κατευθύνονται πρὸς τὴν περιφέρειαν, τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸ χωριό. Ἐνῶ πρέπει νὰ τηρηθῇ ἡ ἀντίθετος τακτικὴ. Νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν, ἀπὸ τὸ χωριό.

Τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς ἐλευθέρας ἑλληνικῆς γῆς εἶναι ὄρεινά. Ἐκεῖ λοιπόν, εἰς τὰ βουνά μας, εἶναι κτισμένα τὰ ἀτέλειωτα ἑλληνικὰ χωριά καὶ ἐκράτησαν καὶ κρατοῦν τὰς ἔθνικὰς μας παραδόσεις, μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν. Φρονοῦμεν ὅτι ἐπιβάλλεται ριζικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν τακτικὴν ὄλων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ὄλων τῶν ὑπουργείων, ἔναντι τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ. Πρόκειται διὰ σπουδαιότατον θέμα κοινωνικῆς πολι-

τικῆς καὶ προνοίας, εἶναι κατ' ἑξοχὴν ἔθνικὸν θέμα καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ληφθοῦν, ταχύτατα, σύντονα μέτρα. Ὅχι μόνον διὰ νὰ ἀποδώσωμεν δικαιοσύνην ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀνακόψωμεν τὰ ρεύματα τῆς ἀστυφιλίας καὶ τῆς μεταναστεύσεως, πὺν ἀπειλοῦν νὰ ἐρημώσωμεν τὰ ὄρεινά μας χωριά. Ἐπιβάλλεται νὰ ἀνασταλοῦν, ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν διαιταν, ὅλα τὰ ἄλλα μακρῶς πνοῆς ἔργα καὶ νὰ προηγηθῶν τὰ μικρὰ κοινοφελῆ ἔργα εἰς τὰ ὄρεινά μας χωριά. Νὰ μὴ ὑπάρξῃ χωριό χωρὶς ἐκκλησίαν, χωρὶς ὑγεινὸν σχολικὸν κτίριον, χωρὶς ὑδραγωγεῖον, χωρὶς ἓνα ἀρδευτικὸν ἔργον, χωρὶς ἕκτασιν καρποφόρων δένδρων. Νὰ γίνῃ ἀπογραφή τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι στεροῦνται οἰκοσίων ζώων καὶ νὰ διατεθοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα πρὸς ἀγορὰν αἰγοπροβάτων καὶ ἀγελάδων καὶ νὰ γίνῃ διανομὴ αὐτῶν εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἀγρότας, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ ἀγροτικὴ οἰκογένεια χωρὶς 10-15 αἰγοπροβάτα ἢ μίαν ἀγελάδα. Ἡ διάθεσις ἄς γίνῃ ἐπὶ ἐπιστροφῇ μετὰ πενταετίαν, ὅποτε καὶ τὸ κεφάλαιον δὲν θὰ χαθῇ καὶ θὰ τριπλασιασθοῦν τὰ γαλακτοφόρα ζῶα. Ἐπιβάλλεται ἡ ἴδρυσις ἰδίας ὑπηρεσίας πρὸς μελέτην τῶν προβλημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ, ἰδίως τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Χωρὶς ὑπερβολὴν ἐπιβάλλεται ἡ ἴδρυσις ὑφυπουργείου τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ, πὺν θὰ ἀναλάβῃ τὸν συντονισμόν πρὸς μελέτην καὶ ἐπίλυσιν ὄλων τῶν προβλημάτων τοῦ χωριοῦ, οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, ἐκπολιτιστικῶν κλπ.

Πρὸ πάντων χρειάζεται καὶ γίνῃ πίστις ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὅτι εἶναι κατ' ἑξοχὴν ἔθνικὴ ὑπόθεσις ἡ συγκράτησις τοῦ ὄρεινοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ χωριά μας. Ἡ συνέχεια τῆς μέχρι τοῦδε τακτικῆς εἶναι ἐπικίνδυνος. Ἐὰν θέλωμεν νὰ σταματήσῃ ἡ ἀστυφιλία καὶ ἡ μετανάστευσις, ἄς προσέξωμεν τὰ χωριά τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν τῆς χώρας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, ὑπάρχει τὸ ἠθικὸν χρέος μας πρὸς τοὺς ἥρωας τῶν ὄρεινῶν μας χωριῶν, πὺν, ἐνῶ τόσα στεροῦνται, προσφέρουν τόσα πολλὰ εἰς τὴν Πατρίδα.

ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

τ. Ἐπαρχος Κονίτης καὶ Πωγωνίου.

Ο ΙΕΡΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ζ'.

(Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος)

Στό μεταξὺ ὁ στίβος κόχλαζε καὶ ἄχνιζε μὲ τρομαχτικὴ βουὴ καὶ μὲ δαιμονικὴ κίνηση. Ἄλλεπάλληλες ὀμάδες μαινομένων ἀνθρώπων ἔτρεχαν ἀπὸ παντοῦ πρὸς τὸ κέντρον κρατώντας θριαμβευτικὰ καὶ κουνώντας ἀπειλητικὰ ὄλων τῶν εἰδῶν καὶ ὄλων τῶν μεγεθῶν ξύλα. Καὶ ἀπαίσιες κραυγὲς μίσους χτυποῦσαν καὶ ἀνατάραζαν ἀνατριχιαστικὰ τὸν ἀέρα.

Νόμιζε κανεὶς πὼς ὄλα ἐκεῖνα τὰ ξύλα εἶχαν ἀναδιθῆ, σὲ φοβερὲς ἐκρηκτικὲς στιγμὲς, σὰν καυτερὲς φλόγες ἀπὸ τὰ βάρη τῶν φλογισμένων ἀπὸ φανατισμὸ καὶ κακία ψυχῶν τοῦ πλήθους, καὶ πὼς οἱ φλόγες ἐκείνες εἶχαν πῆξει καὶ στερεώσει, κ' εἶχαν ὑψωθῆ σὰν κακοσημαδες κεραεῖς, πού τρυποῦσαν, πλήγωναν καὶ τσάκιζαν τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ σκληρὰ μηνύματα θανάτου.

Στὴ μέση τοῦ στίβου, ἀντίκρου στὸ θεωρεῖο τῶν ἐπισήμων, εἶχε κιάλας στηθῆ ἕνας πελώριος ὄγκος ἀπὸ ξύλα, μὲ πλατεῖα καὶ φουντωμένα κράσπεδα ἀπὸ ξερὰ φρύγανα. Ὁ Ἀσιάρχης Φίλιππος εἶχε διατάξει τὸν κομφέρτορα νὰ φροντίσῃ γιὰ τὸ σιδερένιο κλουβί. Καὶ μόλις τὸ ἔφεραν, ἔδωσε τὴ διαταγὴ ν' ἀρχίσῃ ἡ τελετὴ.

Ὁ κήρυκας ἔδωσε μὲ τὴ σάλπιγγά του τὸ σύνθημα καὶ τὰ πλήθη ἄρχισαν νὰ τρέχουν καὶ νὰ πηδοῦν βιαστικὰ στὶς κερκίδες, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερη θέση. Καὶ ὄλοι φώναζαν, μάλωναν, βρίζονταν, ἄλλοι τσακωνόνταν καὶ χτυποῦνταν, ἐκτοπίζοντας βίαια ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ῥιχνοντας καὶ καταρακυλώνοντας τὸν μὲ ὀρημὴ στὰ σαλοπάτια. Καὶ ἕνα φοβερὸ καὶ ἀκατάπαυστο ὀρθλιαχτὸ τρυποῦσε τὸν ἀέρα, τ' αὐτὰ καὶ τὶς ψηχῆς.

Ὁ Πολύκαρπος, ἀτάραχος πάντα καὶ σιωπηλός, ἔλυσε ἦσυχά τὴ ζώνη του, ἔβγαλε τὰ ροῦχα του, καὶ γέροντας τὸ γυμνὸ κ' ἀδύνατο κορμί του, ἔλυσε κ' ἔβγαλε τὰ σανδάλια του. Ὅσοτερα προχώρησε πρὸς τὸ σιδερένιο κλουβί καὶ μπῆκε μέσα. Ὁ κομφέρτορ πλησίασε γιὰ νὰ τὸν περάσῃ στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια τοὺς σιδερένιους χαλκάδες. Μὰ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ἤρεμα:

—Δὲν εἶναι ἀνάγκη, παιδί μου. Ἐκεῖνος πού θέλησε νὰ φτάσω ὡς τὴ φωτιά, θὰ μὲ ἀξιώσῃ καὶ νὰ σταθῶ ἀσάλευτος.

Τότε ὁ κομφέρτορ ζήτησε μίαν ἀλυσίδα, γιὰ

νὰ δέσῃ μονάχα τὰ χέρια του. Κι' ἐκεῖνος, σμίγοντάς τα πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη, σήκωσε τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ κ' ἄρχισε νὰ προσεύχεται.

—Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ πατέρας τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ εὐλογητοῦ Παιδιοῦ Σου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον Σὲ γνωρίσαμε βαθιά, Σ' εὐχαριστῶ πού μὲ ἀξιῶνεις νὰ συγκαταλεχθῶ στοὺς μάρτυρές Σου, πού ἦσαν ἀπὸ τὸ ποτήρι τοῦ Χριστοῦ Σου γιὰ τὴν ἀνάσταση σὲ μίαν αἰώνια ζωὴ ψυχῆς καὶ σώματος. Εἶθε Κύριε, νὰ μορῶσο σήμερα κ' ἐγὼ νὰ γίνω δεκτὸς κοντὰ Σου, μαζὶ μὲ ὄλους αὐτοὺς, πού εὐδόκησες νὰ Σοῦ προσφέρουν μὰ τόσο πλούσια κ' εὐπρόσδεκτη θυσία. Γι' αὐτὸ καὶ Σὲ ἠμῶ, Σὲ εὐλογῶ καὶ Σὲ δοξάζω μαζὶ μὲ τὸν ἀγαπητὸ Σου Γυιὸ καὶ μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καὶ θὰ δοξάζεστε πάντα, καὶ τώρα καὶ σ' ὄλους τοὺς ἐλλογινοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Τὴν ἴδια στιγμὴ, σ' ἕνα νόημα τοῦ Ἀσιάρχη, ὁ κομφέρτορ ἔβαλε φωτιὰ στὰ φρύγανα. Καὶ μεμιάς τεραστίαι φλόγες ἀναπλήθησαν κ' ἔξωσαν τὰ ξύλα, πού, ἀνάβοντας ἀμέσως κ' αὐτὰ, σχηματίσαν ἕναν πελώριο πύρινο κῶνον. Τὸ σιδερένιο κλουβί μὲ τὸ σεβάσιμο γυμνὸ κορμί εἶχε σὲ μιά στιγμὴ τρυγυριστῆ ἀπὸ ἀπαίσια καὶ ἀπειλητικὰ, μαῦρα καὶ κόκκινα, σχήματα καπνοῦ καὶ φωτιάς.

Τὰ πλήθη εἶχαν σηκωθῆ ὄρθια κ' ἀλάλαζαν χαρούμενα καὶ θριαμβευτικὰ. Ἄλλοι σάρκαζαν κ' ἔβριζαν τὸν τριγυρισμένο ἀπὸ τὶς φλόγες κατάδικο μὲ βάνανυες κραυγὲς καὶ χειρονομίαις, ἄλλοι χαχάνιζαν καὶ χτυποῦσαν μ' ἐνθουσιασμὸ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τους, μερικοὶ ἄλλοι, πὸ προνοητικοί, πού εἶχαν κρατῆσει ἀρκετὰ ξύλα, γιὰ ν' ἀνανεῶνουν καὶ νὰ δυναμώνουν τὴ φωτιά, ἄρχισαν νὰ τὰ πετοῦν ἀπὸ κειτάνο μὲ ὀρημὴ. Καὶ αὐτὰ πότε ἀναβαν μεμιάς καὶ ἀνατίναζαν νέες μεγάλες φλόγες, πότε ἔπεφταν πάνω στὰ αἶδρα τοῦ κλουβιοῦ κ' ἔβγαζαν ἕναν ἀλλόκοτον ἦχο, πού δὲν μορῶσο κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ ἢν ἦταν μὰ ἀπαίσια στριγγιλιά γέλοιου ἢ ἕνα ὑπόκωφο ἀναστενάγμα πόνου.

Ξαφνικὰ ἕνα παιδί ξεπετάχτηκε ἀτότομα ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κάτω διαζώματος, χύμηξε μὲ ὀρημὴ πρὸς τὴ φωτιά καί, πέφτοντας στὰ γόνατα, θρηνοῦσε κ' ὠλόλυζε γοερά.

—Θέλω νὰ πεθάνω κ' ἐγὼ! Θέλω νὰ πεθάνω κ' ἐγὼ! ἔλεγε ὀλοένα μέσα στὸν σπαραχτικὸ του θρήνο.

Καὶ γρονθώντας πρὸς τὸ θεωρεῖο τῶν ἐπισή-

μων, σηκώθηκε, τέντωσε τὸ μικρὸ κορμὶ του, ὕψωσε ἀπειλητικὰ τὰ χέρια του πρὸς τὸ θεωρεῖο, κ' ἄρχισε νὰ φωνάζη με ὅση πιὸ πολλὴ δύναμη μπορούσε:

—Εἶμαι κ' ἐγὼ Χριστιανός! Καταδικάστε με! Εἶμαι Χριστιανός! Μισῶ τοὺς ψεύτικους θεοὺς σας καὶ λατρεύω τὸν Χριστό! Μισῶ τὸν Καίσαρα, τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς ἐθνικούς, τοὺς Ἑβραίους! Σὰς μισῶ ὅλους! Καὶ λατρεύω τὸν Χριστό! Εἶμαι Χριστιανός, σὰς λέω! Καταδικάστε με! Εἶμαι Χριστιανός, Χριστιανός!

Ὁ ὄχλος στὴν ἀρχὴ ἀναταράχθηκε με ὀργή, ἀλλὰ γρήγορα ἄρχισε νὰ κἀν γοῦστο με τὶς χειρονομίες, τὶς φωνὲς καὶ τὰ λόγια τοῦ μικροῦ κ' ἀδύνατου παιδιοῦ. Καὶ ξέσπασε σὲ τρανταχτὰ γέλοια. Τότε τὸ παιδί, τοῦ κάκου καρτερώντας ν' ἀκούσῃ τὴν καταδίκη του, βλέποντας ἀντίθετα ὅλους γύρω του νὰ διασκεδάζον μεζὶ του καὶ νὰ χαχανίζον, στάθηκε τρομαγμένο, χαμένο, ἔμεινε νὰ κοιτάξῃ μερικὲς στιγμὲς τὴ φωτιά, καὶ σηκώνοντας τὰ χέρια του καὶ τὴ ματιὰ του πρὸς τὸ σιδερένιο κλουβί, ἔβαλε μιὰ δυνατὴ κραυγὴ ἀπελπισίας κ' ἔκαμε νὰ πέσῃ στὴ φωτιά. Μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ μιὰ βιαστικὴ φωνὴ ἀπὸ πίσω καὶ δυὸ γερά μπράτσα κάτω τὸν κράτησαν.

—Ὅχι, Εὔδοξε! εἶπε, πνιγμένη κ' ἀδύνατη, ἀλλὰ σταθερὰ κ' ἐπιταχιστὴ, ἡ φωνὴ τοῦ Πολύκαρπου, μέσα ἀπὸ τὶς φλόγες καὶ τοὺς καπνοὺς. Πρέπει νὰ ζήσης! Γιὰ νὰ ὑπηρετήσης τὴν Ἐκκλησίαν!

Καὶ τὰ δυὸ μπράτσα πὸν τὸν εἶχαν τυλίξει σφιχτὰ, τὸν ἀποτράβηξαν ἀπὸ τὴ φωτιά, καὶ τὸν ἀκούμπησαν ἀπαλὰ σ' ἕνα πλατὺ στῆθος. Ὁ Εὔδοξος γύρισε τὸ πρόσωπο κ' ἔμεινε νὰ κοιτάξῃ κατὰπληκτος τὸ ἀδρὸ καὶ δασὺ πρόσωπο τοῦ ἐκατόνταρχου.

—Δώδεκ' ὅσον κομφέκτορα νὰ τὸν μαστιγώσῃ! εἶπε αὐστηρὰ ὁ ἀσιάρχης Φίλιππος. Γιὰ νὰ μάθῃ νὰ μὴν κἀν τέτοια γέλοια καμώματα.

—Ὅχι! εἶπε κοφτὰ ὁ ἐκατόνταρχος. Κανένα κακὸ δὲν ἔκαμε αὐτὸ τὸ παιδί. Καὶ κανένας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν καταδικάσῃ. (Καὶ σπρώχνοντας τὸν κομφέκτορα πὸν εἶχε πλησιάσει, πρόσθεσε πιὸ ἔντονα): Κι' ἄς μὴν τολμήσῃ κανεὶς νὰ τὸ ἀγγεῖξῃ!

Ὁ δέκαρχος κ' οἱ στρατιώτες ἦταν κιόλας ἐκεῖ. Καὶ παίρνοντας ἀμέσως θέσεις ἀνάμεσα στὸν ἀσιάρχη καὶ στὸν ἐκατόνταρχο, σχημάτισαν μπροστὰ στὸν ἀρχηγὸ τους ἕναν πυκνὸ, στερεὸ κ' ἀδιάσπαστο τοῖχο. Ὁ ἀσιάρχης ἔμεινε νὰ τοὺς κοιτάξῃ ἐκπληκτος, μὰ καθὼς εἶδε τὰ φλογερά τους μάτια καὶ τὴν ἀποφασιστικὴ τους στάση, ἀποτραβήχθηκε βιαστικά. Κι' ὁ ἐκατόνταρχος ἔνοιωσε πάνω στὸ χέρι του ἕνα δειλὸ, μὰ ξεστὸ καὶ τρυφερὸ φιλί. Καὶ χάριδεψε τὰ μαλλιά τοῦ παιδιοῦ.

Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ στάθηκε ἀπορημένος. Τί νὰ εἶχε συμβῆ τάχα; Εἶχε πραγματικὰ χαμηλώσει ἡ ἀπαίσιος ἐκείνη βοή κ' ὁ ἀλαλαγμός; Καὶ εἶχε πέσει ἡ τρομερὴ ἐκείνη θύελλα τοῦ μίσους καὶ τῆς κακίας; Κάτι ἐκπληκτικὸ καὶ

παράδοξο φαινόταν νὰ εἶχε ἀπαλύνει τὸν ἄγριο τόνο, νὰ εἶχε καλμάρει τὶς ἔξαλλες ἐκδηλώσεις.

Ὁ ἐκατόνταρχος ἔριξε μιὰ ματιὰ στὰ γύρω πλήθη. Φαίνονταν μοιδιασμένα, ζαρωμένα. Μιὰ ριγηλὴ πνοὴ δέους ἔβρινε μέσα στὸ στάδιο, καὶ πνιγόντας τὶς κραυγὲς μέσα στὰ στόματα καὶ τὰ πάθη μέσα στὶς ψυχές, ἔφερνε σὲ ὅλα μιὰ σιωπὴ ἀνησυχίας καὶ φόβου.

—Κοίταξε! Κοίταξε! τοῦ εἶπε ὁ μικρός, δειχνοντας τὸν πύρινο κῶνο.

Ὁ Γάιος ἔμεινε κατὰπληκτος. Οἱ πελώριες φλόγες ὑψώνονταν ὀρηκτικὰ καὶ σέρνονταν ἀκράτητες πάνω στὰ ξύλα. Καὶ ὅμως, μόλις ἔφταναν στὸ σιδερένιο κλουβί, ἀνοίγαν ἀπότομα γύρω του καὶ τὸ ἄφηναν ἀνέγγιχτο, σὰν πέταλα λουλουδιοῦ, πὸν ἀνοίγουν γύρω ἀπὸ τὸν μίσχο του! Καὶ ὁ σεβάσιμος Γέροντας στεκόταν πάντα ὀρθιος, με τὸ γυμνὸ κορμὶ του καὶ τὴν κατὰλευκὴ μορφή νὰ λάμπουν καὶ νὰ φωσφορίζουν μέσα στὴν κόκκινη ἀνταύγια τῆς φωτιάς!

Ὁ ἐκατόνταρχος ἔμεινε νὰ κοιτάξῃ με θαυμασμό. Πῶς ἦταν δυνατό; Πῶς ἡ ἀγρία καὶ ἀτίθαση ἐκείνη φωτιά πὸν τύλιγε κ' ἔσφιγγε με τοὺς θανατεροὺς τῆς πλοκάμου τὰ ξύλα τοῦ σωροῦ καὶ τὰ ρουφούσε ἀχόρταγα με τὶς πύρινες γλώσσες τῆς, ἔχανε τὴν ὀργὴν καὶ τὴ δύναμή της σ' ἐκείνο τὸ σημεῖο κ' ἀποτραβίταν γύρω σὲ κάποια ἀπόσταση;

—Θαύμα! μουρμούρισε τρέμοντας ἀπὸ συγκίνηση ὁ Εὔδοξος. Ὁ Θεὸς τὸν προστατεύει!

Ὁ ἐκατόνταρχος γύρισε πρὸς τοὺς κοντοὺς με τὰ λάβαρα, καὶ ἀναμέτρηση τὴν πνοὴ τοῦ ἀνέμου. Σκέτος βοριάς, με ἄρκτη δύναμη μάλιστα. Ἄπ' αὐτὴ λοιπὸν τὴ μεριά, τὴ βορινή, ἔπρεπε οἱ φλόγες νὰ εἶχαν μετὴ ὀπωσδήποτε στὸ κλουβί. Πῶς γίνεται λοιπὸν αὐτὸ; Πῶς μένει αὐτὸ τὸ κενὸν μέσα στὴ μέση τῆς φωτιάς; Νομίζει κανεὶς πὼς κάποια πνοὴ κατεβαίνει ἀπὸ πάνω, καὶ φυσώντας δυνατὰ πρὸς τὸ κλουβί, διώχνει κ' ἀπομακρύνει τὶς φλόγες.

Κι' ὁ ἐκατόνταρχος Γάιος ἔμεινε συλλογισμένος. «Ἀπὸ πάνω; Ἀπὸ πού;

Γύρισε καὶ κοίταξε τὸ πλήθος. Εἶχε βουβαθῆ σχεδὸν ὁλότελα. Παρακολουθοῦσε τὸ παράδοξο καὶ ἀνεξήγητο φαινόμενο, κ' ἔμεινε συγχυσμένο, φοβισμένο. Κι' ἕνα ὑπόκοφο μουρμουρητὸ ἄρχισε νὰ σέρνεται στὶς κερκίδες καὶ νὰ δυναμώνῃ ὁλοένα. Μὰ ξαφνικὰ κάποια φωνή, σὰν νὰ εἶχε μαζέψει καὶ συγκεντρώσει μέσα τῆς τὸ ὑπόκοφο μουρμουρητὸ καὶ νὰ τοῦ ἔδινε ἔκφραση καὶ νόημα, ἀκούστηκε δυνατὴ κ' ἐπιτακτικὴ:

—Ἄς τὸν ἀφήσουν λοιπὸν, ἀφοῦ δὲν τὸν πιάνει ἡ φωτιά!

Βαθειὰ σιωπὴ ἐσκέπασε ὁλόκληρο τὸ Στάδιο. Μὰ σὲ λίγο μιὰ ἄλλη φωνὴ ἀπὸ ἄλλο σημεῖο:

—Ἄς τὸν ἀφήσουν! Ἐμεῖς τὸν καταδικάσαμε νὰ καί, ὄχι νὰ ψηθῇ!

Καὶ ἄλλη φωνὴ ἀπὸ ἀλλοῦ:

—Εἶναι καὶ πολὺ γέρος! Ἄς τὸν ἀφήσουν!
Μὰ ὁ Φίλιππος Τραλλιανός, θυμωμένος κ' ἀνύσυχος γιὰ τὴν περιέργη στάση τοῦ ὄχλου, καί τι μουμοῦρισε στὸν κομφέκτορα, κ' αὐτός, προχωρώντας γρήγορα στὸ κλουβί, τράβηξε μεμιάς τὸ ξίφος του καὶ τὸ ἔμπηξε μὲ δύναμη στὸ γυμνὸ στήθος. Καὶ τὸ αἶμα, ἀναπηδώντας ὀρηκτικὸ ἀπὸ τὴν πληγὴ, χάραξε μεμιάς πλατεῖα κόκκινα αὐλάκια πάνω στὸ λεπτὸ κορμί, κ' ἄρχισε νὰ κυλᾷ καὶ νὰ πέφτει πυκνὸ καὶ ἄφθονο μέσα στὴ φωτιά.

Ἐνα μακροσόφοτο κ' ὑπόκοφο «ὦ ω ω» ἀκούστηκε ἀπὸ τὶς κεράδες καὶ σφύρησε ἀνατριχαστικά σ' ὀλόκληρο τὸ Στάδιο. Στὴν ἀρχὴ ἔμοιαζε μὲ πνιγμένο μουγκρητό, μὰ σὲ λίγες στιγμὲς ἄρχισε ν' ἀλλάξει καὶ, παίρνοντας ἀλλεπάλληλους διαφορτικόνους τόνους, ἔγινε στενναγμὸς ἀνακουφίσεως, βρονὴ χαράς, ξέσπασμα γέλιου. Ὁ ὄχλος ξανάρχισε νὰ διασκεδάει. Καὶ στάθηκε νὰ χαζέψει μὲ ἱκανοποίηση τὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ θεάματος.

Ὁ Εὐδόξος εἶχε κρύψει μὲ ἀναφυλῆτὰ τὸ πρόσωπό του στὸ πλατὺ στήθος τοῦ ἑκατόνταρχου. Κι' αὐτός, ταραγμένος καὶ ἀναστατωμένος, πότε κοίταζε μὲ ἄγρια ματιὰ τὸν ὄχλο καὶ τὸ θεωρεῖο, πότε παρακολουθοῦσε μὲ θλίψη καὶ πόνο τὸν σεπτὸ μάρτυρα.

Τὸ γυμνὸ κορμί του εἶχε τώρα διπλωθῆ μέσα στὸ στενὸ κλουβί, σὺν τσακισμένο κυπαρίσσι. Καὶ τὸ λευκὸ κεφάλι, πεσμένο στὰ σιδερένια κάγκελα, ἄφηνε τὰ μακρὰ μαλλιά του νὰ περνοῦν ἔξω ἀπ' αὐτὰ καὶ ν' ἀπλώνωνται στὴ γῆ σὺν ἓνα μάτσο ἀπὸ ἄσπρα λουλούδια. Νόμιζε κανεὶς πὼς ὁ σεβασμὸς Γέροντας, πεσμένος στὰ γόνατα σὲ σιωπηλὴ προσεσχὴ, ἀπόθετε τὸ λευκὸ μπουκέτο, μαζί μὲ τὴν ψυχὴ του, στ' ἀόρατα πόδια Ἐκείνου, πού τοῦ παράστεκε τὴν ἱερὴ ἐκείνη ὥρα.

Καὶ τὸ αἶμα ἔτρεχε, ἔτρεχε ὀλοένα, σὺν ν' ἀνάβριζε ἀσταμάτητα ἀπὸ μὴν ἀνεξάντητη πηγή, σὺν νὰ εἶχε γίνῃ ἡ πληγὴ τοῦ στήθους μὰ ἀσείρευτη βουσομάνα, πού οἱ μυστικὲς τῆς φλέβες ἀντλοῦσαν ἀέναυ τὸ ἅγιο ἐκεῖνο μῦρο τῆς ζωῆς ἀπὸ μὴν ἀπέραντη καὶ ἀκένωτη καρδιά, τὴν καρδιά τοῦ Γέροντα. Καὶ καθὼς αὐτὸ κυλοῦσε μέσα στὴ φωτιά, οἱ φλόγες ἀποτραβιούνταν μὲ σεβασμὸ, ἔσκυβαν τὸ κεφάλι κ' ἔπεφταν ταπεινὲς κ' ἔξουθενωμένες στὸ χῶμα, γιὰ νὰ προσκυνήσουν εὐλαβικά τὰ πόδια τοῦ Γέροντα καὶ νὰ προσφέρουν τὶς τελευταῖες τους ἀναλαμπὲς σὺν ἐξίλαστήρια θυσία. Καὶ χάνονταν, ξεψυχοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ καμένα ξύλα—μαῦρα ἔρεπτα τῆς ἀνθρώπινης κακίας—μὲ μὴ τελευταία, μαύρη κ' αὐτῆ, πνοή.

Ἡ φωτιά ἔσβησε ἀπὸ τὸ αἶμα του! ἀκούστηκε μὴ φωνὴ ἀπορίας καὶ θυμασμοῦ ἀπὸ τὸ πλῆθος.

—Ἀλήθεια! ἀκούστηκε μὰ ἄλλη. Τὸ αἶμα του τὴν ἔσβησε!

Καὶ τὸ πλῆθος κατέβασε πάλι τὸν τόνο τῆς βουῆς καὶ τῶν ἐκδηλώσεών του.

—Νὰ ἦταν ἀραγε ἀθῶος; ρώτησε κάποιος

ἄλλος.

Καὶ μὰ ἀλλόκοτη σιωπὴ σκέπασε κ' ἔπνιξε τὸ στάδιο.

Η'.

—Θὰ μπορούσαμε, ἀδελφέ μου, νὰ ζητήσουμε τὴ βοήθειά σου; εἶπε στὸν ἑκατόνταρχο ὁ Μαρκίον, πλησιάζοντάς τον ἀθόρυβα, μαζί μὲ τὸν Εὐάρεστο καὶ τὸν Κλεῖτο.

—Ναί. Τί θέλετε;

—Νὰ πάρουμε τὸ λείψανό του.

Ὁ ἑκατόνταρχος προχώρησε ἀποφασιστικά πρὸς τὸ θεωρεῖο. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ὁ ἀνθύπατος καὶ οἱ ἄλλοι εἶχαν σηκωθῆ, ἔτοιμοι νὰ φύγουν.

Ὁ Γάιος παρουσιάστηκε στὸν ἀνθύπατο καὶ ζήτησε τὴν ἄδεια νὰ παραδώσῃ τὸν νεκρὸ σὲ μερικοὺς φίλους καὶ μαθητὲς του, πού ἤθελαν νὰ τὸν θάψουν. Ὁ ἀνθύπατος δὲν ἐφάνηκε νὰ ἔχῃ ἀντίρρηση, μὰ ὁ ἄρχοντας Νικήτης βιάστηκε νὰ τὸν ἐμπόδιση.

—Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ! εἶπε κατηγορηματικά. Ἄν τοὺς τὸν παραδώσουμε, θὰ τοὺς προσφέρουμε ἀκόμη ἓνα θεοὶ γιὰ νὰ λατρεύουν. Καὶ θὰ γίνουν πρὸ φανατικοὶ καὶ πρὸ ἐπικίνδυνοι.

Καὶ γυρνώντας στὸν ἑκατόνταρχο, πρόσθεσε ἐπιτακτικά:

—Κι' ἐσὺ νὰ περιορίζεσαι μόνον στὸ καθήκον σου! Καὶ ἔξερες βέβαια ὅτι τὸ καθήκον σου εἶναι νὰ ἐπιβλέψῃς γιὰ νὰ ριχτῇ τὸ πῶμα στὸν κοινὸ λάκκο, ὅπως τὰ ἄλλα!

—Θὰ ἤθελα ν' ἀποφύγω ἓνα τέτοιο καθήκον, εἶπε μὲ συγκρατημένη φωνὴ ὁ Γάιος.

—Δὲν ἔχεις τέτοιο δικαίωμα!

—Τότε προτιμῶ νὰ παρατηθῶ.

—Οὔτε αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ κάμῃς!

—Θὰ τὸ ζητήσω ἀπὸ τὸν ἀνθύπατο, καὶ τὸν παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ ἐπιτρέψῃ.

—Μὰ γιατί; ρώτησε ἀπορώντας ὁ ἀνθύπατος. Νομίζεις πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν ἀθῶος;

—Ναί.

—Κι' ἐγὼ τὸ πιστεύω, εἶπε ἐμφαντικά ὁ Ἡρόδης.

—Κι' ἐγὼ! ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ θεωρείου σπασμένη καὶ ταραγμένη, ἡ λεπτὴ φωνὴ τῆς Ἀλκῆς.

Ὁ Στάτιος Κοδράτος ἔριψε μὰ ματιὰ στὸν Ἡρόδη, στὴν Ἀλκῆ, στὸν ἑκατόνταρχο, καὶ γύρισε στὸν σύμβουλό του.

—Κι' ἂν τοὺς τὸν παραδώσουμε, εἶπε, τί ἔχουμε νὰ φοβηθοῦμε; Αὐτοὶ τώρα εἶναι τόσο τρομοκρατημένοι! Κι' οἱ ἄλλοι, δὲν τοὺς εἶδες; Τὰ εἶχαν χάσει πού τὸν εἶδαν τόσο γέρο καὶ τόσο γενναῖο. Καὶ δυὸ φορὲς βουβάθηκαν καὶ πάγωσαν, σὺν νὰ εἶχαν μετανοήσῃ. Τί τοὺς ἐνδιαφέρει λοιπὸν τὸ πῶμα;

—Τοὺς ἐνδιαφέρει, εἶπε ὁ ἀσίστατος Φίλιππος, πού εἶχε μπῆ κ' αὐτός, πρὶν ἀπὸ λίγες στιγμὲς, στὸ θεωρεῖο. Ἄν κοιτάξετε κάτω, θὰ δῆτε μὲ πόσο πείσμα καὶ θυμὸ οἱ Ἰουδαῖοι ἔχουν μαζευτῆ γύρω ἀπὸ τὸ κλουβί καὶ φυλά-

γονο τὸ πτόμα. Δὲν θὰ τὸ παραδώσουν!

Ὁ ἀνθύπατος ἔριξε τὴ ματιά του στὸν στίβο καὶ εἶδε πράγματι τοὺς Ἰουδαίους νὰ χειρονομοῦν ἄγρια γύρω ἀπὸ τὸ κλουβί καὶ νὰ κραυγάζουν ἀπειλητικά: «Δὲν θ' ἀφήσουμε νὰ παραδοθῇ τὸ πτόμα! Δὲν θὰ ἐπιτρέψουμε νὰ τὸν πάρουν οἱ συνωμότες κ' οἱ ἐπαναστάτες! Θὰ τὸ ρίξουμε στὸν λάκκο! Στὸν λάκκο!»

—Πρέπει νὰ συμμορφωθῆς πρὸς τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, ἀνθύπατε! Καὶ πρὸς τὴν ἐπιταγὴ τοῦ νόμου! εἶπε αὐστηρὰ ὁ Νικήτης. Δὲν μπορεῖς παρὰ νὰ διατάξεις νὰ ρίξουν τὸ πτόμα στὸν λάκκο!

—Μὰ αὐτὸ ἴσα-ἴσα θὰ εἶναι τὸ παράνομο, ἀντιμίλησε κατηγορηματικά ὁ Ἡρώδης. Οὔτε σὲ μονομαχία σκοτώθηκε, οὔτε σπαράχτηκε ἀπὸ τὰ θηρία ὁ ἀνθρώπος αὐτός. Γύρῃ αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ριχτῇ στὸν λάκκο.

Κι' ἡ φωνὴ του ἐπαλλε ἀπὸ συγκρατημένη ὀργή. Ὁ πατέρας του ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζῃ μὲ βλοσυρὴ καὶ σκοτεινὴ ματιά.

—Μὰ τότε ποῖο εἶναι τὸ νόμιμο; εἶπε μὲ θυμωμένο σαρκασμό. Νὰ ἱκανοποιήσουμε τοὺς Χριστιανούς; Ἡ μήπως καὶ νὰ τιμήσουμε τὸ πτόμα; Εἰμὶ περιεργός νὰ δῶ ὡς πού θὰ φτάσῃ ἡ νομικὴ σου σοφία!

Ὁ Ἡρώδης μὲ μιὰ βίαιη κίνηση τοῦ χειριοῦ ἔκαμε ν' ἀπαντήσῃ μὲ ὀργή, μὰ συγκρατήθηκε κ' ἔμεινε λίγες στιγμὲς σιωπηλὸς καὶ συλλογισμένος. Ἡ καρδιά τοῦ ἐκατόνταρχου χτυποῦσε δυνατὰ.

—Πέθανε στὴ φωτιά, εἶπε ἀργὰ καὶ σοβαρὰ ὁ Ἡρώδης. Στὴ φωτιά πρέπει καὶ νὰ τελειώσῃ.

—Μὰ ναι, ναι! Πολὺ καλὴ ἰδέα! εἶπε εὐχαριστημένος ὁ ἀνθύπατος, βρισκοντας ἔτσι κάποια διέξοδο. Νὰ τὸν κάψουμε. Θὰ εἶναι τὸ καλύτερο.

—Ὅχι! φρούαξε ὁ Νικήτης. Θὰ εἶναι κ' αὐτὸ μιὰ νίκη τῶν Χριστιανῶν. Θὰ μαζέψουν τὰ κόκκαλά του, θὰ τὰ φυλάξουν ὡς ἱερὰ κειμήλια καὶ θὰ παίρνουν ἀπ' αὐτὰ περισσότερο φανατισμὸ καὶ πείσμα.

—Θὰ τὸ ἀπαγορεύσουμε, εἶπε καθησυχαστικά ὁ ἀνθύπατος. Θὰ βάλουμε φύλακες, πού θὰ σκορπίσουν τὰ κόκκαλα καὶ θὰ τὰ ἐξαφανίσουν. Ἐσὺ θ' ἀναλάβῃς αὐτὴ τὴν εὐθύνη, ἐκατόνταρχε.

Καὶ γινώχνοντας στὸν ἀσιάρχη, ἔδωσε τὴν τελικὴ διαταγὴ:

—Αὐτὸ θὰ γίνῃ.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ὁ ἀρχοντας Νικήτης, κατακόκκινος ἀπὸ θυμὸ, τρέμοντας, πλησίασε τὸν γιό του, τὸν ἄρπαξε ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ σφίγγοντας καὶ κουνώντας τον δυνατὰ:

—Εἶσα ἀνάξιος Ρωμαῖος! εἶπε μὲ φωνὴ πνιγμένη καὶ τραχειά. Εἶσα ἀνάξιος γιός μου. Καὶ δὲν ἔχεις πιά θέσση στὸ σπῆτι μου!

Καὶ τὸν ἔσπρωξε βίαια.

—Ναί, ἔτσι εἶναι, ἀποκοίθηκε ἥσυχά καὶ σταθερὰ ὁ Ἡρώδης. Τὸ ἴδιο εἶχα σκεφτῆ κ' ἐγώ. Δὲν μπορῶ πιά νὰ εἶμαι γιός σου.

Καὶ κοιτάζοντας τὸν πατέρα του κατάματα:

—Κι' οὔτε τὸ θέλω, πρόσθεσε μὲ φωνὴ πνιγμένη ἀπὸ ἀγανάκτηση καὶ λύπη.

Κι' ἔκαμε νὰ φύγῃ, μὰ ξαναγύρισε.

—Καὶ γιὰ νὰ μὴν κρατήσω οὔτε καὶ τὸ ὄνομα πού μου ἔδωσες, θὰ τὸ ἀλλάξω.

Μικρὴ σιωπὴ, γεμάτη ἀπὸ συγκίνηση καὶ ἀδημονία.

—Ἀπὸ αὐτὴ τὴ στιγμὴ θὰ λέγομαι Πολύκαρπος, εἶπε ὁ Ἡρώδης.

Καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ θεωρεῖο. Καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ, μὲ τὶς παλάμες στὸ πρόσωπο καὶ κλαίοντας μὲ ἀναφυλητὰ, βγήκε πίσω ἀπὸ τὸν ἀδελφό της καὶ ἡ Ἀλκη...

Σὲ λίγο, μιὰ νέα μεγάλη φωτιά, δίπλα στὴ σθμισμένη, εἶχε ἀνάψει καὶ φουντώσει. Κι' ὁ ἐκατόνταρχος Γάιος, μαζὶ μὲ τέσσερες στρατιῶτες του, πήγε στὸ σιδερένιο κλουβί, ἀνοίξε τὴν πόρτα, καὶ παίρνοντας ἀπαλὰ τὸ νεκρὸ σῶμα, τὸ σήκωσε ἀνάλαφρα στὰ γερά του μπράτσα καὶ τὸ ἀπόθεσε μὲ προσοχὴ στὰ χέρια τῶν στρατιωτῶν. Αὐτοί, κρατώντας το οἱ δυὸ ἀπὸ τὰ πόδια κ' οἱ ἄλλοι δυὸ ἀπὸ τὶς μασάλες, προχώρησαν μὲ βήματα ἀργὰ πρὸς τὴν καινούργια φωτιά καὶ τὸ ἔβαλαν ὅσο πὸ μαλακὰ μποροῦσαν μέσα στὶς φλόγες.

Ἐνα λεπτὸ καὶ δυνατὸ τριζίμο ἀκούστηκε, ὡς ἂν κάτι ἀνατριχιαστικὸ νὰ ψιθύριζαν ἀναμεταξύ τους οἱ φλόγες. Καὶ μιὰ ὑπέροχη εὐωδία, ὡς ἂν νὰ εἶχαν χυθῆ μέσα σ' ἐκείνη τὴ φωτιά τὰ πὸ ὄραια καὶ σπάνια μύρα, ἀπλόθηκε γύρω καὶ ἀρωμάτισε τὴν ἀτμόσφαιρα.

Οἱ φλόγες ὑψώθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ νεκρὸ σῶμα καὶ σχηματίσαν ἕναν πυκνὸ πύρινο κύκλο, πού τὸ προσάτεσε ἀπὸ τὰ βέβηλα μάτια.

Ὁ ἐκατόνταρχος Γάιος εἶχε παρατάξει τοὺς στρατιῶτες του σὲ κάποια ἀπόσταση γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά. Κι' αὐτοί, χωρὶς νὰ τοὺς εἶχε δώσει καμμιά διαταγὴ, στάθηκαν σὲ προσοχὴ καὶ σήκωσαν τιμητικὰ τ' ἀκόντιά τους. Ὁ δέκαρχος κρατοῦσε τὸ ξίφος του χαμηλὰ, μὲ τὴν ἄκρη του σκυμμένη πρὸς τὴν φωτιά, ὅπως καὶ τὸ πρόσωπό του. Κι' ὁ Γάιος, κρυφοκοιτάζοντας τοὺς ὅλους κάθε λίγο ἕνα γύρω, περπατοῦσε ὀλοένα ἄνω κάτω.

Τὸ πλῆθος εἶχε ἀρχίσει νὰ σκορπίζῃ καὶ νὰ φεύγῃ. Κι' ἡ ἀτέλειωτη βοὴ του νὰ χαμηλώνῃ καὶ νὰ σβῆνῃ. Μερικοὶ φανατικοί, κατεβαίνοντας στὰ χαμηλότερα σκαλοπάτια, ἔριχναν ἀκόμη στὴ φωτιά ξύλα καὶ βορσιές. Ἄλλοι ὅμως τοὺς μάλλον μὲ θυμωμένες φωνὲς καὶ τοὺς ἐμπόδιζαν. Πολλοὶ ἄλλοι στέκονταν καὶ κοίταζαν τὴν φωτιά σιωπηλοὶ καὶ συλλογισμένοι, ἢ μουρμουρίζαν λόγια συμπόνιας καὶ μετανουήμου. Κάποιες γυναῖκες ἔκλαιαν.

Κι' ἡ νύχτα, σκοτεινὴ καὶ θλιμμένη, ἔριχνε ὀλοένα πὸ πυκνοὺς τοὺς μαύρους πέπλους της, ὡς ἂν νὰ ἤθελε νὰ τυλίξῃ τὰ πάντα γύρω, ὀλόκληρη τὴ γῆ, μὲ βαρὺ πένθος.

Ὁ ἐκατόνταρχος Γάιος ἔριχνε κάθε λίγο τὴν ματιά του πρὸς τὴν πόρτα τῶν ἀρμάτων κ' ἔβλεπε τὴν πυκνὴν ὀμάδα τῶν Χριστιανῶν, πού, πεσμένοι στὰ γόνατα, προσεύχονταν. Κι' ἀνα

ρωτιότητα με άδημονία: Θά δοκίμαζαν τάχα να πάρουν τὰ κόκκαλα τοῦ νεκροῦ, ἢ θά φοβούνταν;

Γύρισε καὶ κοίταξε τὴ φωτιά. Οἱ φλόγες εἶχαν τώρα χαμηλώσει, εἶχαν σκίψει, σάν νά εἶχαν γονατίσει κι' αὐτὲς μπροστά στὰ ἱερὰ λείψανα. Καὶ στοῦ τέλος ἔγειραν πάνω σ' αὐτὰ καὶ τὰ ράντισαν με τὰ λαμπερὰ δάκρυα τῶν τελευταίων ἀναλαμπῶν τους.

—Τώρα πρέπει ν' ἀνάψουμε τὶς δάδες, γιὰ νά φυλάξουμε τὰ κόκκαλα, εἶπε στὸν δέκαρχο. Ὅσο πού νά σβήση δλότελα ἡ φωτιά, γιὰ νά τὰ σκορπίσουμε.

Μὰ ὁ δέκαρχος ἔμενε ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. Τὸ ἴδιο κι' οἱ στρατιῶτες.

—Αὐτὴ εἶναι ἡ διαταγή, ξαναἔπε ὁ ἑκατόνταρχος. Καὶ ξερρετε πὺς δὲν μποροῦμε νά τὴν παραβοῦμε.

Μὰ καὶ πάλι οὔτε ὁ δέκαρχος, οὔτε οἱ στρατιῶτες κινήθηκαν ἀπὸ τὶς θέσεις τους. Ὁ δέκαρχος μόνο ἀνασήκωσε τὸ γυμνὸ του ξίφος καὶ τὸ γύρισε δίπλα, σάν κάτι νά ἤθελε νά δείξῃ στὸν ἑκατόνταρχο.

Μέσα στὸ σκοτάδι ἡ ψηλὴ καὶ γερὴ σιλουέττα τοῦ Κλείτου φάνηκε νά πλησιάζῃ ἀθόρυβα στὴ φωτιά. Καὶ μόλις ἔφτασε ἐκεῖ, κάθησε γονατιστός, κι' ἀπλώνοντας τὰ γυμνά του χέρια, τὰ βύθισε μέσα στὰ μισοκαμένα ξύλα καὶ τ' ἀνατάραξε. Γιὰ μιὰ στιγμή ἀποτραβήξε τὰ χέρια του ἀπότομα με μιὰ βίαιη κίνηση πόνου, ἀλλὰ τὰ ξανάβαλε μεμιάς, κι' ἄρχισε νά ψάχνῃ μέσα στὶς καντὲς στάχτες καὶ τὰ ξύλα, βιαστικά κι' ἐπίμονα. Καὶ κάθε λίγο τ' ἀποτραβοῦσε, κι' ἀπόθετε δίπλα του με προσοχὴ τὸ πολύτιμο εὔρημα.

—Πιάστε τον! εἶπε με πνιγμένη φωνὴ ὁ Γάιος.

Μὰ κανεὶς δὲν κινήθηκε. Ὅλοι παρακολοῦθοῦσαν με βουθὴ συγκίνηση τὸ γενναῖο παληκά-

ρι, πού πάλευε με τὴ φωτιά, γιὰ νά μαζέψῃ τὰ ἱερὰ κόκκαλα. Κι' οὔτε κινήθηκε κανεὶς δὲταν σὲ λίγο πλησίασαν ὁ Μαρκίων, ὁ Εὐάρεστος καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἄρχισαν ὄλοι νά παρνοῦν καὶ νά φυλάγουν τὰ κόκκαλα κάτω ἀπὸ τοὺς χιτῶνες τους.

Σὲ λίγες στιγμές, τὸ ἴδιο ἀθόρυβα καὶ βιαστικά, ἀποτραβήχτηκαν ὄλοι στὸ βάθος. Κι' ἡ λυπημένη νύχτα τοὺς τύλιξε προστατευτικά.

—Πρέπει νά δοῦμε ἂν ὑπάρχουν ἀκόμη κι' ἄλλα, γιὰ νά σκορπίσουμε τοῦλάχιστον αὐτὰ, εἶπε χαμηλόφωνα ὁ ἑκατόνταρχος.

Καὶ προχώρησε ἀργά πρὸς τὴν φωτιά. Ὁ δέκαρχος κι' οἱ στρατιῶτες τὸν παρακολουθοῦσαν με τὸ βλέμμα τους καὶ τὴν καρδιά τους. Τὸν εἶδαν πού ἔφτασε στὴ φωτιά, πού ἔσκυψε σ' αὐτὴν καὶ με τὸ ξίφος του ἀνάδευε τὶς στάχτες. Καὶ ξαφνικά, ἀφοῦ ἔριξε πίσω μιὰ ματιὰ σ' αὐτούς, γύρισε τὸ κορμί του με τρόπο, πού νά μὴ μποροῦν νά τὸν βλέπουν ἀπὸ μπροστά, ἔσκυψε πῶς πολὺ κι' ἀνασηκώθηκε ἀμέσως.

Ὁ δέκαρχος ἄκουσε ἕναν λυγμὸ δίπλα του. Γύρισε καὶ εἶδε τὸν λεπτοκαμωμένον στρατιῶτη, πού εἶχε διαβάσει τὶς μεμβράνες.

—Τί ἔπαθες; τὸν ρώτησε.

—Δὲν εἶδες, πού πήρε κι' αὐτὸς κόκκαλο καὶ τὸ ἔκρυψε στὸν κόρφο του;

—Ναί, τὸ εἶδα.

Καὶ σὲ λίγο τὸ ἀπόσπασμα, παραταγμένο σὲ τριάδες, γύριζε με βῆμα ἀργὸ στοὺς στρατῶνες. Πίσω ἀκολουθοῦσε ὁ ἑκατόνταρχος Γάιος, σοβαρὸς καὶ συλλογισμένος.

Ξαφνικά ἔνοιωσε μέσα στὴν παλάμη του νά τρυπῶνῃ ἕνα μικρὸ παιδικὸ χεράκι. Χωρὶς νά γυρίσῃ νά δῇ, κατάλαβε πὺς δίπλα του περπατοῦσε ὁ Εὐδόξος. Κι' ἔσφιξε τὸ χεράκι τοῦ παιδιοῦ με ζεστὴ τρυφερότητα καὶ με βαθειὰ συγκίνηση.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑ·Ι·ΔΗΣ

Ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὸ τί ἐγίνετο ἄλλοτε, σήμερον ἡ ἐπιστήμη ἀλλὰ καὶ ἡ ζωντανὴ νεωτέρα Τέχνη, γνωρίζει νά σέβεται τὴν χριστιανικὴν Πίστιν καὶ τὴν ἀνυπερέβλητον δημιουργικὴν ἀξίαν της. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πρέπει νά ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν, νά μὴ βασίζεται πλέον εἰς ἀπρηχαιωμένους ἀντιλήψεις περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν χριστιανικὴν Πίστιν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν, καὶ νά γνωρίζῃ ὅτι ἡ ἐπιστροφή πρὸς τὴν χριστιανικὴν Πίστιν, με τὴν ὁποῖαν ἔχει συυφανθῆ τοῦ ἔθνους μας ἡ ὑπόστασις καὶ εἴκοσι αἰῶνων ἱστορία, ὄχι μόνον ἑναρμονίζεται πλήρως πρὸς τὰ συμπεράσματα τῆς προόδου τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν ἐγγύησιν διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν τεραστίων προβλημάτων τὰ ὁποῖα θέτουν ἐνώπιόν μας οἱ σημερινοὶ καιροί, τὴν ἐπιτακτικωτέραν προσταγὴν διὰ τὴν ζωὴν μας καὶ διὰ τὸ μέλλον μας.

(Ἀπὸ τὴν « Δῆλωσιν » τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν καὶ καλλιτεχνῶν)

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΜΠΡΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Τὰ μεγάλα γεγονότα πού διαδραματίζονται σήμερα εἰς τὸν πλανήτην μας, τὰ συνταρακτικὰ ὄντως καὶ ἐξόχως ἀνησυχητικὰ, θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐμβάλουν ὄλους εἰς μεγάλην συλλογὴν. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἔρχονται νὰ δικαιώσουν ὅσα ἔλεγεν ἡ «Διακήρυξις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», πρὸ δέκα ἐτῶν. Καὶ ὅπως παρατηρεῖται εἰς ἄλλην στήλην, τὸ ἔτος 1956, μὲ τὰς διαφόρους αὐτὰς ἐκφάνσεις, ἐξαιρετικῆς διὰ τὴν ἱστορικὴν κτωτερότητος, εἶναι πράγματι ἔτος ἀγδίας.

Αἱ « Ἀκτῖνες » δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀγνοοῦν τὰ γεγονότα, δὲν ἠμποροῦν ὅμως καὶ νὰ εἰσέρχωνται πολὺ μέσα εἰς αὐτά, διότι πρέπει ὄχι ἀπλῶς νὰ εἶναι, ἀλλὰ καὶ νὰ φαίνονται μακρὰν ἐντελῶς ἀπὸ κάθε τι πού θὰ ἀνομάζετο ἀνάμειξις εἰς θέματα πολιτικῆς, ἐσωτερικῆς ἢ διεθνοῦς.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι πολιτικὴ τὸ παράπονον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τὴν συμπεριφορὰν πού τοῦ δείχνουν οἱ μεγάλοι εἰς τὸ Κυπριακὸν ζήτημα, παράπονον τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἔτη εὐρίσκει ἀπήχησιν εἰς τὰς στήλας τῶν « Ἀκτίνων ». Ὅπως δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ περιοδικοῦ τούτου οὔτε ἡ ἐκδηλώσις τῆς ἀγδίας καὶ τῆς ἀγανακτήσεως διὰ τὰς τόσας καταπατήσεις πάσης ἐννοίας ἀνθρωπισμοῦ, πού γεμίζουν κάθε ἡμέραν τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων καὶ τὰς εἰκονογραφημένας σελίδας τῶν περιοδικῶν ὄλου τοῦ κόσμου.

Ποὺς ἐπερίμενε τὸ 1956 νὰ εἶναι τέτοιο ! Καὶ ὅμως ἔτσι ἔπρεπε νὰ τὸ περιμένῃ κάθε ἓνας, ὁ ὁποῖος βλέπει ἀπὸ χριστιανικῆς σκοπιᾶς τὰ πράγματα καὶ γνωρίζει, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ πνευματικὴ θεμελιώσις λείπει, πᾶσα ἐλπίς εἶναι φρούδη καὶ ἐπομένως καὶ ἡ πρόοδος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ καταντᾷ πρόοδος τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἀγωνίας.

Καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν, λοιπόν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις δέκα ἐννέα χρόνια τώρα, αἱ « Ἀκτῖνες » θὰ εἰποῦν ὅτι ἔλεγαν πάντοτε : Καθῆκον ὄλων μας εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ ἐπιστράτευσις. Εἶναι ἴσως τὸ μόνον τὸ ὁποῖον τώρα ἔχομεν νὰ κάνωμεν. Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ μὴ μᾶς ζητηθοῦν καὶ ἄλλα πράγματα. Ἄλλὰ πάντως, αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἐπιστράτευσις εἶναι ἓνα χρέος καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ διὰ τὸ ἔθνος μας. Κάθε πού ἓνας Ἕλλην τονώνεται πνευματικῶς, ὄλον τὸ ἔθνος κάνει ἓνα βῆμα πρὸς τὴν καλὴν ἀντιμετώπισιν τῶν μεγάλων δυσχερειῶν.

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΒΑΣΘΗ !

« Οὐδεμία ὑφίσταται ὀργανικὴ λειτουργία εἴτε ἐν ὑγιεῖ εἴτε ἐν παθολογικῇ τοῦ ὀργανισμοῦ καταστάσει, ἥτις νὰ μὴ ἐπηρεάζεται καὶ νὰ μὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπίδρασιν ».

Ἡ βασικὴ αὐτὴ ἰδέα, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ τῆς ἐργασίας τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μαρίνου Γερουλάνου « Ψυχικαὶ ἐπίδρασεις ὡς νοσογόνος παράγων », 1948, (βλ. βιβλιοκρισίαν εἰς « Ἀκτῖνες » 1948 σελ. 197 ἐπ.) ἢ αὐτὴ βασικὴ σκέψις εἶναι πάλιν ὁ σκελετὸς νέας ἐργασίας τὴν ὁποίαν μᾶς προσέφεραν ὁ σεβαστὸς διαπρεπὴς καὶ ἀκάματος αὐτὸς ἐργάτης τοῦ πνεύματος μὲ τὸ νέον του βιβλίον « Ἡ ἱατρικὴ ἀπὸ πνευματικῆς ἐπισκοπήσεως » (ἐκδ. « Δαμασκοῦ », Ἀθῆναι 1956). « Ἡθέλησα διὰ τοῦ παρόντος βιβλίου νὰ ὑποδείξω ἐκ νέου καὶ νὰ τονίσω » λέγει εἰς τὸν πρόλογον τοῦ νέου ἔργου, « ὅτι οὐδὲν βῆμα δύναται νὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἱατρικὴν οὔτε ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰτιολογίαν, οὔτε τὴν διάγνωσιν, τὴν πρόβλεψιν καὶ θεραπείαν, ὅπου νὰ μὴ ἐπιβάλλεται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ πνευματικὸς παράγων ».

Καὶ τὴν ἀλθειαν αὐτὴν, ἡ ὁποία εἶναι

ή άφετηρία, τήν βλέπει κανείς άναπτυσσομένην έν πάση συνεπεία εις τās σελίδας τοῦ βιβλίου, όπου όμιλεῖ ό ιατρός, ό όποίος ήνάλωσε τήν ζωήν του εις λαμπράν διακονίαν τῆς ιατρικῆς. Εἶναι παρμένον άπό τήν κλινικήν τό βιβλίον αυτό καί συγχρόνως εἶναι έμπνευσμένο άπό τήν θεώρησιν τῶν αἰώνων άξιῶν. Τά περιεχόμενά του εἶναι εκπληκτικῶς πλούσια, αἱ έκατόν πενήντα πέντε σελίδες εἶναι μεσται όχι μόνον έννοιῶν αλλά καί στοιχείων συγκεκριμένων καί δέν άνυψώνου μόνον αλλά καί μορφώνουν.

Δέν θέλομεν νά χαλάσωμεν τήν εικόνα μέ μίαν περίληψιν. Θεωροῦμεν όμως χρέος μας νά συστήσωμεν θερμότατα εις όλους άνεξαιρέτως τούς άναγνώστας τοῦ παρόντος περιοδικοῦ, πρώτιστα βεβαίως εις τούς ιατρούς καί τούς φοιτητάς τῆς ιατρικῆς, αλλά καί εις όλους άνεξαιρέτως τούς άναγνώστας καί τās άναγνωστρίας μας, νά διαβάσουν τό νέον βιβλίον, νά τό μελετήσουν μέ πᾶσαν προσοχήν. Θα ἔχουν τότε μίαν έπιστημονικήν καί πνευματικήν απόλαυσιν διά τήν προσφοράν τῆς όποίας ἔπρεπε νά γίνῃ αυτό ποῦ ἔγινε: νά μάς δώσῃ ό Θεός ένα κορυφαῖον έπιστήμονα έγγίζοντα τό έννεηκοστόν έτος τῆς ήλικίας του, ό όποίος όλην του τήν ζωήν τήν επέρασεν εις τήν άδιάκοπον, εργώδη, συνεπή, όλόπλευρον έρευναν τοῦ αἰθθοῦς καί ό όποίος τώρα μάς δίδει ένα ύπέροχον παράδειγμα, πῶς κανείς, τοιαύτην ζωήν ζήσας, δύναται τοιαῦτα νά προσφέρῃ εις αὐτήν τήν ήλικίαν, εις γῆρας θαλερόν καί πνευματικῶς έξόχως καρποφόρον. Καί νά μάς δείξῃ, τί ήμπορεῖ νά μάς δώσῃ εις έποχήν όπου πράγματι ένθυμούμεθα τό ψαλμικόν: «έν γῆ έρήμῳ καί άβάτῳ καί άνύδρῳ»!

ΜΕ ΤΟ ΓΛΥΚΟΧΑΡΑΓΜΑ

Πρέπει καί ή παροῦσα στήλη νά μετασχη εις τό πένθος διά τήν άπώλειαν τοῦ άκαδημαϊκοῦ ζωγράφου Παύλου Μαθιοπούλου. Άνεξαρτήτως τῆς ειδικῆς του προσφορᾶς ως ζωγράφου καί τῆς καλλιτεχνικῆς του κατευθύνσεως, περί τῆς όποιας ειδικώτεροι πρέπει νά γράψουν,

πρέπει νά τονισθῆ ότι ό Παῦλος Μαθιοπούλος ήτο πρωτίστως ό καλλιτέχνης μέ τήν ψυχικήν ευαισθησίαν, τό καλλιεργημένον πνεῦμα, πνεῦμα ποῦ άπησχολεῖτο καί μέ τήν ένάτενισιν τῶν γενικωτέρων προβλημάτων. Έζωγράφειζε τό ωραῖον, αλλά συγχρόνως έκαιτηρίαζε μέ χιοῦμορ τούς μοντέρνους « μουντζουρωτάς τῶν τελλάρων ». Δι' αὐτό καί ήσθάνετο βαθεῖαν άπογοήτευσιν διά τό κατακλύλισμα τῆς συγχρόνου κοινωνίας καί τόν ξεπεσμόν ποῦ παρουσιάζουν τόσο δῆθεν πνευματικοί άνθρωποι.

Ό σεβασμός του πρός τās πνευματικᾶς αξίας τόν έκαμε νά υπογράψῃ τό 1946 μέ πᾶσαν προθυμίαν τήν « Δήλων τῶν Έλλήνων έπιστημόνων, λογοτεχνῶν καί καλλιτεχνῶν », ένῳ τό 1943 έξωγράφειζε τήν προσωπογραφίαν τοῦ άειμνήστου Εὔσεβίου Μαθιοπούλου (θείου του). Άλλά καί ή τελευταία του άρρώστεια ήτο ένας σημαντικός τῷ έντι πνευματικός σταθμός. Ένώ, διὰ νά ένθυμηθῶμεν τόν Άπόστολον Παῦλον, «ό έξω άνθρωπος διεφθείρετο, ό έσωθεν άνεκαινούτο ήμέρα τῆ ήμέρα ». "Έτσι ό ζωγράφος τοῦ ωραίου έφυγεν δραματικῶς τόν κόσμον τοῦ ύπερπέραν καί μετέχων τοῦ μυστηρίου τῆς αἰωνιότητος.

Καί ό πνευματικός αὐτός σταθμός ήτο πράγματι έξόχως χαρακτηριστικός κατά τοῦτο: ένῳ εις τās τελευταῖα του έτη ό μεταστάς ήτο μάλλον μελαγχολικός, τήν μελαγχολίαν τῶν τελευταίων έτῶν διεδέχθη εις τās τελευταίας ήμέρας τό γλυκοχάραγμα τῆς χριστιανικῆς έλπίδος, μέ τήν όποίαν οὔτος άπῆλθεν εις τήν αἰωνιότητα!

«Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ»

Έκτός άπό τήν δεκαετίαν τῆς « Διακηρύξεως » τῆς « Χριστιανικῆς Ένώσεως Έπιστημόνων », δεκαετίαν εις τήν όποίαν εἶναι άφιερωμένον τό πρώτον ἄρθρον τοῦ παρόντος φύλλου, ή χριστιανική προσπάθεια ποῦ καταβάλλεται εις τήν χώραν μας εἶχε κατά άγαθόν καί, ως προσθέσωμεν, εύλογημένην σύμπτωσιν, καί άλλας δεκαετίας αἱ όποῖαι συνεπληροῦντο τῶν

περασμένον μήνα. Θὰ ἀναφέρωμεν πρώτην ἀπὸ αὐτὰς τὴν δεκαετίαν τὴν ὁποίαν συμπληρώνει ἡ « Ζωὴ τοῦ παιδιοῦ ».

Παιδικὸν περιοδικόν, βέβαια, ἡ « Ζωὴ τοῦ παιδιοῦ » ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν λόγον περιοδικὸν ἰδιαζούσης σπουδαιότητος. Διότι, ἐὰν πιστεύωμεν — καὶ ποῖος δὲν τὸ πιστεύει — ὅτι τὸ μέλλον τῆς χώρας μας εἶναι ἡ γενεὰ πού τώρα διαμορφώνεται, τότε θὰ δεχθῶμεν ὅλοι ὅτι πᾶν ὅ,τι συντελεῖ ὥστε αὐτὴ ἡ γενεὰ νὰ τραβήξῃ τὸν καλὸν δρόμον, πᾶν ὅ,τι γίνεται πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν ἔχει σπουδαιότητα αὐτὸ τοῦτο πρωταρχικὴν. Καὶ ἡ « Ζωὴ τοῦ παιδιοῦ » πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν ἀγωνίζεται ἀγῶνα καλόν, καί, ὅπως ἡ μέχρι τοῦδε πορεία δείχνει, ἀγῶνα νικηφόρον !

Καὶ εἶναι νικηφόρος ὁ ἀγὼν αὐτός, μολοντοὶ εἶναι δύσκολος. Διότι εἶναι πολὺ δυσκολώτερον αὐτὸ γράφετε διὰ τὰ παιδιὰ παρὰ διὰ τοὺς μεγάλους, ὅταν μάλιστα, γράφοντες διὰ τὰ παιδιὰ, δὲν θέλετε ἀπλῶς νὰ παιδιάριστε μαζὶ τοὺς, οὔτε ὅμως πάλιν νὰ ἀγνοήσετε τὴν παιδικότητά των, ἀλλὰ μὲ τρόπον ἀπαλόν, φυσικόν, ἤρεμον, ἀβίαστον, νὰ τὰ βοηθήσετε νὰ ἀνεβούν, δηλαδὴ νὰ εἶναι ἀκριβῶς παιδιὰ, ἀφοῦ εἰς τὸ τέλος — τέλος παιδιὲ εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού ἀνεβαίνει. Εὐηλωττος ἀπόδειξις τῆς ἐπιτυχίας μετὴν ὁποίαν τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον ἐπιτελεῖται, εἶναι ἡ ἐκπληκτικῶς μεγάλη κυκλοφορία τοῦ περιοδικοῦ. Καὶ ἡ κυκλοφορία αὐτὴ ἔχει κατὰ τοῦτο μεγίστην σπουδαιότητα, ὅτι εἰς τὰς σελίδας αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ τὸ παιδί βλέπει βέβαια τὸ τερπνόν καὶ ἐπαγωγόν, ἀλλὰ ὅχι ὕλην ἡ ὁποία νὰ τοῦ θάλη τὰς ἀδυναμίας του. Προσφέρεται, βέβαια, ἡ « μισὴ μερίδα γέλοιου » ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἡ ὕλη πού ζητεῖ περισυλλογὴν, προσπάθειαν, πορείαν ἀνηφορικὴν.

Ἰδιαίτερας ἐξάρσεως ἐπίσης ἀξία εἶναι ἡ πρόοδος τὴν ὁποίαν τὸ περιοδικὸν αὐτὸ ἐμφανίζει ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς ἐμφάνισως. Ὅταν συγκρίνετε τὸ πρῶτον μὲ τὸ ἐσχάτως κυκλοφορήσαν φύλλον, βλέπετε μίαν ἐξέλιξιν αὐτόχρομα θαυμαστὴν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀριότητος εἰς τὴν ἐμφάνισιν.

Καὶ νὰ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι καὶ ἡ « Ζωὴ τοῦ παιδιοῦ » ἐκδίδεται ἀποκλειστικῶς μὲ ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, χωρὶς ἔχνος ἐπιχορηγήσεως ἀπὸ κανένα, χωρὶς καμμίαν ἐνθάρρυνσιν. Εἰς τὸ πανηγυρικὸν τεῦχος πού ἐξεδόθη διὰ τὴν δεκαετίαν ὑπάρχουν εὐχαὶ διὰ τὴν μακροήμερουσιν τοῦ περιοδικοῦ. Ἄς ἐπιτραπῆ καὶ εἰς τὴν στήλην αὐτὴν νὰ προσθήσῃ τὰς ἰδικὰς τῆς ὀλοθέρουσιν εὐχὰς. Εἶναι εὐχαὶ διὰ τὸ καλὸν τῶν παιδιῶν μας, διὰ τὸ μέλλον, δηλαδὴ, τῆς Ἑλλάδος μας !

Η «ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἄλλη δεκαετία. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος « Ἡ Δαμασκός » ἰδρύθη τὸ 1946. Ἐορτάζει, λοιπόν, καὶ ἡ « Δαμασκός » τὰ δεκάχρονα τῆς. Κατὰ τὴν δεκαετίαν αὐτὴν ἐξέδωκε σαράντα βιβλία ἐκλεκτά, πολλὰ τῶν ὁποίων εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἐκδοσιν, εἰς τρόπον ὥστε ὀλοκληροῦνται ἐξήντα δύο ἐκδόσεις.

Μερικοὶ τίτλοι εἶναι πλέον γενικῶς γνωστοί. Ὁ « Παῦλος » τοῦ Holzner κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτου μας κ. Ἰερωνύμου Κοτσῶνη ἐξεδόθη ἤδη εἰς τὴν τετάρτην ἐκδοσιν καὶ παραπλευρῶς ἔρχεται « Ὁ Κύριος » τοῦ Romano Guardini πάλιν μετάφρασις Ἰ. Κοτσῶνη, καὶ, ἡ ὅσον γνωστὴ πλέον μονογραφία τοῦ αὐτοῦ συνεργάτου μας « Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν μαρτύρων ». Τοῦ Στ. Μπολέτση ἡ « Ραψωδία 1940-1946 » ἦτο μία ποιητικὴ συλλογὴ πού ἐπεβλήθη εὐθὺς μόλις ἐξεδόθη, καὶ τοῦ τότε ἀρχιμανδρίτου, νῦν δὲ Μητροπολίτου Λήμνου, κ. Διονυσίου « Οἱ μάρτυρες », ἦτο ἓνα βιβλίον παρμένο ἀπὸ τὴν ζῶν τῶν στρατοπέδων συγκεντρώσεως. Ἐρχονται, εἰς ὥραϊαν συνέχειαν, τὰ διηγήματα τοῦ Σ. Χονδροπούλου, τῆς Ἑλ. Καριτά, τῆς Α. Λεκαπνοῦ, αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ τοῦ ἀξέχαστου Βερίτη, ἐπιστημονικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ ἐργασίαι ὅπως τῶν κ.κ. Πλακίδη, Κωτσάκη, Φιλαρέτου, μουσικαὶ ἐκδόσεις, ὅπως τῆς Ἑλ. Οἰκονομοπούλου, παιδικαὶ ἐκδόσεις, ὅπως « Τὸ τραγούδι

τοῦ παιδιοῦ» καὶ πλειὰς μεταφράσεων ἐκλεκτῶν ξένων ἔργων.

Δὲν θὰ ἠθέλαμεν τώρα νὰ κουράσωμεν μὲ ἀπαρίθμησιν τῶν βιβλίων πού ἐξεδόθησαν, ὅλων ἀξιολόγων ὄντως, ἀλλὰ ἡ ποικιλία τῶν τομέων εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν αἱ ἐκδόσεις, εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα. Ὅπως εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀγάπη τὴν ὁποίαν δείχνει τὸ κοινὸν διὰ τὰς ἐκδόσεις τῆς « Δαμασκοῦ ». Τὸ 1946 αἱ ἐκδόσεις αὐταὶ ἐκυκλοφόρησαν εἰς δύο χιλιάδας ἀντίτυπα. Τὸ 1955 ἠγοράσθησαν εἴκοσι ἕξ χιλιάδας τοιαῦτα ἀντίτυπα καὶ νομίζομεν ὅτι δὲν χρειάζεται ἄλλο σχόλιον. Χρειάζεται, βεβαίως, συνέχισις τῆς προσπάθειας. Ὅπως ἐξ ἄλλου χρειάζεται νὰ παρακολουθῶμεν ὅλοι μας τὴν συνέχειαν αὐτῆν με ὅλην μας τὴν ἀγάπην καὶ τὴν στοργήν.

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

Θὰ κλείσωμεν τὴν σειρὰν τῶν δεκαετηρίδων μὲ ἄλλην μίαν ἐργασίαν, ὄχι ἐκδοτικὴν αὐτὴν, ἀλλὰ ἐξ Ἰσου κεντρικῆς σπουδαιότητος καὶ ὁμολογουμένης δικαιοσύμην ἰδιαιτέρας συμπαθείας. Τὸ 1946 συνεκροτήθη εἰς σωματεῖον ἡ καὶ προηγουμένως ὑπάρχουσα ἐν πυρῆνι ἐργασία τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργαζομένης νεολαίας. Ἰδρύθη, δηλαδή, ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐργαζομένης Νεολαίας».

Τὸ σωματεῖον αὐτὸ σκοπὸν ἔχει νὰ συνασπίσῃ τὰ ἐργαζόμενα παιδιά, ἀγόρια καὶ κορίτσια καὶ νὰ τὰ βοηθήσῃ ὥστε μὲ τὴν χριστιανικὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν νὰ δημιουργήσουν μίαν ζωὴν ἐπιτυχημένην μέσα εἰς τὰς μεγάλας γραμμάς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ ἀνεβοῦν εἰς ἓνα ἐπίπεδον πού τοὺς ἀξίζει πράγματι, διότι εἶναι δημιουργοί, πού πρέπει νὰ γίνουιν σεβαστοὶ ἀπὸ ὅλους. Ἡ διαμόρφωσις των εἰς μίαν ἀρτίαν καὶ ὀλοκληρωμένην προσωπικότητα, προσωπικότητα ἀγωνιστικὴν καὶ νικηφόρον εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, εἶναι ὄχι μόνον μέλημα ἀλλὰ καὶ καρπὸς τῆς προσπάθειας αὐτῆς. Καὶ ἐδῶ ὅλα μὲ τὴν ἰδιωτικὴν ἀπολύτως πρωτοβουλίαν, χωρὶς ἐνθάρρυνσιν, χωρὶς βοηθήματα, μὲ βάσιν τὸ

πνευματικὸν κατατεθειμένον κεφάλαιον. Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ παραμένει ἀλόβητον καὶ ἀποδίδει συνεχῶς καρπούς. Καὶ φαίνεται ὅτι ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐργαζομένης Νεολαίας» ἀρχίζει νὰ στενάζῃ ἀπὸ τὸ βάρος τῆς καρποφορίας καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸ ἐρώτημα πῶς περαιτέρω θὰ τὴν ἀξιοποιήσῃ.

Καὶ διὰ τὸ καλὸν αὐτὸ σωματεῖον, ὅλων μας αἱ εὐχαὶ εἶναι ὀλοθέρμοι καὶ τὸ συνοδεύουν εἰς τὸν καλὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἔχει πάρει καὶ τὸν ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν εἴχαμε προσέξει περισσότερον ἀπ' ὅ,τι τὸν ἐπροσέξαμεν ἕως τώρα.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ

Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ παρουσιάσωμεν τώρα καὶ ἓνα ξένον περιοδικὸν ἀναφερόμενον εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐργατικὴν κίνησιν. Πρόκειται περὶ τῆς διεθνοῦς ἐνώσεως, τὴν ὁποίαν γνωρίζουν οἱ ἀναγνώσται μας καὶ ἀπὸ ἄλλα δημοσιεύματα, τῆς «Διεθνοῦς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐργατικῶν Σωματείων» πού ἐδρεύει εἰς τὰς Βρυξέλλας.

Ἡ Ἐνωσις αὐτὴ ἐκδίδει εἰς τρεῖς γλώσσας, γαλλικὴν, γερμανικὴν, καὶ ὀλανδικὴν, τὸ περιοδικὸν «Ἐργασία» («Labor»). Τὸ περιοδικὸν αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ γεμᾶτο ἀπὸ μελέτας σχετικὰς μὲ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐργατικῶν προβλημάτων ἀπὸ χριστιανικῆς σκοπιᾶς. Ἡ ἀντιμετώπισις γίνεται μὲ ἀντικειμενικότητα, μὲ πληρότητα, μὲ σοβαρότητα, χωρὶς προχειρολογίας καὶ ἀοριστολογίας ἀλλὰ μὲ βεβαίον καὶ εἰλικρίνειαν. Τὸ πρόβλημα φέρ' εἰπεῖν τοῦ ἐμμέσου μισθοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν, εἶναι ἓνα θέμα καὶ μόνον δι' αὐτὸ ἀξίζει τὸ περιοδικὸν αὐτὸ τὴν προσοχὴν ὅλων ἐκείνων πού θέλουν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ θέματα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς. Εἴτε κανεὶς δέχεται, εἴτε δὲν δέχεται τὰς ἀπόψεις πού δημοσιεύονται, θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ τὰ ἄρθρα πού περιλαμβάνουν τὰ τεύχη του καὶ μόνον διὰ τὰ πολύτιμα στοιχεῖα πού παρέχονται καὶ τὰ ὁποῖα ἀνεξαρτήτως ἀπόψεων εἶναι πάσης προσοχῆς ἄξια.

ΤΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Γίνεται ὁλονὲν καὶ περισσότερον αἰσθητὴ ἢ εἰς τὸν ὅλον πολιτισμὸν μας συμβολὴ τῶν ἐπαρχιακῶν νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων, τὰ ὁποῖα μεταπολεμικῶς ἤρχισαν νὰ λειτουργοῦν εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις, τῇ ἀρωγῇ τῶν ἀποδήμων Ἑλλήνων καὶ τοῦ κράτους. Ἡ προσφορά τῶν νοσοκομείων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν εἶναι σπουδαιοτάτη. Χιλιάδες ἀσθενῶν, οἱ ὁποῖοι, ὑπὸ διαφορετικᾶς συνθήκας θὰ προσέφευγον δι' ἰατρικὴν περίθαλψιν εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ τὴν Θεσσαλονίκην, εὐρίσκουν θεραπείαν εἰς τὸν τόπον τῶν ἢ εἰς γειτονικά μέρη καὶ δὲν ὑποβάλλονται εἰς τεράστια πολλάκις ἐξοδα καὶ κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς τῶν.

Ἄλλ' ἐδῶ προκύπτει ἓνα ζήτημα σοβαρόν. Χρειάζεται ἀρτία καὶ καθ' ὅλα πλήρης συγκρότησις τοῦ ἰατρικοῦ καὶ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν ἰατρείων. Θὰ πρέπει καὶ τὸ Κράτος νὰ ἐνδιαφερθῇ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰατροὶ καὶ λοιποὶ κοινωνικοὶ λειτουργοὶ νὰ ἀγαπήσουν τὴν ἐπαρχίαν καὶ νὰ ἐργασθοῦν, ἐκεῖ πού καλοῦνται, τὸ ὑψηλὸν ἔργον τῶν, μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν, ὥστε νὰ κερδίσουν τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν κατοίκων. Συμβάλλουν οὕτως εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ὑγείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπαρχίας, εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ἐθνικὴν ἀνοδὸν τοῦ τόπου. Προσφέρουν πολλὰ εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς πατρίδος μας καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ μας.

ΤΙ ΘΑ ΑΝΤΙΠΑΡΑΤΑΞΗ;

Τὸν περασμένον Νοέμβριον συνεπληρώθη τεσσαρακονταετία ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστροουγγαρίας Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Ἀξίζει, λοιπόν, νὰ μεταφερθῇ ἐδῶ (ἀπὸ τὸ γαλλικὸν περιοδικὸν «Historia») κάτι σχετικὸν μὲ τὴν κηδεῖαν του.

Ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ ἐκηδεύθη μὲ πᾶσαν μεγαλοπρέπειαν. Ἡ νεκρικὴ πομπὴ ἐφθασεν ἐν τέλει εἰς τὴν κρύπτην, ὅπου τὸ φέρετρον ἐπρόκειτο νὰ ἀποτεθῇ ὀριστι-

κῶς, εἰς τὸ ὑπόγειον τῆς ἐκκλησίας ἐνὸς μοναστηριοῦ. Ἡ κρύπτη φράσσεται ἀπὸ κιγκλίδωμα πού σχηματίζει μίαν θύραν. Πίσω ἀπὸ τὰς κιγκλίδας στέκει ὁ θυρωρὸς τῆς κρύπτης, ἓνας μοναχὸς, ὁ ὁποῖος κρατεῖ εἰς τὰ χέρια του τὰ κλειδιά διὰ τῆς κλειδωμένης πόρτας. Τὸ αὐτοκρατορικὸν φέρετρον ὀδηγεῖται μπροστὰ εἰς τὰς κιγκλίδας καὶ ὁ θυρωρὸς μοναχὸς, συμφώνως πρὸς τὸ τυπικόν, ἐρωτᾷ : — « Ποῖος εἶναι αὐτοῦ ; » Καὶ ὁ τελετάρχης, ἐξ ὀνόματος τοῦ νεκροῦ αὐτοκράτορος, ἀπαντᾷ : « Εἶμαι ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ, Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ». Ἡ ἀπάντησις τοῦ θυρωροῦ : — « Δὲν τὸν ξέρω. Ποῖος εἶναι αὐτοῦ ; » Καὶ ὁ τελετάρχης ἐπαναλαμβάνει, ἐκτενέστερον αὐτὴν τὴν φωνήν : — « Εἶμαι ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἀποστολικὸς Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, Βασιλεὺς τῆς Βοημίας, Βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, Μέγας Πρίγκηψ τῆς Τρανσυλβανίας, Μέγας Δουξ τῆς Τοσκάνης καὶ τῆς Κρακοβίας, Δουξ τῆς Λωρραίνης, Δουξ τοῦ Σαλτσβούργου κλπ. κλπ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἴδια τοῦ θυρωροῦ ἀπάντησις : « Δὲν τὸν ξέρω. Ποῖος εἶναι αὐτοῦ ; » Ὅποτε ὁ τελετάρχης πέφτει εἰς τὰ γόνατα καὶ ἀπαντᾷ, ἐξ ὀνόματος πάντοτε τοῦ νεκροῦ αὐτοκράτορος : — « Εἶμαι ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ, ἓνας δυστυχησμένος ἁμαρτωλός, πού ζητεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ». Καὶ τότε, τότε μόνον ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει τὴν πόρτα τῆς κρύπτης καὶ λέει εἰς τὸν νεκρὸν « ἤμπορεῖς νὰ εἰσέλθης » !

Τύποι, βέβαια ! Εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἡ ἐποχὴ μας πρέπει, ὡς ἰδικὴν τῆς νῆαν δημιουργίαν, νὰ ἀντιπαρατάξῃ... κάτι διάφορον ἀπὸ τὸ « ρὺκ ἐντ ρόλλ » !

32.01.55

« Εἰς τὴν περίπτωσιν ἀνάγκης τηλεφωνήσατε 32.01.55 ».

Ἡ ἀγγελία αὐτὴ εἶναι δημοσιευμένη καὶ τοιχοκολλημένη εἰς τὸ δυτικὸν Βερολίνον καὶ ἀπευθύνεται εἰς τοὺς κουρασμένους τῆς ζωῆς πού σκέπτονται νὰ αὐτοκτονήσουν !

Τοὺς καλεῖ, λοιπόν, νὰ κάμουν ἓνα τηλεφώνημα εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτόν. Καὶ ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ Βερολίνον, ὅπως δὲ καὶ ὅλον τὸν πλανήτην, ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ « οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι » καὶ ἱκανὸν ποσοστὸν ἀπὸ αὐτοὺς φθάνει μέχρι τῆς ἀπελπισίας καὶ τῶν ἀπονενομημένων ἀποφάσεων, δι' αὐτὸ ὁ ἀριθμὸς 32.01.55 λαμβάνει σαφῆς τέτοια τηλεφωνήματα τὴν ἡμέραν !

Καὶ τί εἶναι ἐγκατεστημένον εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτόν ; Μὴ φαντασθῆτε οὔτε κανένα μεγάλον ἴδρυμα, οὔτε τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν του ἐμφάνισιν. Ἐνα διαμερισματάκι ἀπὸ δύο δωμάτια καὶ κουζίνα, πού εἶναι καὶ ἰδιωτικὴ κατοικία ἑνὸς ζεύγους ἀπὸ νομικοὺς. Ἐχει παραχωρηθῆ διὰ νὰ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ ἓνα ἐπιστημονικὸν ἐπιτελεῖον, τοῦ ὁποῖου προΐσταται ἓνας πιστὸς χριστιανὸς θεολόγος καὶ ἱατρός, ὁ Klaus Thomas. Τοῦ ἐπιτελεῖου αὐτοῦ τὰ μέλη ἐναλλάσσονται ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸ ἀκουστικόν. Πολλάκις μὲ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν τηλεφωνικὴν ἐκκλησίαν σώζεται μία ζωὴ ! Ἐνίοτε γίνεται μία πρόσκλησις νὰ ἔλθῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος εἰς τὸ σπίτι, εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς τῆς ἐργασίας ἢ τοῦ δίδεται μία διεύθυνσις εἰς τὴν ὁποίαν ἡμπορεῖ νὰ ἀποταθῆ διὰ νὰ εὕρῃ βοήθειαν. Ἄλλοτε πάλιν, ἀντιστρόφως, συναργάτης τοῦ κέντρον ἐπιανεπτέται ἓν κουρασμένον αὐτὸν τῆς ζωῆς. Ὅπως ὁδηποτε, ἢ μὲ τὸν ἓνα τρόπον, ἢ μὲ τὸν ἄλλον,

ἔρχεται ἡ χριστιανικὴ ἐπαφὴ πρὸς τὴν ἀπελπισίαν καὶ ὁ ἀπηλπισμένος τῆς ζωῆς καὶ μόνον διότι εὕρηκε αὐτὸ τὸ ἀδελφικὸν ἐνδιαφέρον, παύει νὰ εἶναι ἀπηλπισμένος.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ παράδειγμα ἑνὸς ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἀποθάνῃ ἠνοιξε τὸ φωταέριον τοῦ σπιτιοῦ. Τὴν ὥραν πλέον πού εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐργάζεται τὸ δηλητήριο, ἐσκέφθη παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ τηλεφωνήσῃ εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν ὁποῖον κατὰ ἀγαθὴν σύμπτωσιν εἶχεν ἀπομνημονευμένον. Τηλεφωνεῖ, ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ, ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ ἡ φωνὴ του σβύνει. Ἦτο πολὺ ἀργὰ ἄρα γε ; Εὐτυχῶς εἶχε προσθάσει νὰ δώσῃ (τὸν ζητοῦν πάντοτε) τὸν ἰδικὸν του ἀριθμὸν τηλεφώνου. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ εὐρέθη ἡ διεύθυνσις, ἔσπευσαν εἰς τὸ σπίτι, ὁπόθεν ἡ ἐκκλησίαι, καὶ ἄλλος ἓνας ἄνθρωπος ἐσώθη !

Τώρα ἡ ἐργασία αὕτη ἀρχίζει πλέον νὰ προκαλῆ καὶ τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Νὰ προτείνωμεν μίμησιν ; Ὁχι, βέβαια ! Διότι κάθε ἔργον προϋποθέτει καὶ εἰδικὰς συνθήκας διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ἄλλὰ φέρομεν τὸ παράδειγμα ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ τί ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, ὅταν ἐργάζεται μὲ ζῆλον ἀληθινόν, τί μηχανεύεται, τί σοφίζεται διὰ νὰ βοηθήσῃ ! Εἶτε ἔτσι, εἶτε ἀλλοιῶς ἐργάζεται, ἀποτελεῖ μίαν εὐλογίαν πού μᾶς παρηγορεῖ δι' ὅσα τρομερὰ καὶ πρὸ παντός (ὡς τὸ εἰποῦμεν πάλιν) δι' ὅσα ἀηδῆ γεμίζου τὴν ἐποχὴν μας !

Z. N.

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΘΗΝΩΝ

Μ' εὐχαρίστηση μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Φεστιβάλ Ἀθηνῶν ἐσημείωσαν κι' ἐφέτος ἀξιόλογον ἐπιτυχίαν καὶ ὅτι ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐξασφαλίζει τὴν ὀριστικὴν πᾶ καθιέρωσή του. Μπορεῖ νὰ ὑπῆρξαν σφάλματα καὶ παραλείψεις (θὰ ἔθελο-υφλοῦσε κανεὶς ἂν τὸ ἀρνιόταν). Ἀλλὰ θὰ ἦταν ἐξ ἄλλου ἀβάσιμον καὶ ἀδίκον νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ ἡ πολὺμοχθη καὶ εὐγενικὴ προσπάθεια τῶν οργανωτῶν καὶ τῶν συντελεστῶν τοῦ Φεστιβάλ, μιά προσπάθεια, πού, χωρὶς ἀμφιβολία ἔδωσε ἀγαθὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Εἶναι ἄλλωστε αὐτονόητον καὶ φυσικὸν ὅτι ἓνας τέτοιος καλλιτεχνικὸς θεσμὸς, μὲ τὴν σημασίαν

καὶ ἔκτασιν, δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ πλήρη καὶ ἄρτια ἐπιτεύγματα ἀπὸ τὸν δεύτερον χρόνον τῆς λειτουργίας του. Διότι χρειάζεται βέβαια ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα, γιὰ νὰ ὑπερνικήσῃ τίς μοιραῖες δυσκολίας τῆς ἀρχῆς καὶ ν' ἀνταποκριθῇ ἀποτελεσματικὰ στίς σοβαρὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀποστολῆς του.

Μιά ἄλλη δυσκολία τοῦ Φεστιβάλ εἶναι ὁ περιοριστικὸς καθορισμὸς τοῦ εἶδους τῶν ἔργων, πού μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ. Τὸ καταστατικὸ τῆς ἱδρύσεώς του ὀρίζει ὅτι θὰ παρουσιάζῃ « ἀρχαίας τραγωδίας, μελοδράματα καὶ ἄλλα μουσικὰ καὶ δραματικὰ ἔργα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, μυθολογίαν καὶ λογοτεχνίαν ». Καὶ ὁ περιορισμὸς αὐτὸς — ὀρθὸς καὶ δίκαιος βέβαια, προκειμένου γιὰ ἑλληνικὸν φεστιβάλ, πού θέλει

προπάντων νὰ δείξῃ τὴν παγκόσμιαν ἀκτινοβολίαν τοῦ αἰωνίου ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τέχνης — στενεύει κατ' ἀνάγκην τὰ περιθώρια ἐκλογῆς τῶν ἔργων καὶ τῶν ἐν γένει καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων του.

Καὶ ὅμως μορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι καὶ σ' αὐτὴν τὴν περιοριστικὴν μὲν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὀρθὴν ἀπαίτηση ἀνταποκρίθηκε κατὰ τὸ δυνατόν ἱκανοποιητικὰ τὸ φεστιβάλ κατὰ τις δυὸ περιόδους τῆς λειτουργίας του. Διότι, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς ἐχρησιμοποίησε ἐντατικὰ καὶ ἀξία τις ἐλληνικὲς πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς δυνάμεις γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν προγραμμάτων του (μὲ Ἑλληνες καλλιτέχνες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μὲ ἐλληνικὰ θεατρικὰ καὶ μουσικὰ συγκροτήματα), παρουσίασε ἀφ' ἑτέρου, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἔργα ἐλληνικῆς δημιουργίας ἢ ἐμπνεύσεως. Καὶ πιστεύουμε ὅτι ὅχι μόνον θὰ συνεχίσῃ, ἀλλὰ καὶ θὰ εὐρύνῃ ὁλοένα περισσότερον καὶ θὰ στερεώσῃ καὶ θὰ καθιερώσῃ μόνιμα καὶ σταθερὰ τὸν βασικὸ ἐλληνικὸ τοῦ χαρακτήρα.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΓΩΔΙΕΣ

Τὸ κυριώτερον καὶ βασικώτερον μέρος τοῦ προγράμματος τοῦ φεστιβάλ ἀπετέλεσαν βέβαια καὶ ἐφέτος οἱ ἀρχαῖες ἐλληνικὲς τραγωδίαι. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ προγράμματος δὲν ἦταν μόνον τὸ μεγαλύτερον σὲ ἔκταση, ἀλλὰ καὶ τὸ σημαντικώτερον καὶ οὐσιαστικώτερον σὲ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀξία καὶ σὲ ἐπιτυχία ἐκτελέσεως.

Παρουσιάσθησαν τέσσερα ἔργα : ἡ « Μήδεια » τοῦ Εὐριπίδου, ἡ « Ἀντιγόνη » καὶ ὁ « Οἰδίπους Τύραννος » τοῦ Σοφοκλέους καὶ αἱ « Ἐκκλησιαζουσαι » τοῦ Ἀριστοφάνους. Καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν σοβαρῶν ἐπιφυλάξεων μας γιὰ τὴν ἀπὸ σκηνῆς παρουσίαση τῶν κωμῶδιων τοῦ Ἀριστοφάνους *, ἀξίζει πάντως νὰ ἐξάρουμε ἰδιαιτέρως τὰ ἐξαιρετὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου στὸν τομέα τοῦ ἀρχαίου δράματος, ὅπως εἶναι οἱ γόνιμες προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνανέωση καὶ τὸν συγχρονισμό τῆς σκηνοθεσίας, ἢ λαμπρὴ ἔρμηνεία τῶν ἡθοποιῶν καὶ ἡ ἐμπνευσμένη καὶ ἀρμονικὴ κίνησις καὶ ἀπαγγελία τοῦ χοροῦ.

ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΑΣ ΠΟΙΗΤΗ

Τὰ ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, ποὺ συμπληρῶνεται στὶς ἀρχὲς τοῦ ἐρχομένου Φεβρουαρίου, θὰ ἑορταστοῦν μὲ ἐκθεση τῶν ἔργων του καὶ τῶν γύρω ἀπὸ τὴν ποιητικὴν του δημιουργία μελετῶν καὶ σχετικῶν ἐνθυμίων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπέτειος πλησιάζει, ἔχει ἤδη ἀρχίσει συστηματικὰ ἢ προτομασία τῆς ἐκθέσεως. Ἄλλὰ ποῦ νομίζετε ὅτι

γίνεται αὐτὴ ἡ προεργασία καὶ ποῖς πνευματικὸς ὁργανισμὸς τὴν ἔχει ἀναλάβει ; Στὴ Ζάκυνθο, ὅπου γεννήθηκε, στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἔζησε καὶ πέθανε, ἢ στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, ποῦ θεωρεῖται καὶ ὡς ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ πρωτεύουσα ; Καὶ ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα πνευματικὰ ἰδρύματα καὶ σωματεία ποῦ ἢ ποῖα — ἢ μήπως καὶ ὅλα μαζί — ἔχουν ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν φροντίδα τοῦ ἑορτασμοῦ ;

Τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ. Ἡ προτομασία τοῦ ἑορτασμοῦ γίνεται ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κογκρέσου καὶ ἐκεῖ θὰ γίνῃ ἡ ἐκθεση. Καὶ ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἔχουμε κάμει ἀκόμη — τρεῖς μῆνες μόλις πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπέτειον ! — καμμιά προεργασία, καμμιά προτομασία, γιὰ νὰ τιμησομε ἐπάξια τὸν ἐθνικὸν μας ποιητὴ καὶ τὸ ἔθνος μας ὁλόκληρον μ' ἕναν πανελλήνιον πνευματικὸν συναγερμόν.

Νὰ ἐλπίσουμε ἄρα γε ὅτι, ἔστω καὶ τόσο ἀργά, θὰ συνασθηθοῦν οἱ διάφοροι ἀρμόδιοι τὸ καθήκον τους καὶ θὰ φροντίσῃ νὰ τὸ ἐκτελέσουν ;

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΕΝΟΣ ΑΓΩΝΟΣ

Καθημερινὰ καὶ ἄπειρα εἶναι τὰ περιστατικὰ καὶ τὰ γεγονότα, ποὺ δείχνουν μὲ τὸν πιὸ γνήσιο καὶ ἐκρηκτικὸν τρόπο τὸ βαθύτερον πνευματικὸν νόημα τοῦ ὄραίου, μεγάλου καὶ ἱεροῦ ἀγῶνος τῶν Κυπρίων γιὰ τὴν ἐλευθερία τους.

« Τὸ πνεῦμά μου φτερουγίζει γύρω ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ Κυρίου », γράφει στὴ μητέρα του, λίγες ἄρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσίν του, ἕνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἀπαγχονισθέντας τρεῖς νέους ἡρώας. Ὁ ἄλλος γράφει : « Σὰν καλοὶ χριστιανοὶ πρέπει νὰ ὑπομεινοῦμε τὸ κάθε τι με ἐγκαρτέρηση καὶ πίστη ». Καὶ ὁ τρίτος, ἀντιμετωπίζοντας τὴ στιγμὴ τοῦ φρικτοῦ του θανάτου, γράφει στὸν ἀδελφὸν του : « Περιμένουμε ἐκείνη τὴν ὥρα μὲ ὑπερφάνεια καὶ ψηλὰ τὸ κεφάλι ».

Καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεση, ἡ γυναίκα τοῦ ἐνός καὶ οἱ ἀδελφές τοῦ ἄλλου, ἐπικεφαλῆς τῶν κατόικων τοῦ χωριοῦ τους, κατευθύνθησαν τραγουδώντας πατριωτικὰ τραγούδια στὴν ἐκκλησία, γιὰ νὰ τελέσουν ἐπιμνημόσυνη δέηση. Καὶ ἐκεῖ, μετὰ τὸ μνημόσυνον, οἱ δυὸ μητέρες τῶν ἐκτελεσθέντων ἀπήγγειλαν πατριωτικὰ ποιήματα !

Ἄφθαστο πραγματικὰ μεγαλεῖο ψυχῆς, ὑπέροχον ἔξαரசιν πνεύματος, ἀληθινὸς δηλαδὴ ἡρωϊσμός, ποὺ δείχνει τὴν ὑπέρτατην καὶ ἀκατάβλητην πνευματικότητα τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος, καὶ προδικάζει καὶ ἐγγυᾶται τὴν αἴσια, τὴν δίκαιην, καὶ νόμιμην ἔκβασίν του. Γιατὶ καμμιά ὑλικὴ δύναμη καὶ βία δὲν μπόρεσε καὶ δὲν θὰ μπορέσῃ ποτὲ νὰ καταβάλλῃ τις πανίσχυρες καὶ ἀστείρευτες — τις εὐλογημένες ἀπὸ τὸν Θεὸ — δυνάμεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς.

(*) Πρβλ. « Ἀκτῖνες » τόμ. 1951 σ. 339 καὶ τόμ. 1956 σ. 430.

ΕΠΑΡΧΙΑΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Τὸ συνέδριο τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἔγινε στὰ Ἰωάννινα, ἦταν μιὰ καλὴ προσπάθεια, πού ἐλπίζουμε ν' ἀποδώσῃ γόνιμα ἀποτελέσματα. Διότι οἱ βιβλιοθηκῶν τῆς χώρας, μὲ τίς γνώσεις καὶ τὴν πείρα πού ἔχουν γιὰ τὴν ὀργάνωση, τὴν διατήρηση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν βιβλιοθηκῶν, ἀλλὰ καὶ προπάντων γιὰ τὴν ἄμεση καὶ βαθεῖαν ἐπίδρασή τους στὴν εὐρύτερη μόρφωση καὶ τὴν ὅλη πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ λαοῦ καὶ κυρίως τῆς νεολαίας, εἶναι σὲ θέση νὰ μελετήσουν κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τὰ σχετικὰ ζητήματα καὶ νὰ εισηγηθοῦν τὰ χρησιμώτερα καὶ ἀποδοτικώτερα μέτρα.

Τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, πού, καθὼς εὐχαρίστως διαπιστώνουμε, καταβάλλει συστηματικὲς καὶ ἀποτελεσματικὲς προσπάθειες στὸν τομέα αὐτόν, θὰ μελετήσῃ βέβαια μὲ προσοχὴ καὶ ἐνδιαφέρον τὰ συμπεράσματα καὶ τίς ἐισηγήσεις τοῦ συνεδρίου καὶ θὰ φροντίσῃ νὰ τίς πραγματοποιήσῃ. Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ μάλιστα καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως, πού ἔχει ἀποφασισθῆ, καὶ θὰ καθιερωθῆ, ὅπως ἐλπίζουμε, σύντομα, θὰ εἶναι δυνατόν νὰ βρεθοῦν καὶ νὰ ἐξασφαλισθοῦν εὐκολώτερα καὶ ἀνετώτερα τὰ μέσα καὶ οἱ πόροι γιὰ τὴν καλύτερη ὀργάνωση, τὸν πλουτισμὸ καὶ τὴν λειτουργία τῶν βιβλιοθηκῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἰδρυση νέων σὲ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα σημεῖα τῆς χώρας.

ΕΝΑ ΣΥΜΒΟΛΙΚΟ ΖΩΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

Σ' ἓναν διαγωνισμὸ ζωγραφικῆς, πού ἔγινε τὸν τελευταῖο καιρὸ στὴ Στοκχόλμη, μὲ ἔργα « μοντέρνας τεχνολογίας », ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ ἔδωσε τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸν πίνακα ἐνὸς νεαροῦ ζωγράφου. Φυσικὰ τὸ ἔργο ἦταν ἀκατανόητο, ἀλλὰ αὐτὸ βέβαια ὄχι μόνον δὲν εἶναι μειονεκτικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἐμπνέει, ὡς γνωστόν, τὸν ἀσυγκράτητο ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸν βαθύτατο θαυμασμὸ τῶν μοντέρνων κριτῶν καὶ θεατῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἐθαυμάσθη καὶ ἐβραβεύθη τὸ ἀκατανόητο καὶ καταπληκτικὸ ἔργο τοῦ νεαροῦ ζωγράφου. Μὲ μιὰ μικρὴ διαφορὰ : ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν τὸ εἶχε ὑποβάλει ὁ ἴδιος ὁ καλλιτέχνης (ἀπὸ μετριοφροσύνης ἴσως), ἀλλὰ κάποιος φίλος του, πού τὸ ἔφερε στὴν ἐκθεση κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο. Καὶ ὅταν τὸ ἔργο ἐβραβεύθη, ὁ φίλος αὐτός,

φοβούμενος προφανῶς τίς συνέπειες ἀπὸ τὴν παράβαση τοῦ νόμου περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, ἀνεκοίνωσε στὴν ἐπιτροπὴ καὶ στίς ἐφημερίδες ὅτι ὁ ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης τοῦ ἔργου δὲν ἦταν ὁ βραβευθεὶς ζωγράφος, ἀλλὰ ὁ . . . πίθγκος του, πού σὲ μιὰν εὐθύμη καλλιτεχνικὴ συγκέντρωση τὸν ἐβαλαν, γιὰ ἀστεῖο, νὰ ζωγραφίσῃ τὸν πίνακα ! Ἐκφραστικώτερος καὶ . . . συμβολικώτερος χαρακτηρισμὸς τῆς « μοντέρνας τεχνολογίας » καὶ τῶν θαυμαστῶν τῆς δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ.

ΜΙΑ ΩΡΑΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

Ἡ Ἑλένη Νικολαΐδου εἶχε ζήσει τὰ παιδικὰ τῆς χρόνια στὴ Μυτιλήνη. Καὶ καθὼς ἦταν κόρη ψάλλη, ἐπήγγαινε τακτικὰ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀκλειδίου — ἐνὸς προαστεῖου τῆς πόλεως — καὶ ἔψαλλε μαζί μὲ τὸν πατέρα τῆς στὸν ἐκκλησιαστικὸ τὸ χορὸ.

Ἀπ' ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν μικρὴν ἐκείνην ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀκλειδίου, ξεκίνησε γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ τῆς μόρφωση καὶ τὴν θριαμβευτικὴ τῆς σταδιοδρομία. Ἦταν σὰν νὰ εἶχε πάρει μαζί τῆς τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀγνὴ καὶ πρόθυμη ἐκείνη προσφορὰ τῆς. Καὶ μὲ τὴν εὐλογίαν αὐτὴν ἐκαρποφόρησαν οἱ ψυχικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς τῆς δυνάμεις. Καὶ ἡ μικρὴ ψαλτοπούλα τῆς Μυτιλήνης ἔγινε ἡ παγκοσμίως διάσημη λυρικὴ καλλιτέχνης.

Τώρα, ὕστερα ἀπὸ χρόνια, φορτωμένη ἀπὸ δάφνες γενικῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τιμῆς, ἦλθε στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν ἴδια ἐκείνη προθυμία καὶ ἀγνότητα τῶν παιδικῶν τῆς χρόνων, γιὰ νὰ προσφέρῃ τὴν πολύτιμη συμβολὴ τῆς στίς καλλιτεχνικὲς γιορτές τῆς πατρίδος τῆς (τὸ λεγόμενον « φεστιβάλ Ἀθηνῶν »). Καὶ μόλις ἐτελείωσαν οἱ γιορτές, πηγαίνει ἀμέσως στὴ Μυτιλήνη καὶ τὴν ἴδια ἡμέρα τοῦ ἐρχομοῦ τῆς βιάζεται νὰ τρέξῃ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀκλειδίου καὶ ψάλλει μὲ τὴν καλλιεργημένην πιά καὶ ὑπέροχην φωνὴ τῆς τοὺς ἴδιους ἱερούς ὕμνους, πού εἶχε τότε ψάλλει κάτω ἀπὸ τοὺς ἴδιους θόλους μὲ τὴν καθαρὴ παιδικὴ φωνὴ τῆς.

Ἦταν σὰν νὰ κατέθετε ἐκεῖ, στὸ σεμνὸ ἐκεῖνο στασίδι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ, τίς καλλιτεχνικὲς τῆς δάφνες, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην εὐλογία του καὶ ν' ἀποδώσῃ τὰ τροφεῖα στὴν μικρὴν ἐκκλησίᾳ. Ὁραία, εὐγενὴς καὶ συγκινητικὴ χειρονομία ἀληθινὰ μεγάλῃς καλλιτέχνης.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Η ΑΠΕΡΓΙΑ

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Δέν γνωρίζομεν ποια μέτρα θά ἔχουν ληφθῆ καί εἰς ποῖον σημείον θά εὐρίσκειται ἡ φοιτητικὴ ἀπεργία, ὅταν θά δημοσιεῦνται αὐτάι αἱ γραμμαί. Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀποτελεσμάτων πού θά ἔχη ἐπὶ τῶν διδάκτρων, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἤδη ἐδημιούργησεν εἰς τὴν φοιτητικὴν συνείδησιν εἶναι ἡ πικρία καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀρμοδίων.

Ποτὲ δέν ἐφρανατίζομεθα μίαν τοιαύτην ἐγκληματικὴν ἀδιαφορίαν. Οὕτε ἦτο δυνατόν νά διανοηθῶμεν ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας θά ἐξαπέλευεν ἀπειλάς σάν ἐκεῖνην τὴν ἀξιοθρήνητον : « Θά κλείσω τὸ Πανεπιστήμιον ».

Ἄντι ἀπειλῶν θά ἦτο προτιμότερον νά εἶχε προσπαθῆσῃ νά ἐξεύρη μίαν λογικὴν λύσιν, πρὶν πραγματοποιηθῆ ἡ ἀπεργία, διὰ τὸ καλὸν ὄχι μόνον τῶν φοιτητῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ τόπου γενικότερον. Λύσεις ὑπάρχουν. Τοῦλάχιστον θά ἔπρεπε νά εἶχεν ἀναλογισθῆ τὸ διπλοῦν κακὸν πού δημιουργεῖ μία φοιτητικὴ ἀπεργία : Πρῶτον ὅτι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ μαθήματα ἀποβαίνει πάντα εἰς βάρος τοῦ ἐπιστημονικοῦ καταρτισμοῦ τῶν φοιτητῶν. Καὶ δεύτερον τὸ γεγονός ὅτι ἐπιχειρεῖται καὶ πολιτικὴ ἐκμετάλλευσίς, πρᾶγμα τόσον ἐπιζήμιον διὰ τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν. Αὐτὸ εἶναι κάτι πού μᾶς ἀναγκάζει καὶ πάλιν νά διαμαρτυρηθῶμεν.

ΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Δέν ἀγνωσοῦμεν τὰς δυσκολίας πού συνεπάγεται ἡ ἐκδοσίς ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ συγγράμματος. Ἄλλὰ καὶ δέν θά πρέπη νά παραβλέπομεν τοὺς κινδύνους, πού ἐγκυμονεῖ διὰ τὴν χώραν μας ἡ μᾶλλον σημαντικὴ ἔλλειψις ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν.

Ὁ φοιτητικὸς κόσμος, πρὸ τοῦ δημιουργομένου ἐνὸς ἀδιεξόδου, καταφεύγει εἰς κάτι τὸ ὁμολογουμένως ὀλέθριον. Σημειώσεις τῆς στιγμῆς, χωρὶς — πολλὰς φορὰς — τὸν ἐλάχιστον ἐλεγχον, ἀποτελοῦν τὴν βάση τῆς μελέτης τῶν φοιτητῶν εἰς πολλὰς Σχολάς. Τὸ δυσάρεστον εἶναι ὅτι εἰς αὐτάς τὰς « σημειώσεις » συναντᾶ κανεὶς πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακριβείας, εἰς τρῶπον ὅστε, ἡ ὀ φοιτητῆς νά ἀναγκάζεται νά προστρέχη καὶ εἰς ἄλλας πηγὰς, πρᾶγμα πολλάκις δύσκολον, ἢ, τὸ συνηθέστερον, νά μανθάνη αὐτὰς τὰς ἀνακριβείας. Καταλαβαίνει κανεὶς πόσον ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἔχει αὐτό. Καὶ δέν εἶναι μόνον αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀνακριβείαι, ἀλλὰ καὶ οἱ μαργαρίται τῆς ἀνορθογραφίας πού πολλάκις κοσμοῦν αὐτάς τὰς «σημειώσεις». Τοῦλάχιστον δέν θά ἦτο δυνατόν νά ἐλέγχωνται, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους καθηγητάς, πρᾶγμα πού γίνεται ἄλλωστε διὰ μερικὰς ἐξ αὐτῶν;

Μετὰ λύτης μας διαπιστώνομεν ὅτι μερικαὶ Σχολαὶ «ἐσπασαν ρεκόρ» εἰς τὴν... καθυστέρησιν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν τμηματικῶν ἐξετάσεων. Αὐτὸ ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ὑπερέντασιν πού δημιουργεῖ εἰς τοὺς φοιτητάς, δέν διευκολύνει καὶ τὴν ὁμαλὴν προετοιμασίαν τῶν ἀποτυχόντων διὰ τὴν προσεχῆ ἐξεταστικὴν περίοδον.

Συναφὲς εἶναι καὶ τὸ θέμα τῆς καθυστέρησεως τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων. Ἐκτὸς τῆς ἀβεβαιότητος καὶ ἀνησυχίας εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται οἱ ὑποψήφιοι καὶ οἱ περὶ αὐτούς, προκύπτει καὶ κάτι ἄλλο ἐπιζήμιον, διὰ τοὺς ἐπιτυχόντας πλέον : ἡ ἀπώλεια σημαντικοῦ χρόνου διὰ τὴν ἐναρξίν τῶν μαθημάτων. Ἄν μάλιστα προστεθῆ καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα πού θά ἀπαιτηθῆ διὰ τὴν προσαρμογὴν των εἰς τὴν φοιτητικὴν ἀτμόσφαιραν, τότε καταλαβαίνει κανεὶς πόσον ἐπιζήμιος εἶναι αὐτὴ ἡ καθυστέρησις.

ΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νά ἐπανέλθωμεν ἐπὶ θέματος, τὸ ὅποιον καὶ κατὰ τὸ πρόσφατον παρελθὸν εἶχομεν θίξει. Πρόκειται διὰ τὰ ἐργαστήρια τῶν διαφόρων Σχολῶν. Ὅπως καὶ τότε ἐγράφαμεν, καθίσταται ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναγκαία ἡ ἀύξησις τῶν ἐργαστηριακῶν ἐδρῶν, διὰ τὴν ἀρτιωτέραν καὶ κάπως ἀνετωτέραν ἀσκήσιν τῶν φοιτητῶν. Τὸ θέμα ὑφίσταται εἰς τὴν αὐτὴν, ἂν ὄχι εἰς μεγαλυτέραν, ὀξέτητα καὶ σήμερον. Ἐλπίζομεν, ὅτι τόσον τὸ Πανεπιστήμιον ὅσον καὶ τὸ Ὑπουργεῖον θά θελήσουν νά εὕρουν κάποιαν λύσιν. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ σημειώνομεν καὶ διὰ τὰ ἐργαστήρια τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος συνέβη μία σοβαρὰ ἀνωμαλία, ἡ ὁποία εἰς τὸ τέλος ἀπέβη ἐπιζήμια διὰ τοὺς φοιτητάς. Ὡς γνωστῶν, διὰ νά ἔχη ὀ φοιτητῆς τὸ δικαίωμα παρακολούθησεως τῶν ἐργαστηρίων τοῦ γ' ἔτους πρέπει νά ἔχη ἀποπερατώσει ἐπιτυχῶς τὰ μαθήματα τοῦ β' ἔτους. Παρὰ ταῦτα εἰς τινὰς φοιτητάς ἐπετράπη ἡ ἐγγραφή των εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ ἐπομένου ἔτους. Πλὴν ὅμως, ὅταν ἐφάσεν ἡ περίοδος τοῦ Ἰουνίου αἱ ἐργαστηριακὰ τῶν ἀσκήσεων ἐθεωρήθησαν ἄκυροι. Νομίζομεν ὅτι μία τοιαύτη ταλαιπωρία εἶναι ὄχι μόνον διὰ τὸν φοιτητὴν ἀπαράδεκτος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐμφάνισις τῆς Σχολῆς δέν εἶναι καθόλου κολακευτικὴ. Καλὸν θά ἦτο νά τακτοποιηθῆ τὸ θέμα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σπυρ. Μ. Καλλιόφα, καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν: «Τὰ πρῶτα πέντε παιδικὰ ἔτη». Ἐκδόσεις δευτέρα, βελτιωθεῖσα καὶ λίαν ἐπαυξηθεῖσα. Σελ. 141. Ἀθῆναι 1956.

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη κανεὶς τὴν ὀριμότητα ἐνὸς μεγάλου, τὴν μόρφωσιν ἐνὸς σοφοῦ ψυχολόγου καὶ τὴν ἡλικίαν ἐνὸς νηπίου, διὰ νὰ δυνηθῆ ἐκ προσωπικῆς πλέον πείρας νὰ κατανοήσῃ τὴν τεραστίαν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ὄλην ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡ νηπιακὴ καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία. Ἡμεῖς οἱ μεγάλοι, παρασυρόμενοι ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ νήπιον δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκφρασθῆ με λέξεις, νὰ διατυπώσῃ, ὅπως ἡμεῖς, τὰ διανοημάτά του, νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις μας καὶ τοὺς ἐρεθισμοὺς, νομίζομεν συνήθως ὅτι εἶναι ἀβουλὸν τι καὶ χωρὶς νόησιν, χαριτωμένον ὅμως καὶ ψυχαγωγικόν πλάσμα, διὰ νὰ διασκεδάξῃ τὴν ἀνίαν μας. Ἀλλὰ ἐὰν μελετήσωμεν τὸ πλῆθος τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν μας μάλιστα, ἔχουν γραφῆ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀξιολόγησιν τῆς νηπιακῆς ἡλικίας, θὰ μεινωμεν κατάπληκτοι.

Ἐνα δὲ ἐκλεκτὸν καὶ λίαν διαφωτιστικὸν ἔργον ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι καὶ τὸ τοῦ κ. Σπ. Καλλιόφα, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν πρῶτων πέντε παιδικῶν ἐτῶν. Μακροχρόνιος πειραματικὴ ἔρευνα καὶ παρατήρησις τοῦ κ. καθηγητοῦ, πολυμερεῖς καὶ βοθηταὶ σχετικαὶ μελέται, ὀρθὴ τοποθέτησις τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων, ὑγιῆς κριτικὴ καὶ σοφὴ ἀνάλυσις, διαφοριστικαὶ ὑποδείξεις καὶ τρόποι ἐργασίας καθιστοῦν τὸ βιβλίον τοῦτο λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ κάθε διανοούμενον, μάλιστα δὲ διὰ τοὺς γονεῖς. Οὗτοι θὰ πληροφορηθοῦν παρ' αὐτοῦ σοφὰς ἀληθείας διὰ τὴν ψυχικὴν σύστασιν, τὴν νοημοσύνην καὶ τὴν φιλομάθειαν τοῦ βρέφους, διὰ τὰ μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα εἶναι πιθανὸν νὰ παρουσιάσῃ — ὅπως π.χ. τὴν ζηλοτυπίαν — καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀντιμετωπίσεώς των, διὰ τὴν ἀξίαν, ποῦ ἔχει ἡ τάσις τοῦ παιδιοῦ πρὸς αὐτενέργειαν καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὰ παιγνίδια, καὶ διὰ τὴν σημασίαν τῶν καλῶν ἔξεων, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς γεννήσεως πρέπει νὰ ἐμπνευσθοῦν εἰς τὸ νήπιον. Οὐχὶ μικρότερον ἐνδιαφέροντος εἶναι τὰ ὅσα ἐκθέτει ὁ σ. διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐνηλίκων ἀπέναντι τῶν νηπίων, διὰ τὸ καλὸν παράδειγμα πού πρέπει νὰ παρέχουν εἰς αὐτά, διὰ τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν τῆς ἀγαθῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, διὰ τὴν ἀγάπην, τὴν μετὰ συνέσεως πάντοτε ἐκδηλουμένην, ὥστε νὰ μὴ σχηματίσῃ ποτὲ τὸ νήπιον τὴν ἀντίληψιν ὅτι εἶναι τὸ κέντρον τῆς μερίμνης τῶν γονέων του, διὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν σημασίαν τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν ποινῶν

καὶ διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν τῆς ἀναστροφῆς τοῦ νηπίου μετ' ἄλλα νήπια.

Τὸ βιβλίον κλείει ὁ σ. με ἓνα συνοπτικόν, ἀλλὰ πολὺ ἐνδιαφέρον διάγραμμα τῆς ψυχολογίας τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως. Ἐπιναλαμβάνομεν ὅτι ἀξίζει μετὰ παραπάνω νὰ μελετηθῆ με προσοχὴν τὸ βιβλίον τοῦτο.

I. ΚΑΣΙΑΝΟΣ

Δὲν εἴμεθα καθόλου συνηθισμένοι, λογοτρεῖν νὰ δημοσιεύουν «Κυριακοδρόμια»! Ἐν τούτοις ἔχομεν ἐμπρός μας ὡς νέαν πνευματικὴν δημιουργίαν τοῦ κ. Κωστῆ Μπασιῆ τὸ «Νέον Κυριακοδρόμιον», ἐρμηνεῖα τῶν Εὐαγγελίων, ποῦ διαβάσκονται κάθε Κυριακὴ στὶς ἐκκλησίας ὅλο τὸν χρόνον καὶ σχόλια σὲ κάθε περικοπῆ, ποῦ με ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν καὶ με πλουσίαν διακόσμησιν τῶν κ.κ. Φώτῃ Κόντογλου καὶ Ράλλῃ Κοψιδῆ ἐνυκλοφόρησεν ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀστὴρ» τῶν Ἀδελφῶν Παπαδημητρίου.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ προκαλεῖ τὸν σεβασμὸν, ὅπως καὶ κάθε βιβλίον, ποῦ ἀποκαλύπτει με εὐκρίνειαν τὸν ἑσωτερικὸν κόσμον τοῦ συγγραφέως. Ἄλλως τε ὁ ἴδιος ὁ σ. εἰς τὸν πρόλογόν του γράφει: «Πασχίζω, σ' αὐτὸ ποῦ καθιερωμένα ὀνομάζομε σχόλιο, νὰ δώσω τὴν εἰκόνα μιᾶς ἔνοχης συνειδήσεως ποῦ ἔσολογιέται. Νὰ υπογραμμίσω ἓνα, ἓνα, τὰ ἐμπόδια ποῦ συνάντησα καὶ συναντῶ στὸ δρόμον μου νὰ πλησιάσω τὸ λόγο Του. Τὰ ἐμπόδια ποῦ μοναχὸς μου ἔσπειρα καὶ σπέρνω. Τ' ἀγκάθια καὶ τοὺς τριβόλους ποῦ φέρνω μαζύ μου καὶ μέσα μου» (σ. 6).

Καὶ πραγματικῶς ὁ ἀναγνώστης τοῦ κ. Μπασιῆ ἀισθάνεται αὐθορμητῶς τὸν σεβασμὸν αὐτὸν εἰς ὅλας ἐκεῖνας τὰς σελίδας, ὅπου βλέπει «τὴν εἰκόνα τῆς ἔνοχης συνειδήσεως ποῦ ἔσολογιέται». Τοῦ γίνεται ἀμέσως συμπαθὴς καὶ με ἐνδιαφέρον προσπαθεῖ νὰ συναντήσῃ καὶ ἄλλας παρομοίας σελίδας. Παραδείγματος χάριν, ὅταν εἰς τὴν «εἰσαγωγὴν τῶν Πάθῃ» παρουσιάσῃ ὁ σ. τὸ πρόβλημα τοῦ Ἰουδα, καταλήγει μετὰ ἐξῆς, ποῦ ὡς ἐξομολόγησις εἶναι ἴσως τὰ χαρακτηριστικώτερα ὅλου τοῦ βιβλίου του: «Γιατὶ ἀποροῦμε με τίς ἑσωτερικὰς ἀντιφάσεις τοῦ Ἰουδα καὶ τίς βρισκομεν ἀσυνήτιστες καὶ τερατώδεις καὶ δὲν παραξενευόμαστε διόλου, οὔτε βρίσκουμε τερατώδεις τίς δικῆς μας ἀντινομίαις; Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε κείνοι ποῦ ἔζη μέρες κουρελιάζομε τὸ νόμον καὶ τὴν ἔβδωμον, τὴν Κυριακὴν, τὸν προσκυνοῦμε;... Ἡ μήπως ἐξεγῶμε πὼς παίζομε τὴν κωμωδίαν τῶν αὐστηρῶν συζύγων, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά εἴμαστε ἡ ἐσαόρκωσις τῆς μοιχείας;... Καὶ στοὺς ἴδιους ἀνθρώπους δὲν συναντῶμε ταυτόχρονα, τὸν πατριώτη καὶ τὸν

κάπηλο, τὸν κήρυκα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ματαιόδοξο εὐδαιμονιστὴ καὶ τὸν διανοούμενο, ποὺ δὲν ἔχει οὔτε τὴν πῶο παραμικρὴ δυνατότητα νὰ σκεφθῆ;» (σ. 106)

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ στοιχείου τῆς ὁμολογίας, ὁ κ. Μπαστιάς εἰς τὸ « Νέον Κυριακοδρομῖον » ἔχει παρά πολλές σελίδας, ποὺ εἶναι ἐξαιρετοί. Ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸ σχόλιον τῆς ἸΔ' Κυριακῆς τοῦ Λουκά, ἐκεῖ ὅπου περιγράφει τοὺς ἐπικεφαλῆς τοῦ ὄχλου, ποὺ ἐμποδίζουν τὸν τυφλὸν νὰ φωνάξῃ διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ ἐπιτύχῃ τὴν θεραπείαν του, εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης ἓνα πινάκα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν : « Προπορεύονται καὶ ἐμφυλάουσι τὴν διαδῆλωσιν καὶ πιστεύουσι, πὼς τὸ θεαματικὸ μέρος καὶ τὸ μπουγιο ἐξαντιεῖ τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἰησοῦ. Τοὺς φτάνει ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις καὶ ἀψηφᾶνε τὴν οὐσίαν. Δὲν ζοῦνε γιὰ νὰ ὑπάρχουν, ἀλλὰ ζοῦνε « πρὸς τὸ θεαθῆναι ». Εἶναι οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀνάβαθου ἐνθουσιασμοῦ, κείνιοι ποὺ μὲ τὴν ἴδια εὐκολία κι' ἀσυλλογισιὰ δοξάζουν κι' ἀναθεματίζουν. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς τυπολατρίας καὶ τῆς συνήθειας. Κατὰ βάθος, εἶναι φυγῆς δουλωμένες, ποὺ ἀποζητοῦν ἕναν ἰσχυρὸ δεσπότη γιὰ νὰ γίνουσι ὑποπόδιο στὰ πόδια του. Εἶναι ἀνίκανοι νὰ ζήσουν στὸ κλίμα τῆς ἐλευθερίας καὶ νὰ σηκώσουν τὴν τραγικὴ εὐθύνη τοῦ λευτερωμένου ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καμμιὰ ἀνησυχία δὲν ταράζει τὰ σπλάγνα τοὺς καὶ παραξενεύονται, ἀμα βλέπουσι ἀνθρώπους ν' ἀνησυχῶνε... Αὐτοὶ οἱ τύποι, ποὺ πάντα προπορεύονται στὴν ἐγκόσμια ζωὴ, ἐνοχλοῦνται ἀπὸ κάθε φωνὴ ποὺ ἀποζητᾷ φῶς... Μπροστὰ σὲ τέτοια αἰτήματα ἀγαναχτοῦν, ὀργίζονται καὶ μαλώνουν. Αὐτοὺς ἀκριβῶς παραμερίζει ὁ Ἰησοῦς. Κεῖνο ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι αὐτοί. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λαχταρᾷ κι' ἀγωνίζεται νὰ δῆ... Εἰσχωρίζε τὸ δουλωμένο πλῆθος, τὸ ἄμορφο, τὸ ἀπρόσωπο, τὸ ἀνεύθυνο, ἀπὸ τὸν ἕναν ποὺ λαχταρᾷ γι' ἀλήθεια καὶ λευτεριά... Στὸ σημερινὸ Εὐαγγέλιο ἡ ἐπάφῃ... εἶναι φανερὴ γιὰ νὰ ξεσκεπασθῆ σ' ὅλην τὴν γύμνια ἡ κενότητα κείνων

ποὺ παρασταίνουσι τοὺς κοινωνικοὺς προπομποὺς καὶ μαλώνουν τὸν τυφλὸ ἐπαίτη γιὰ τὴν ζητᾶ ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Ἰησοῦ τὸ φῶς του » (σ. 37-38). Σὰν αὐτὴν τὴν σελίδα ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι πολλαὶ (π.χ. 41-42, 58-59, 61-63, 69, 82, 90, 95-97, 123, 153, 158-160, 163, 199-200, 219, 221, 232, 234, 243) εἰς τὸ ἔργον τοῦ κ. Μπαστιά, ἀλλὰ ὁ στενὸς χῶρος τοῦ περιοδικοῦ δὲν ἐπιτρέπει νὰ παραθέσωμεν περισσότερα ἀποσπάσματα. Ἐπὶ τῆς εὐκαιρίας μόνον κάτι διὰ τὸ δόγμα : « Τὸ δόγμα παύει νάχῃ σημασία, ὅταν δὲν εἶναι κίνητρο ζωῆς ἀληθινῆς καὶ ὄχι μάταιης » (σ. 245).

Ἐκτὸς ὅμως τῶν σχολίων, μεγάλο βοήθημα διὰ τὸν ἀναγνώστην εἶναι ἡ παράθεσις ὄχι μόνον τῶν κειμένων τῆς περικοπῆς, ἀλλὰ καὶ ἐρμηνείας των εἰς ἀπλὴν δημοτικὴν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ γλώσσα καὶ τοῦ ὅλου ἔργου. Ἐὰν μάλιστα ὁ σ. κατώρθωνε, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ, νὰ ἀπαρνηθῆ τελείως τὸν λογοτέχνην, δὲν θὰ τοῦ ἐξέφευγαν καὶ μερικαὶ λέξεις τῆς λογίας δημοτικῆς, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸν ἀπλοϊκὸν ἀναγνώστην του θὰ εἶναι μᾶλλον ἐμπόδιον.

Τὸ νέον αὐτὸ ἔργον τοῦ κ. Μπαστιά δικαίως ἔχει καὶ τὴν ἐγκρίσιν καὶ τὸν ἐπαινον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ, ὅπως λέγει τὸ παρατιθέμενον ἔγγραφο, « ἀναγινωσκόμενον, πολλῆς ὠφελείας ἔσεται πρόξενον ».

Τοῦτο δὲ, ὄχι μόνον διότι οὐδὲν ἔχει « ἀντικείμενον τοῖς ὀρθοδόξοις δόγμασι, καὶ τῆ ἱερᾷ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας παραδόσει », ἀλλὰ καὶ διότι ὁ κ. Μπαστιάς προσεπάθησε νὰ παραθέσῃ τὰ πορίσματα τῆς μελέτης του, καὶ πρὸ παντὸς τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς του πείρας. Ἐντεῦθεν, τοῦ συγχωροῦνται μερικὰ σφάλματα ὀφειλόμενα εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ κ. Μπαστιάς δὲν εἶναι ἐξ ἐπαγγέλματος θεολόγος, ὡς καὶ κατὰδῆλον ὑπερβολαί. Αὐτὰ ὅμως ἀποτελοῦν λεπτομερεῖας εἰς μίαν δημογραφίαν, ἡ ὁποία ἐν τῷ συνόλω τῆς εἶναι ὄντως ζηλευτῆ.

ΙΕΡ. Ι. ΚΟΤΣΩΝΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κ. κ. συνδρομηταὶ τῶν « Ἀκτίνων » ὅπως ἀποστείλουν τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ ἐρχόμενον νέον ἔτος 1957 ἐκ δρχ. 45, ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ (Καρύτση 14, Ἀθήναι).

Περιοδικὸν « Ἀκτίνες », ὄργανον τῆς « Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων ». Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως « Ἀκτίνες ». Γραφεῖα : ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023.— Θεσ/νίκης : Ἀγ. Σοφίας 38.— Πειραιῶς : Φίλωνος 34α.— Ὑπεύθυνος : Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήναι (1).— Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 35, ἐξωτ. δολλ. 3.— Πρῶστ. τυπογραφείου : Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλη 176.— Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τύποις « Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας » Α.Ε., Παπαδιαμαντοπούλου 44
Ἐκμετάλλευσις Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΕΚΑΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

1956

ΑΡΘΡΑ ΓΡΑΜΜΗΣ : Π. Μελίτη : "Ένας ισολογισμός, σελ. 49-55. — "Όταν θεμέλιος είναι ή άρνησις, σελ. 97-102. — "Από τόν « έπιστημονισμό » ώς τόν σημερινόν φίλμ, σελ. 145-51. — "Ό τεχνικός πολιτισμός, σελ. 241-7. Δέκα χρόνια, σελ. 433-37.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : Μαρ. Γερουλάνου : "Ό πνευματικός παράγων έν τή θεραπεία τής νόσου, σελ. 1-5. — Δ. Ν. Κατση : "Από τόν άστρονομικόν έργον τής Αρχαίας Έλλάδος, σελ. 23-6. — Δ. Ημ. Δ. Κωτσάκη : "Οί Γαλαξίαι εις τόν Σύμπαν, σελ. 107-13. — Δ. Ε. Χαροκόπου : Διεθνές συνέδριον τής Ιατρικής τής προσωπικότητας, σελ. 128-31. — "Αρρώστια και ύγεια, σελ. 254-6. — Π. Ι. Μπατσιώτη : Εισήγησις εις τόν συνέδριον τού Έλληνοχριστιανικού πολιτισμού, σελ. 289-94. — Δ. Κωτσάκη : "Η έφευμένη προσέγγις τού πλανήτου "Αρεως, σελ. 301-3. — Π. Ι. Ζέπου : "Η χριστιανική επίδρασις επί τήν έρμηγείαν τού Δικαίου, σελ. 337-41. — Δ. Ε. Χαροκόπου : "Ιατρική και άνθρωπισμός, σελ. 342-6, 400-3, 438-41. — Σωτ. Άγαπητίδης : "Τά χριστιανικά πλαίσια τής οικονομικής πολιτικής, σελ. 393-9. Pr Dr Otto Haendler : Ψυχολογία και θρησκεία από τόν Φρόυντ έως σήμερον, σελ. 447-53.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : "Ι. Άλεξίου : Κυπριανός ό Κύπρου, σελ. 318-23.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : Β. Έραστου : "Ό άνθρωπισμός Κλήμεντος τού Άλεξανδρέως, σελ. 12-6. — "Ι. "Ι. Κοτσώνη : "Η θέσις τών λαϊκών εις τόν έκκλησιαστικόν μας οργανισμόν, σελ. 193-9. — Β. Έραστου : Κοινωνικά ιδέαι τού Κλήμεντος, σελ. 207-9. — "Ό άνθρωπος κατά τόν Γρηγόριον Νύσσης, σελ. 248-53.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : Π. Χαρακιάδης : "Η συνεταιριστική ιδέα στην Έκκλησία, σελ. 17-9. — Γ. Α. Πεερής : "Η εξέλιξις τού κοινωνικόν προβλήματος στην Άμερική, σελ. 20-2. — Κ. Άντωνοπούλου : Γύρω από τόν πρόβλημα τής μεταναστεύσεως, σελ. 27-9. — Γεωργ. Διαμαντίκου : "Η πορεία τών οικονομικών μας, σελ. 56-9. — Π. Δ. Δαγτόγλου : "Τό πρόβλημα τής ανεργίας εις τήν Έλλάδα, σελ. 67-73, 114-21. — "Ι. "Ι. Κοτσώνη : "Η πρόνοια τών στρατευμένων, σελ. 78-82. — Σ. Δ. Μαστρογιαννοπούλου : Καί πάλι κοντά στίς δασκάλας μας, σελ. 163-8. — Δ. Α. Χριστοφίδης : "Η τεχνική εκπαίδευσις στην Έλλάδα, σελ. 169-74. — "Ι. "Ι. Κοτσώνη : "Η θέσις τών λαϊκών εις τόν εκκλησιαστικόν μας οργανισμόν, σελ. 193-9. — Εύας Ν. Πολιτάκου : "Εγκληματικά κενά στην ασφάλισι έργατών, σελ. 200-6. — Β. Έραστου : Κοινωνικά ιδέαι τού Κλήμεν-

τος, σελ. 207-9. — Π. Δ. Δαγτόγλου : Γάμος, διαζύγιον και φόροι, σελ. 217-21. — Κ. Κοούρκουλα : Κορυφαίοι έπιστήμονες στην ύπηρεσία τής Έκκλησίας τής Έλλάδος, σελ. 257-61. — Π. Δ. Δαγτόγλου : "Ό γάμος ένώπιον τής εφορίας, σελ. 262-6. — Πού όφείλεται ή ανεργία εις τήν Έλλάδα, σελ. 306-13, 347-53. — Δ. Πεσυκιώτη : "Η κοινωνική ανάγκη τής άλληλεγγύης, σελ. 354-9. — Π. Δ. Δαγτόγλου : Μία τραγωδία τής εποχής μας : "Ό άνεργος, σελ. 409-14. — Κ. Άντωνοπούλου : "Τό έθνικόν εισόδημα και τόν έλληνικό χωριό, σελ. 459-60.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : Γ. Μποζώνη : "Η ούσια τού άνθρωπισμού, σελ. 6-11. — Β. Έραστου : "Ό άνθρωπισμός τού Κλήμεντος τού Άλεξανδρέως, σελ. 12-6. — "Ό Σκαλτσούνης περί άνθρωπου, σελ. 304-5. — Δ. Α. Βαλληγνδρα : "Τό γιοϋμορ σάν αξία, σελ. 314-7. — Γ. Α. Πεερής : "Από τήν διαμόρφωσι τού καπιταλισμού, σελ. 360-5. — Χαρ. Φραγκίστα : Δι χριστιανικά βάσεις τής Δημοκρατίας, σελ. 385-92.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : "Ι. Α. Ζαούσης : Προβλήματα τών ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων, σελ. 60-6. — "Ελ. Ε. Κοούρκου : "Ελληνοχριστιανικά ιδανικά και παιδεία, σελ. 74-7, 122-7. — Γ. Μποζώνη : "Τό σχολείο στό μεταίχμιον τών φιλοσοφικών αναζητήσεων, σελ. 157-62. — Δ. Α. Χριστοφίδης : "Η τεχνική εκπαίδευσις στην Έλλάδα, σελ. 169-74. — Γ. Μποζώνη : "Άνθρωπισμός και σχολείο, σελ. 210-6. — Ξενοφώνος Κύρου παιδεία, σελ. 267-71. — "Αρ. "Α. Άσπιώτη : "Από τήν εκπαιδευτική μεταρρύθμισι στη Γαλλία, σελ. 295-300.

ΜΟΡΦΑΙ : "Ι. Θ. Κολιτσάρα : "Ό "Ιωάννης Σκαλτσούνης και ή εποχή του, σελ. 103-6. — "Ό "Ιωάννης Σκαλτσούνης ώς απολογητής τού Χριστιανισμού, σελ. 152-6. — "Ι. Άλεξίου : Κυπριανός ό Κύπρου, σελ. 318-23. — Δ. Γ. Σταμάτη : "Ό "Ιωάννης Σκαλτσούνης, ώς νομικός, σελ. 404-8.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ - ΤΕΧΝΗ : Χλόης Άχαυκοϋ : "Από τόν ποιητικό έργο τής Η. Charasson, σελ. 272-7. — Γ. Μποζώνη : "Τό Έθνικόν Θέατρο, « Έκκλησιάζουσες » τού Άριστοφάνους : "Ός πού φθάνει τόν πρόβλημα, σελ. 430-31. Δ. Πυργιώτη : Σύγχρονοι άντιλήψεις για τόν έργο τού Μότσαρτ, σελ. 454-58.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ : Μελη Νικολαΐδη : "Ιωσήφ ό μνήστωρ, σελ. 83-4. — "Ό άγνωστος μαθητής, σελ. 132-3. — Σ. Χονδροπούλου : Βράδυ με τόν χιόνι, σελ. 175-80. — Μελη Νικολαΐδη : "Ό εκατόνταρχος τής Κα-

περναούμ, σελ. 278 - 9. — 'Ο ἱερός Πολύκαρπος, σελ. 366 - 72, 415 - 20, 461 - 5.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ : Ρόδης Ἐρμᾶ : Ἄφιρωμα, σελ. 365. — Ἐλένης Καρυτά : Μοντέρνος κόσμος, σελ. 19. — Μαρτιάτικο, σελ. 133. — Ταξιδιάρικο εἰν' ἀγέρι, σελ. 399. — Γ. Δ. Καχριμάνη : Ἐξ ἰδίων, σελ. 11. — Πονεμένη Ἑλλάδα, σελ. 136. — Ἐλπίδα τῆς ἀνοιξῆς, σελ. 174. — Νοσοκόμα πασχαλινῆς βάρδιας, σελ. 294. — Μ. Κουβαλιᾶ : Τῆς καλωσύνης, σελ. 121. — 'Ο ἐρχομός σου, σελ. 180. — Βασ. Κούλη : Βραδυνή προσευχή, σελ. 216. — Χαρᾶς Κρίσπου : Ἀδέλφια ὅλης τῆς γῆς, σελ. 408. — Ε. Μάϊνα (Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως) : Τὸ τραγοῦδι τῶν παιδιῶν, σελ. 16. — Ἐπίγραμμα, σελ. 261. — Τὰ σταφύλια τῆς ὀργῆς, σελ. 453. — Στ. Μπολέτση : Προϋπάρξεις, σελ. 26. — Εἰκόνες ἀπ' τὴν Κύπρο, σελ. 88. — Πορεία χωρὶς τέρμα, σελ. 168. — Πασχαλινὸ γλέντι, σελ. 199. — Ἀνοιξιάτικο, σελ. 206. — Οὐαί ὑμῖν, σελ. 247. — Στὴ σκιά τῆς κροτάλας, σελ. 313. — Νέα θεμέλια, σελ. 373. — Ἡ ἰαχὴ τῆς λευτεριάς, σελ. 392.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ : (Οὕτως), Τὸ μάθημα, σελ. 30. — Στὴν « ἄγνοια γραμμῆ »,

σελ. 85 - 8. — Ὁμόρρυθμος ἑταιρεία, σελ. 134 - 6. — Μπάσκετ - Μπόλλ, σελ. 222 - 3. — Τὸ φέρυ - μπῶτ, σελ. 280 - 1. — Ἡ ἐπαρχία πεθαίνει, σελ. 374 - 6. — « Λαί ντιέκτορ », σελ. 421 - 3.

ΑΠΟΦΥΕΙΣ : 32 - 9, 89 - 92, 137 - 41, 181 - 6, 224 - 6, 282 - 5, 324 - 6, 424 - 9, 466 - 70.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΑΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ : 40 - 2, 95 - 6, 142 - 3, 228 - 30, 331 - 4, 377 - 8, 471 - 73.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ : 187 - 8, 230 - 2, 286 - 7, 382 - 4, 432, 474.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ : 43 - 8, 189 - 92, 233 - 9.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ : 235 - 7.

ΒΙΒΛΙΑ : 43, 144, 189, 233 - 5, 237, 334, 475 - 6.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ : 36 - 9, 92 - 5, 142, 185 - 7, 226 - 8, 326 - 32, 378 - 81.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ : 239 - 40, 336, 384.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 1956

Α

'Αγάπη	39, 49, 359
'Αγιον Ὄρος	94, 96
'Αγωγή νεολαίας	43, 74
'Αδελφὸ νοσοκόμος	5, 380
Adler	283, 439
Αἰμοδοσία	34, 183, 429
« Ἀλληλεγγύη τῆς Ἑλλ. Οἰκογενείας »	82, 284, 354, 381, 429
'Αμερικὴ	20, 58
Amoralité	100
'Αναγέννησις	7
« Ἀνάπλασις »	259
'Ανεργία	67, 114, 138, 306, 347, 409
'Ανθρωπισμός	6, 12, 49, 97, 122, 141, 157, 248, 267, 304
— καὶ ἰατρικὴ	342, 400, 442, 43
'Απολογητὴς	152
'Αποροί	285
'Αρς	301
'Αριστοφάνους « Ἐκκλησιάζουσαι »	430
'Αρνησις	97, 141, 149, 433
'Αρρώστεια	254
'Ασθένεια	33, 130, 183
'Αστρονομία	23, 44, 107, 301
'Ασφάλις	36, 92

Β

Βασίλειος ὁ Μέγας	392, 446
Bergson	98
Βιβλιοθήκες ἐπαρχιακῆς	473
Βιλελμίνη, Πριγκήπισσα	332
Βουλγαρις Εὐγένιος	325
Bovet	451
Βραβεῖα	228
Büchner	103, 434
Βυζάντιον	293, 441

Γ, G

Γαλαξία	10
Γάμος	53, 91, 262, 282, 287
Γρηγόριος, Νύσσης	243
Γυναίκα	53, 116, 320, 348
Γεροῦλανος Μαρτῖνος	469
	6

Δ, D

« Δαμασκός »	468
« Δελτίον » τῆς Χριστ. Ἐνώσεως Ἐκπ. Λειτουργῶν	10, 170, 172, 173
« Δῆλωσις Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων, Λογοτεχνῶν καὶ Καλλιτεχνῶν »	146, 433
Δημοκρατία	385

Διαθήκαι	224, 282, 285
« Διακήρυξις Χριστ. Ἐνώσ. Ἐπιστημόνων »	7, 257, 258, 433, 466
Διδάσκαλος	140, 163
« Διεθνῆς Χριστιανική Ἐνωσις Ἐργατικῶν Σωματείων »	469
Δικαιοσύνη	51
Δουλεία	51
Duhamel, Georges	98, 235
Durant, Will	55, 151

Ε

Ἐκθεσις	228, 333, 432
Ἐκκλησία	17, 441
— ορθόδοξος	91, 248, 257, 282, 325, 328, 392, 429
Ἐκλογαί	89, 137
Ἐκπαιδεύσεις	295
— τεχνική	169
Ἐλευθερία	146
« Ἑλληνικὸν Φῶς »	39
Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς	74, 122, 325, 330, 337, 385, 393
Ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις	62, 286
Ἐπαιτεία	284
Ἐπαρχία ἑλληνική	41, 183, 426
Ἐπιστήμη	149, 187, 433
— καὶ πίστις	97, 189, 433
Ἐπιστημονισμὸς	145
Ἐπιστροφή εἰς τὴν πίστιν	139, 183
Ἐργασία	56, 67, 116, 378
Ἐργατικὴ ἀγωγή	184
Ἐρμηνεία Δικαίου	337

Ζ

Ζωγραφικὴ	96
« Ζωὴ »	326
« Ζωὴ τοῦ παιδιοῦ »	467

Θ

Θέατρον Ἑθνικόν	142, 143, 229, 377, 430
Θεμέλιος	97

Ι

Ἰατρική	1, 48, 128, 140, 184, 342, 400, 438
« Ἰδέαι νέαι »	51
Ἰεροκρατία	327
« Ἰνστιτούτον Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς »	128, 162, 170, 172, 173
« Ἰσολογισμὸς »	49, 97, 147, 359

J

Jaeger, W.	10, 124
Jung	283

Κ, C

Καλλιάρης Σπ.	475
Καπιταλισμὸς	245, 361
Καρθαίος Κ.	95
Caruzo A. Igor	447
Κατηχητικὸν Σχολεῖον	77, 82, 258
Charasson H.	273
Kierkegaard Sören	38
Κινηματογράφος	42, 145, 328
Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς	12
Κλήρος	5, 10, 37, 185, 257, 319
Knorr, August	184
Κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις	326, 379
« Κοινωνικὴ ἐβδομάς »	185
Κοινωνικὸν ζήτημα	20
Κράτος	138
Κρέστοβιτς Ἀ.	287, 378
Kultur	62, 241
Κυπριανὸς Κύπρου	318
Κύπρος	32, 34, 40, 94, 181, 282, 286, 297, 328, 377, 381, 424
Κύρου παιδεΐα	267

Λ, L

Λέπρα	39, 187
« Διμοκτονίας ὄριον »	186
« Λογοθεραπεία »	447
Λογοτεχνία	40, 150, 229

M

Μαθιόπουλος Παῦλος	467
Macelwane, James Bernard	428
Μαστίγισις Κυπρίων	94
Μεσαίων	7
Μετανάστευσις	27, 187, 329, 411
Μητρότης	45
Μισθοί	56
Mozart W.	454
Μουσική	42, 332
Μπασιτιάς Κωστής	475

N

Νίτσε	98, 290
Νοσοκομείον	33, 91
Ντοστογιέφσκυ	142

Ξ

Ξενοφών	267
---------	-----

O

Οικογένεια	91, 413
Οικονομικά	56, 142
Οικονομική πολιτική	393
Ἐορθόδοξος ἱεραποστολή	325
« Ἐορθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐταιρεία »	327

Π, Ρ

Παιδεία	74, 122
Παιδί	45, 140, 143, 183
« Πανελλήνιος Έπιτροπή Ένώσεως Κύπρου » Π.Ε.Ε.Κ.	324, 382
Πανεπιστήμια	61
Παπαδιαμάντης Άλ.	378
Παραγωγικά έργα	59
Πατέρες τής Έκκλησίας	12, 122
Πατριαρχείον	36
Pestalozzi	159
Πλάτων	76, 158, 267
Πλούτου κατανομή	137, 139
Ποίησης	189, 272
Πολιτισμός	7, 37, 289
— Έλληνοχριστιανικός	289
— τεχνικός	241
Πολύτεχνοι	36, 92, 93
« Προμηθεύς », περιοδικόν	434
Πρόνοια κοινωνική	39, 392, 441
« Πρόνοια Έλληνικού Φωτός »	82
« Πρόνοια Στρατευομένων »	78, 442
Προσωπικότης και Ιατρική	48, 129

Ρ, R

Rousseau, J. J.	158, 290
-----------------	----------

Σ, S

Schopenhauer	98
Σκαλιστσούνης Ίωάννης	91, 103, 152, 260, 304, 404, 434
Σολωμός Διον.	472
Spencer, Herbert	145
Spengler Oswald	102, 241
Στέγης πρόβλημα	39
Σύμπαν	107
Συνέδρια	128, 140, 289, 325, 337, 385, 393
Συνεταιρισμοί	17, 92
Συντηρητισμός	51
Σχολείον	35, 45, 157, 295
Σωκράτης	267, 431
Σώμα	52

Τ

Τέχνη	54, 150
Τεχνικός πολιτισμός	241

Towards a Christian Civilization	11, 162, 170
Τουρκία	32
Τραγωδίες Έλληνικές	472

Υ, U

Υγεία	254
Υλισμός	1, 97, 103, 149, 361
Υπάλληλοι	424

Φ, F, V

« Φάροι »	82, 143
Φεστιβάλ	96, 377, 471
Φίλμ	145
Φοιτηταί	426, 428, 432, 474
Φοιτητούπολεις	189
Φορολογία	138, 282
Φραγκΐσκος Ίωσήφ	470
Freud S.	447
Φυσικά επιστήμαι	97, 149, 429

Χ, H

Haeckel	98, 434
Χαρά	52
Hegel	98
Χιούμορ	314
« Χριστιανική Ένωσις Έπιστημόνων » (Χ.Ε.Ε.)	91, 289, 434
« Χριστιανική Ένωσις Έργαζομένης Νεο- λαίας »	469
« Χριστιανική Φοιτητική Ένωσις » (Χ.Φ.Ε.)	382, 383, 432
Χριστιανισμός	49, 97, 139, 437
Χρύσανθος (Άθηνών)	82
Huxley	98, 434
Χωριό ελληνικό	140, 163, 459
« Χριστιανικός Κοινωνικός Κύκλος »	289, 392

Ψ

Ψυχαγωγία	326
Ψυχή	1
Ψυχοσωματική ενότης	1, 252